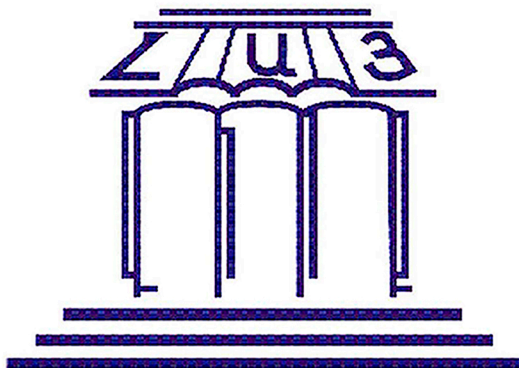

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

83

6

Σ-414

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Պրոֆեսարներ բոլոր յերկիրների—միյացե՛ք:

ԶՐԱՍՈՒՅՁ ԶԱՆԳԸ

Գերմանական հեփյաթ-դրամա

ԳԵՐԶԱՐՏ ՀԱՌԻՊՅՄԱՆԻ

№ 50

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

№ 50

Կ. ՊՈԼԻՍ 1923

25 MAR 2013

10871

ՏՊԱՐԱՆ
Ծ. ՏԻՐ-ՍՍՀԱԿԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ

1080 - 2000

Գերհարտ Հաուպտման

Գերհարտ Հաուպտմանը ծնվել է 1862 թ. Շլեզ-վիգի Ուերզալցբրուն գյուղում: Ս.յդ միջոցին «Ուերզալցբրուն-ջուրը» դեռ յեվս «ծիյերի խում» եր յեվ գյուղը նոր-նոր եր կուրորտ դառնում: «Կառապան Հենշելի» մեջ հավերժացել է այդ շրջանի Ուերզալցբրունը յեվ ի դեմս պիյեսի գործող անձերից մեկի՝ պանդոկպան Զիլբենհաարի - անմահացել է հեղինակի հայրը:

Գերհարտ Հաուպտմանի նախնիքը—ջուլհակներ են յեղել: Նրա պապը՝ Կարլ Երենթրիդը, ջուլհակի վորդի, ինքն եւ տորքի առջեվ նստած՝ 1815 թ. պատերազմից վերադառնալով, թողնում է այդ անհրապույր արհեստն ու հաստատվում Ուերզալցբրունում, վորպես պանդոկի սպասավոր: Տարիների ընթացքում նա նախ դառնում է նույն պանդոկի կապալառուն, ապա՝ տերը:

Այսպիսով թեյեվ Գերհարտի ծնողները վայելում էյին վորոշ բարեկեցություն այնու հանդերձ հիշողությունները նախնիքների ծանր աշխատանքի, մշտական կարիքի յեվ գրկանքների մասին տակավին թարմ էյին

աղքատութիւնն ինչ նոր դուրս եկած ընտանիքում: «Բո-
զրույցները պապիս մասին, վոր յերիտասարդ հասա-
կում նստելիս ե յեղել տորքի առջեւ — այն ծիւն եր,
վորից ծագեց իմ դրաման» — ասում ե Գերհարտ
Հաուպտմանը «Ջուհակների» ծոնում, նվիրելով այդ
պիյեսը իր հորը՝ Ռոբերտ Հաուպտմանին:

Հայրը հոգում ե մանուկ Գերհարտի դաստիարա-
կութիւնը, քաղքենի միջավայրում ընդունված կար-
գով: Յերեխային ուղարկում են գյուղական դպրոց: Ու-
սուցչի կազմակերպած շրջակայութիւնների միջոցին՝
մանուկը սիրով ունկնդրում ե գրույցներին ընության
յեւ պոյեզիայի մասին, իսկ չոր ու ցամաք ուսման մեջ
— թերանում ե: Ապա՝ նրան ուղարկում են Շլեզվիգի
մայրաքաղաքը՝ Բրեսլաու — պատրաստվելու յեւ Ռեյա-
լական Դպրոց մտնելու համար: Սակայն չորս տարի
անց՝ Գերհարտը դուրս ե գալիս յերրորդ դասարանից,
բերելով հետը միջակ թվանշաններ անգամ իր սիրած
առարկաներից՝ բնագիտութիւնից ու գերմաներենից:
Իսկ նրա տետրակներն արդեն պարունակում են քնա-
րերգական վոտանավորներ յեւ Անդերսենի վոգով գրած
հեքյաթներ:

Այդ միջոցին պանդոկը դուրս ե ընկնում Ռոբերտ
Հաուպտմանի ձեռքից յեւ նա, նյութական նեղ պարա-
գաներում, համոզվելով, վոր վորդուց «ուսումնական»
դուրս չի գալու, փորձում ե նրան գործնական գյուղա-
տնտես դարձնել: Այդ նպատակով Գերհարտին ուղար-
կում են իր մորաքրոջ մոտ, Շուբերտի կալվածը:

Այստեղ նա գտնում ե ջերմ ընդունելութիւն, գե-
ղեցիկ ընութիւն, յերգչուհի, դաշնակարուհի: Ինքը
Շուբերտը, Ֆոկերատի նախատիպը («Մենակ մարդիկ»)
բարեսիրտ յեւ բարեպաշտ մեկը, ազատ ժամերն անց

եր կացնում գյուղական քահանայի հետ «հոգեւորկիջ»
գրույցներով յեւ առանձին հաճուքով ունկնդրում Հեն-
դելի, Բախի յեւ Բեթհովենի կրոնական յերաժշտութ-
իւնը:

Կրոնական այս տրամադրութիւնն ավելի յե ուժե-
ղանում ընտանիքի փոքրիկի՝ Գեորգի մահից հետո:
Հաուպտմանի այս շրջանում կրած կրոնական ազդե-
ցութիւնը դրել ե իր կնիքը նրա վողջ արվեստի վրա
յեւ գյուղատնտեսության մեջ ձեռք բերած ծանոթութ-
իւնները յերեւման են յեկել «Ռոզա Բեռնտ» յեւ
«Գրիգելա» պիյեսներում:

Վորովհետեւ Գերհարտը գործնական գյուղատնտես
դառնալու նշաններ չի ցույց տալիս, նրա մերձավոր-
ների մեջ միտք ե ծագում՝ գուցե նրա ապագան ար-
վեստի՝ մեջ ե: Պատանին աջողակ նկարում ե, թե-
րեւս նրանից նկարիչ կամ քանդակագործ դուրս գա:

Դարձյալ Գերհարտը գնում ե Բրեսլաու, սակայն
այս անգամ Գեղարվեստական Դպրոց մտնելու նպա-
տակով:

Դպրոցում Գերհարտը յերկար չի մնում: Նա մասնա-
վոր դասեր ե առնում Ռոբերտ Հերտելի մոտ (Միքայել
Կրամերի նախատիպը) յեւ միյաժամանակ շարունակում
իր գրական փորձերը, մշակելով գլխավորապես Ժողո-
վրդական նյութեր:

Գերհարտ Հաուպտմանն արդեն քսան տարեկան ե,
բայց կյանքի ուղին տակաւին անորոշ:

Նա գնում ե Յենա, վորտեղ բնագիտութիւն եր
ուսանում նրա միջնակ յեղբայր՝ Կարլը: Նրան աջողվում
ե առանց հասունության վկայականի մտնել պատմա-
փիլիսոփայական ֆակուլտեն: Նա լսում ե ֆրանսիյա-
կան մեծ հեղափոխության պատմութիւնը, ուսումնա-

սիրում ե Կարլ Մաքսի գրվածները, հետեւում հռչակա-
վոր Եռնստ Հեկկելի դասախոսություններին բնագի-
տությունից, յեւ մասնակցում ե բնագիտական մի ընկե-
րության, վորի անդամներն եյին Կարլ Հաուպտմանն
ու նրա ընկերները, իսկ հերոսը—Դարվինը։ Դարվին
յեւ Մարքս, բնագիտական յեւ հասարակագիտական
խնդիրներ—ահա ուսանող Հաուպտմանի հետաքրքրու-
թյան գլխավոր առարկաները։

Այստեղ նա մասնակցում ե ուսանողական «Իկա-
րիյա» ընկերությանը, վոր հետո ձերբակալվում ու դատի
յե յենթարկվում։ Ծանոթանում ու բարեկամանում ե
Ավգուստ Բեքելին յեւ նրա փեսա՝ Սիմոնին։

Հետեւյալ տարին Հաուպտմանն այցելում ե իր
ավագ յեղբայր Գեորգին, վոր նոր ամուսնացել եր Համ-
բուրգում յեւ այստեղից Միջերկրականով ճանապար-
հորդում ե՝ Մալագա—Մարսել—Նեապոլ—Կապրի—կղզի
յեւ Հռոմ։ Այդ ճանապարհորդությունից ստացած
տպավորությունները, բայրոնական վոգով, Հաուպտ-
մանը գրի յե առնում «Պրոմեթեոսի զաւակների բախ-
տը» պոեմում, վորը սակայն լույս տեսնելուն պես ինքը
վոչնչացնում ե։

Մի տարի անց՝ Հաուպտմանը դարձյալ Հռոմում
ե։ Այս անգամ նա արդեն արհեստանոց ունի յեւ կա-
տարելագործվում ե քանդակագործական արվեստի մեջ։
Սակայն միյաժամանակ նա խորասուզվում ե դասական
արվեստի յեւ հին պատմության ուսումնասիրության
մեջ։

Այդ շրջանի արդյունք ե նրա բալլադը Գրակսոսի
մասին յեւ դրամատիյական պոեմը՝ Տիբերիոսի մասին,
վոր 1884 թ. «Գերմանական Թատրոնի» կողմից մերժվեց
յեւ 85թ. մի-յերկու անգամ ներկայացվելուց հետո, ան-
հետացավ բեմից։

85 թվին Հաուպտմանն ամուսնանում ե յեւ ընակ-
վում Բերլինի արվարձաններից մեկում։ Նա վիրաբու-
ժական գործողության ե յենթարկում իր կոկորդը,
ծայնը անդը բերելու համար, վորպեսզի բեմ յենի յեւ
վորպես դերասան՝ իր մեջ միյացնի պլաստիկն ու պո-
յեզիյան։ Նրա կենսագրող Պաուլ Շլենթերը պատմում
ե, թե ինքը շատ անգամ տեսել ե բեմի վրա «Մենակ-
մարդիկ»-ը, տեսել ե յերեւելի արտիստ Յակոնիի մաս-
նակցությամբ, սակայն յերբեք այնպիսի խորունկ տպա-
վորություն չի ստացել, ինչպես այն որը, յերբ ինքը հե-
ղինակը կարդաց առաջին անգամ այդ պիւեսը։ Այս
վկայությունը ցույց ե տալիս, վոր Հաուպտմանի բեմ
յեղնելու ձգտումը թերեւս անհիմն չի յեղել։

Ինքնավորոնումների հետ զուգընթացաբար շարու-
նակվում ե ինքնակրթության աշխատանքը։ Հաուպտ-
մանն զբաղվում ե կանանց շարժումով, գրական նոր
ուղղությամբ, վորի ներկայացուցիչներն եյին՝ Զուլան
ու Տոլստոյը։ Տարվում ե Իբսենի ստեղծագործությամբ։

Այստեղ նա ծանոթանում ե Առնո Հոյցին։ Այն, ինչ
արդեն հասունացել եր Հաուպտմանի մեջ, այս «հետե-
վողական նատուրալիստ»-ի հետ շփում ունենալու հե-
տեւանքով՝ վերջնական ձեւ ե ընդունում։

1888-ին Հաուպտմանը հանձնում ե տպարան շա-
րելու իր բանաստեղծությունների ժողովածուն։

— Գիշեր, մշուշ, աշնան քամի, թիթեռը ձյունի
վրա, յերգող արտուտը լուսնի շողերի տակ, լույս ու
գարուն, աղոտ սպասումներ, — այսպես ե բնորոշում
Հաուպտմանի քննադատներից մեկը այդ ժողովածուն,
վոր, շարվելուց հետո հեղինակի կարգադրությամբ չի
տպագրվում յեւ լույս չի տեսնում։

Այսպես դժվար ե Հաուպտմանը դուրս գալիս գը-

րական ասպարեզ: Արնո Հոլցը առաջարկում է նրան միյաթին դրամա գրել: Հաուպտմանը մերժում է այդ առաջարկը յեվ մի առ ժամանակ քաշվելով Բերլինից գրում է իր առաջին դրաման «Արեւածագից առաջ»-ը, վոր ամենայն իրավամբ կարող է համարվել նրա անդրանիկ յերկը:

Հարուստ գյուղացի Կրաուզեյի ընտանիքն ապրում է ածխահանքի մոտ գտնվող գյուղում զեղև ու շվայտ կյանքով: Ինքը Կրաուզեյն—շարունակ գինետանը, արքշիռ ու անառակ կյանք է վարում: Նա չի քաշվում տուփալուց դեպի իր հարգատրուստը, նրա յերկրորդ կինը—ապրում է իր փեսացուի հետ: Առաջին կնոջից ունեցած յերկու աղջիկներից մեկը՝ կարիյերիստ ճարտարապետ Հոֆմանի կինը, գինեմոլության ժառանգականությամբ վարակված մի յերեխայն ունենում, վոր շուտով վախճանվում է, իսկ յերկրորդ անգամարդեն մեռած մանուկ է ծնում: Յերկրորդ աղջիկը՝ Հելենը, վորի նշատմամբ շնանում է հարազատ հայրը, քրոջ ամուսինը, վորի փեսացուն ապրում են իր խորթ մոր հետ, հանդիպում է Բերլինից յեկած Լոթին յեվ տարվում նրանով: Լոթը, Հոֆմանի յեվ Կրաուզեյի տանու բժիշկ՝ Շիմմելպֆենիցի ուսանողական ընկերը, յեկել է այս շրջանը, ածխագործ բանվորների վիճակն ուսումնասիրելու նպատակով: Հելենը, նույնպես սիրահարվում է Լոթի վրա յեվ ձգտում նրա միջոցով դուրս գալ հեղձուկ միջավայրից: Սակայն Լոթը, առողջ սերունդ արտադրելը համարելով ամուսնության նախապայման, Շիմմելպֆենիցից տեղեկանալով ընտանիքի հոռի ժառանգականության մասին—հրաժարվում է իր մոտադրութունից, Հելենը անձնասպան է լինում:

Ահա «Արեւածագից առաջ»-ի կամ նախնական անշունտ՝ «Սերմանող»-ի բովանդակությունը:

«Գերմանական դրամայի խեղճությունը—համապատասխանում էր գերման թատերական մշակութիւստոր վիճակին», ասում է Հաուպտմանի քննադատ-

ներից մեկը ժամանակակից թատրոնի յեվ թատերագրության մասին:

«1890 թ. հոկտեմբերի 20-ը գերման թատրոնի 19-րդ դարի պատմության մեջ արժանահիշատակ որ է», ասում է նույն քննադատը, «Արեւածագից առաջի» առաջին ներկայացման առիթով:

Թատերասերներն ու քննադատները բաժանվում են յերկու անհաշտ բանակի, ինչպես մի դար առաջ Շիլլերի «Ավագակներ»-ի յերեւման գալու առիթով: Վոմանք իրականության անյեղձ պատկերն էյին տեսնում բեմի վրա յեվ պիյեսի վարպետ կերտվածքի մեջ հեղինակի խոշոր տաղանդն ու գերման թատերագրության վերածնությունը, իսկ վոմանք զգվում ու զարմանում թատրոն է սա, թե անառականոց:—Ինչ խիզախություն է մի սկսնակի կողմից նման տեսարաններ հանդես բերել: Հինգ գործողության ընթացքում վորքան զգվելի բաներ: Պիյեսի յերկրորդ արարում հարբած գյուղացին փորձում է բռնաբարել իր հարազատ աղջկան, վորի փեսացուն, լուսաբացին դուրս է գալիս նրա խորթ մոր սենյակից գրեթե մերկ: Յերրորդ արարում հղի կնոջ մարդը կամենում է տիրանալ իր քննիին յեվ մենք տեղեկանում ենք վոր ծննդկանը գինեմոլ է, ինչպես յեվ իր առաջին կործանված յերեխան: Հինգերորդ արարում լսվում է ծննդկանի ճիչը հարեւան սենյակից: Յեվ այդ ամենը պիտի կատարվի բեմի վրա:

Այս զարմանքն ու զգվանքը մեզ բնականաբար չի վարակում, քանի վոր ուեալիզմի կատարյալ հաղթանակը բեմի վրա կատարվեց մեր աչքի առջեւ, սակայն այդ ամենը ցույց է տալիս թե ինչ խոշոր նշանակություն ունի Գերհարտ Հաուպտմանի պիյեսը գերման գրականության յեվ թատրոնի պատմության մեջ:

Վերջապես փորձվում ե Գերհարտ Հաուպտմանի ապագան: Լուծված ե մուսաների վեճը՝ փորին պիտի նա ծառայի: Քսանյոթ տարեկան հասակից նա այլևս նվիրվում ե գրականության յեվ բեմին: Նա շարունակում ե լրացնել իր կրթության բացերը, հաճախ հանապարհորդում, անմիջական շփման մեջ մտնելով Ժողովրդի հետ՝ թարմացնում մանկությունից ձեռք բերած ժողովրդական լեզուն ու փոքին, փոր այնքան ցայտուն կերպով յերեվան են գալիս նրա յերկերում:

Հիշատակության արժանի յե Հաուպտմանի հանապարհորդությունը Շլեզվիգում 1892 թվին, ջուլհակների կացությունն ուսումնասիրելու նպատակով, այն պահին, յերբ այդ շրջանը տառապում եր սովից յեվ յերբ թատերագիրն արդեն կրում եր իր հոգում «Ջուլհակների» մտահղացումը: Նույն թվին լույս ե տեսնում նրա «Ջուլհակներ»-ը յերկու հրատարակությամբ՝ զուտ Շլեզվիգի բարձրագույն De Waber յեվ հեղինակի թարգմանությամբ՝ Die Weber: Գերմանիայում պիլեսի բեմադրությունն արգելվում ե յեվ առաջին անգամ Փարիզն ե բեմ հանում «Ջուլհակներ»-ը: Հաուպտմանն անցնում ե Փարիզ յեվ ապա՝ Ամերիկա: Այս հանապարհորդության հետեվանքը — «Ատլանտ» վեպը յեղավ: Վերջապես 1907 թվին իրականանում ե Հաուպտմանի յերազր հանապարհորդել Հունաստան: «Հունական գարուն» արծակ գրվածում, որագրի ձեւով, նա գեղարվեստորեն արտահայտել ե իր ապրումները: Այդ բերթվածը առանձին շահեկանություն ունի Հաուպտմանի աշխարհայացքն ըմբռնելու համար:

Գերհարտ Հաուպտմանի գրական զարգացումն արդեն արել ե իր լրիվ շրջանը յեվ մենք կարող ենք բնորոշել նրան, փորպես հեղինակի, այն չափով, ինչ չափով ան-

հրաժեշտ ե նրա գլուխ գործոցներից մեկը՝ «Ջրասույզ զանգն» ըմբռնելու համար:

*
* *

Գերհարտ Հաուպտմանի գրական վաստակը նրա ծննդյան վաթսուամյակի առիթով լույս անած յերկերի ժողովածուի մեջ ամփոփված ե 12 սովար հատորներում: Այստեղ կան փոտանավորներ, պոյեմներ, արծակ գրվածներ, դրամատիչական պոյեմներ, կատակերգություններ, պատմական պիլեսներ յեվ վերջապես՝ դրամաներ:

Մեզանում Հաուպտմանի յերկերից հայտնի յեն՝ «Կառապան Հենշելը», «Մենակ մարդիկ», «Ջուլհակները», «Միքայել Կրամերը», «Նորասուզված զանգը» յեվ «Հաննելեն»:

Առաջին յերեք պիլեսները — տագրված են, վերջին յերեքը — բազմիցս բեմադրված: Այդ դրամաներն ել յեղել ու մնում են Գերհարտ Հաուպտմանի ստեղծագործության գերագույն նվաճումները:

Մենք արդեն տեսանք թե ինչ տարրերից գոյացավ Գերհարտ Հաուպտմանի հոգեկան նկարագիրը՝ նա ամենասերտ կերպով կապված ե ժողովրդի հետ, ունի հակում դեպի կրոնական աշխարհագրություն, ծանոթ ե արվեստի զանազան հյուղերին, նրանց հետ կապված շրջանակներին, նրան հատուկ ե հետաքրքրություն դեպի պատմական անցյալը յեվ վերջապես՝ նա խորապես ներշնչված ե իր ժամանակի իշխող գաղափարներով հասարակագիտության ու բնագիտության բնագավառներում:

Արդեն իսկ նրա յերախայրիքը՝ «Արեւածագից առաջը», հանդես ե բերում գյուղը յեվ թեյեվ բանփոր

դասակարգը մնում է բեմի յետեւում, բայց՝ բեմի վրա Լոթի կերպարանքը դնում է նրանց խնդիրը: Հանդես է գալիս ժառանգականության հարցը, վորին նվիրված է Իբսենի «Ուրվականները»: Լոթը, վոր հիշատակում է «Իկարիյա» ընկերությունը, շատ կողմերով հեղինակի մտքերի յեւ զգացումների թարգմանն է հանդիսանում:

Հաուպտմանի չորրորդ յերկը՝ — «Ջուհակները» բեմ է հանում բանվոր դասակարգը:

Մենք արդեն տեսանք, վոր ընտանիքում Հաուպտմանի հողու մեջ ընկել եր այն սերմը, վորից պիտի ծլեր «Ջուհակները»: Նրա պապը՝ «որական 12 ժամ գործել է յեւ 24 ժամ սոված մնացել»: Տեսանք այն սերտ կապը, վոր նա միշտ պահպանում է իր ծննդավայրի՝ Շլեզվիգի ժողովուրդի հետ:

Շլեզվիգի ջուհակները գերմանական գրականություն յեւ մասնավորապես պոլեզիայի մեջ մեծ տեղ են գրավում: Ահագին քանակությամբ ժողովրդական յերգեր յեւ զանազան բանաստեղծությունների վոտանավորներ նկարագրում են նրանց ահավոր վիճակը, նրանց ցավն ու ցասումը: Հիշատակենք Հայնրիխ Հայնեյի հրուշակավոր «Շլեզվիգի ջուհակները», վորի մեջ ջուհակները մռայլ, անարցունք հայացքով նստած տորքերի առջեւ հին Գերմանիայի համար սավան են գործում, յեւ մեջը հյուսում յերեքտակ անեծք՝ Աստծուն, թագավորին յեւ կեղծ հայրենիքին: «Ջուհակները» փրանսերեն թարգմանիչը, «Արյունոտ դաստանի» մասին յերգի փոխարեն «Ջուհակները» մեջ Հայնրիխ Հայնեյի «Սիլեզիայի Ջուհակներն» է դրել:

Ջբաղեցրել է Շլեզվիգի ջուհակների վիճակը նաեւ պատմաբաններն ու հասարակագետներին: Տրեյչկեն՝ իր «Գերմանիայի 19 դարի պատմություն» յեւ

Յիմմերմանը հատուկ աշխատասիրություն մեջ նկարագրում են նրանց կացությունն ամենամռայլ գույներով:

Պետք է նիշել, վոր Հաուպտմանն իր դրաման պատմական հողի վրա է կառուցել: 1844 թվի ապրետամբությունն է, վոր ներկայանում է պիյեսում: Յեւ Հաուպտմանի քննադատները պնդում են, վոր «Ջուհակները» հարազատորեն վերաբնագրում են պատմական դեպքերն ու դեմքերը:

Գործարանատերը, գյուղական վոստիկանությունը, նույն իսկ գործող անծանց անունները (Յվանցիգերը դառնում է Դրայսիգեր) — ամեն ինչ այն աստիճան համապատասխանում է պատմական իրադարձության, վոր կարծես ժամանակակից թերթերից է քաղված:

Ջուհակների ապստամբությունը Շլեզվիգում — բանվորական շարժման արշալույսին է տեղի ունենում, յերբ պակասում է գիտակցությունը յեւ յերբ անյել կացության մղումով, բանվորները գործում են բնագոյով: Անգլիայից այդ միջոցին ցամաք է անցնում մեքանիքական տորքը, սկզբում շոգիլաշարժ, ավելի ուշ՝ յելեքտրաշարժ: Տնայնագործական արդյունագործությունը տեղի յ տալիս մեքենայականին: Բանվորի աշխատասիրությունն ու վարպետությունը չեն կարողանում դիմանալ մեքենայի մրցումին: Տնայնագործները կործանվում են: Յեւ բանվորների ծայր աստիճանի հասած հուսահատությունը առաջ է բերում պոթկում, վոչ միայն կապիտալիստների, այլ յեւ մեքենաների դեմ: Նրանք հարծակվում ու հրդեհում են գործարանները, փչացնում ու վոչնչացնում մեքենաները — իրենց ահավոր, հաղթական մրցակիցներին:

Իր զարգացման ա՛յդ փուլի մեջ է բանվոր դասա-

կարգը հանդես գալիս «Ջուլհակներում»: Նրանք ավելի մոտ են գյուղացիներին, քան արդի պրոլետարներին:

Այնու հանդերձ «Ջուլհակներին» հասարակական նշանակությունը, բանվորական արդի շարժման մեջ յեվս—հսկայական է: Գերմանացի բննադատները պընդում են, վոր վերջին 200 տարվա ընթացքում վոչ մի յերկ այնպիսի հասարակական յեվ քաղաքական նշանակություն չի ունեցել, ինչպես «Ջուլհակները»: Ինքը Վիլհելմ II հաճել է իր ժամանակին ասելու՝ «Իհարկե, յես գիտեմ, վոր Գերհարտ Հաուպտմանը մեր ժամանակի ամենանշանավոր գրողն է, սակայն յես յերբեք չեմ ների նրան «Ջուլհակներին» համար»: Յեվ «Ջուլհակներին» բեմադրություն արգելումն ունեցել է իր պատմությունը վոչ միայն Ռուսաստանում, այլևի Գերմանիայում:

Անկախ հեղինակի կամքից, ինչպես Տոլստոյի մի շարք գրվածներ, այնպես էլ «Ջուլհակները» կատարել են խոշոր հեղափոխական գործ: Նույն իսկ անկախ պիյեսի բովանդակությունից: Վորովհետեւ վրամայի հիմքը, ինչպես ինքը Հաուպտմանն է հաճախ ասել—բրիտտոնիական կարեկցությունը զգացմունքն է: Յերբ վոր Հաուպտմանին մի անգամ ասացին, վոր «Ջուլհակները» բոլորի դրամա յե, նա առարկեց—վոչ, դա կարեկցություն յերամա յե:

Արվեստի տեսակետից՝ ջուլհակները — նատուրալիզմի կատարյալ հաղթանակն է բեմի վրա: Իզուր չե եմիլ Ջոլան առանձին մասնակցություն ցույց տալիս պիյեսի Փարիզում բեմադրելու պահին:

Նորությունը—պիյեսի նոր հերոսն է, բանվոր դասակարգը: Այն, վոր անհատների փոխարեն առաջին անգամ բեմի վրա հանդես է գալիս մասսան: Գերմա-

նացի բննադատները առանձնապես շեշտում են լեզվի կատարելությունները, հարազատ ժողովրդական վոճը: Այդ պիյեսից հետո, մինչեւ «Ջրասույզ Ջանգի» յերեվան գալը, Հաուպտմանին անվանում են՝ «Ջուլհակների հեղինակ»:

Այս գուտ ռեալիստական դրամայից հետո՝ Հաուպտմանը տալիս է սեմիոլիստական պիեսներ, ինչպես «Նեղձ Հայնրիխը», «Հաննելեն» («Հաննելեյի Համբարձումը») յեվ այլն: «Հաննելեյի» մեջ էլ է մարմնացել կարիքն ու զրկանքը, ինչպես «Ջուլհակներում»: Թշվառությունը հասցնում է փոքրիկ աղջկան ինքնասպանություն: Նա մեռնում է ապաստանարանում: Յեվ կյանքի մուայ հովտում նա տեսնում է իր վերջին, յերանելի յերազը յերկնային յերջանկություն մասին: «Համաշխարհային գրականություն մեջ չկա մի այլ դրամա, վորի մեջ այնքան եշմարտապատում դրսեվորված լիներ մարդու միյամիտ, տանջված հոգու եքստազը» — ասում է Նեստոր Կուլյարեւսկին: Կրոնական, իհարկե պաշտոնական յեկեղեցու շրջանակներից դուրս կրոնական զգացողությունն ու տրամադրությունը, վոր թագնված է անգամ «Ջուլհակներում», Հաննելեյի մեջ գտնում է իր ամենավաւարտաւայտությունը:

Յեթե մենք Գերհարտ Հաուպտմանի անգամ ամենանշանավոր պիյեսների վրա զատ-զատ կանգ առնելու լինելինք—դա մեզ շատ հեռու կտաներ: Հիշատակենք քրննադատություն մեջ գրեթե բոլորի կողմից ընդունված կարծիքը նրա կատակերգությունների մասին («Բիշոֆսբերգի Կույսերը», «Շլուկ ու Յաուն», «Կարմիր Աքաղաղը», «Իսկ Պիպան պարում է», յեվ այլն)—դրանք նույն ժամանակի այլ հեղինակների կատակերգություններից չեն գերազանցում: Ավելի անաջող են նրա պատմական

պիյեսները՝ «Կարլոս Մեծի հարճը», «Ֆլորիյան Գեյքերը», չեմ այլն: Ընդհակառակը՝ շատ գնահատված են նրա արձակ գրվածները:

Մինչև 14 թ. պատերազմը Գերհարտ Հաուպտմանը Ռուսաստանում այնքան սիրված մի գրող էր, վոր նրա նկատմամբ կարելի չէ կրկնել մի քննադատի խոսք, ասված Համսոնի նկատմամբ՝ միթե նա ռուս գրող չե՞: Ռուսաստանում քայլ առ քայլ հետեւում էին Հաուպտմանի գրական գործունեությունը յուրաքանչյուր նոր յերկ անմիջապես թարգմանում ու բեմադրում հարյուրավոր քաղաքներում զանազան լեզուներով:

Ներկայումս յերբ նոր-նոր ե վերականգնում նախկին կուլտուրական կապը Յեվրոպայի հետ, մեզ հետաքրքրում ե, թե ինչ նոր յերկեր և ստեղծագործել մեր հեղինակն այս 7—8 տարվա ընթացքում յեմ ինչ վերաբերմունք ե ունեցել նա դեպի համաշխարհային պատերազմը:

Այդ շրջանում նա լույս ե ընծայել մի շարք գրվածներ՝ «Վոդիսեվսի աղեղը», «Ճերմակ Փրկիչը» պիյեսները, «Զուանայի հերետիկոս» ը վեպը, «Աննա» պոյեմը, յեմ այլն: Սակայն ինչպես ընկ. Լուենաչարսկին արդարացի նկատում ե, այդ նոր յերկերը վոչ մի նոր տերեմ չեն ավելացնում Հաուպտմանի դափնյա պրսակին, թեյեմ պարունակում են հետաքրքրական գծեր յեմ յերբեմն նոր շեշտեր:

Պայթում ե պատերազմը: Գերհարտ Հաուպտմանը կռվի դաշտ ե ուղարկում իր չորս զավակներին: Նա «հավատ ե ընծայում», ինչպես ասում ե նրան համակրող մի սոցիալ-դեմոկրատ քննադատ, գերման կառավարության լույս ընծայած «փաստաթղթերի ժո-

ղովածույին» յեմ անվերապահորեն անցնում իր յերկերի կառավարության կողմը: Ի պատասխան Ռոման Ռուլանի բաց նամակին—նա իր բարոյական պաշտպանության տակ ե առնում գերման զորքի կատարած բարբարոսությունները: Այդ վերաբերմունքի համար նա արժանանում ե կայգերի շնորհին՝ յերրորդ աստիճանի Կարմիր Արծվի շքանշանի պատվին կամ անպատվության: Ստանում ե նույն կայգերից, վորի շրնորհիվ իր ժամանակին Հաուպտմանին մերժվեց Շիլլերի անվան մրցանակի բաշխումը:

Իհարկե, դյուրին ե քաղել Հաուպտմանի գրվածներից բազմաթիվ ֆրագներ, ինչպես անում են նրա հայրենակից քննադատները, յերբեմն ծայր աստիճան արմատական, անգամ հեղափոխական: Սակայն ի՞նչ կարելի չէ ապացուցել դրանով: Գորկու գրվածներում կան շատ ավելի սուր վոճեր ու դարձվածներ, քան ընկ. Լենինի հոդվածներում ու ճառերում: Մենք ականատես յեղտնք, թե ինչպես «մինչև սոցիալիստական հեղափոխությունը» արմատական յեմ հեղափոխական համբավի տեր մարդիկ, «սոցիալիստական հեղափոխության հետեւյալ որը» հարեցին հակահեղափոխական բանակին, ինչպես վողջ կյանքը բանվոր դասակարգի շահերին ծառայած մարդիկ սկսեցին սպասավորել բուրժուազիային:

Ինչպես Գ. Հաուպտմանը հեղափոխություն ե առաջ բերում գրականության ու բեմի բնագավառում, այնպես ե նա դիմադիր՝ նույն իսկ հեղափոխական ե քաղաքական ասպարիզում—վոստիկանական կալվածատիրական Պրուսիայի սահմաններում: Տապալվում ե Վիլհելմյան ռեժիմը յեմ հանրապետության նախագահի ընտրական պայքարի պահին առաջ ե մղվում Հաուպտմանի թեկնածությունը: Այսքանը հասկանալի չէ:

Գ. Հաուպտմանը բարձրացնում ե իր ծայնը հանուն Ռուսաստանի սովյալների ոգնության, դա անըստապեղի չե կարեկցության պոետի կողմից (հիշենք ամերիկյան միսիոնարներին), սակայն յեվրոպական այլ խոշոր գրողների խմբի մեջ մենք չենք լսում նրա ծայնը հանուն բանվորա-գյուղացիական իշխանության ճանաչման:

Գերհարտ Հաուպտմանի բաղադրական կերպարանքն անկատար ե, ինչպես մանր-բուրժուական գաղափարախոսությունը: Նա հարազատ զավակ ե այն քաղքենի միջավայրի, վորից նա սերում ե, վորը նա սիրում ե: Ինչպես քաղքենին հասարակագիտորեն միջին տեղն ե բռնում բուրժուայի յեվ պրոլետարի միջեվ, այնպես ել իդեյապես ե նա՝ զանգածույլ Հայնրիխի ասած՝

Խորթ ու հարազատ այստեղ՝ վերելում,
Խորթ ու հարազատ այնտեղ՝ ներքելում:

Բնականաբար դա մազաչափ անգամ չի նսեմացնում Գերհարտ Հաուպտմանի արժանիքը գեղարվեստի բնագավառում յեվ չի նվաստացնում նրա ծառայությունը բանվոր դասակարգին: Նրա ստեղծագործության լավագույն մասը կանցնի պրոլետարական կուլտուրայի զանձարանը յեվ կապրի այնքան ժամանակ, վորրան կենդանի կլինի՝ Արվեստը:

*
*
*

Անցնենք «Ջրասույզ զանգին»:

Այս պիեսը գրական տեսակետից Հաուպտմանի ստեղծագործության սինթեզն ե: Մենք արդեն նիշեցինք նատուրալիզմի յեվ սիմվոլիզմի հաջորդականու-

թյունը: Այստեղ յերկուսն ել հանդես են գալիս վարպետորեն իրար հյուսված: Սրանով հեղինակի վորոնումները հանգում են վախճանին: Սա առաջին գործն ե, ասում ե նրա քննադատներից մեկը, վորով Հաուպտմանը բեմի վրա այլեվս հեղափոխություն չի առաջադրում յեվ մեզ մնում ե մաղթել, վոր արվեստի մեջ իր արած նվաճումներն ամրապնդվեն յեվ հեղինակը չկորցնի իր ձեռք բերած կորույն ու կարողությունը:

Այստեղ կա յեվ յերազական, յեվ իրական աշխարհ: Այստեղ ել Հաուպտմանը բուրժուական հեղծուկ հասարակարգի հակառակորդ, ուրիշ, նոր աշխարհըգտող ե: Յեվ այստեղ ավելի քան այլուր Հաուպտմանն իր անհատական բողոքն ե բարձրացնում, իր, արտիստի բողոքը բուրժուական բազարի դեմ:

Նրա նախընթաց պատմական պիեսը՝ «Ֆլորիյան Գեյլերը» — տապալվեց: Հեղինակը սաստիկ ճնշված ե: Կասկած ե ծագում նրա մեջ իր ուժերի նկատմամբ: Չե՞ վոր նա այնպիսի խանդաղատանքով աշխատել եր իր պիեսի վրա: Այնպիսի բարեխնությամբ ուսումնասիրել 16-րդ դարի գյուղացիական ապստամբությունների պատմությունը: Սակայն խնամքով մշակված պատմական մանրամասնությունները բեմից տաղտկալի թվացին ունկնդրողներին:

Իմ վերջին գործը
անաջող յեղավ: Մարդիկ իմ զանգը
գողում գոչումով սար եյին հանում,
իսկ յես — սըրտաբեկ՝ հետեվում եյի...
բայց նա վայր ընկավ, հարյուր վոտնաչափ
ներքեվ գըրդվեց յեվ լեռնալճում
հանգչում ե հիմա, Ույժ ու արվեստիս
վերջին արդյունքն ե հանգչում այն լճում:

1080-2000

Յեթե զանգի փոխարեն՝ «Ֆլորիյան Գեյեր» ասելու լինենք, սարի յեվ յեկեղեցու փոխարեն՝ բեմ, Հայերիսի այս խոսքերը նույնությամբ կվերաբերվեն Հաուպտմանին:

«Ֆլորիյան Գեյերի» տապալման հոռի ազդեցութիւնը նվազում է շնորհիվ նրան, վոր Հաուպտմանն արժանանում է Գրիպարցերի անվան մրցանակին «Հաննելեյի» համար յեվ այդ մրցանակը վոչ միայն վարձատրում է մի գլուխ գործոց, ասում է վերոհիշյալ քննադատը, այլ հնարավորութիւն է տալիս ըստեղծագործելու մի ուրիշ գլուխ գործոց՝ «Ջրասույզ գանգը»:

Այդ պահին Հաուպտմանը բաժանվում է իր ամուսնուց՝ տիկին Մարիից յեվ պսակվում յերիտասարդ ջուլթակահարուհի՝ Մարգարիտ Մարշալի հետ: Հին յեվ նոր սեր: Այդ յերկրնորանքն է ապրում նայել Հայերիսի: Մի կողմից նրա կինը՝ տիկին Մագդան, միյուս կողմից՝ չքնաղ ու շնորհալի Ռաուտենդելայնը, ներշնչողն ու ոգնականը «նոր յերկ կերտելու» գործում:

Իրականութեան սահմաններից դուրս գտնվող, հեքյաթական աշխարհը առաջին անգամ «Ջրասույզ գանգի» մեջ է յերեւան գալիս: Հաննելեյի յերագը, վորքան ել յերեւակայական լինի — այնու հանդերձ տեղի ունի իրական աշխարհում: Յերեւանում, Աբովյան փողոցով իջնելիս քո աչքի առաջ պայծառ գծագրով Մասիսը նույնքան իրական է, վորքան նույն Մասսի մտապատկերը, յերբ այն ծագում է քո մեջ, դիցուք Պոլսում, Փերայից անցնելու պահին: Հաննելեն կարող է յերեւակայել ամենամոտեմտական բաներ, սակայն նրա յերեւակայութիւնը, վորպէս հոգեկան ապրում — անպայման իրական է: Իսկ «Ջրասույզ գանգը» —

հեքյաթ է, յեվ ինչպէս գերմանացի քննադատներն են շեշտում՝ գերմանական հեքյաթ: Ֆրանսիացի մի գրականագետ ասում է՝ թող հեղինակը ներողամիտ լինի, վոր մեզանում պակաս խանդավառությամբ ընդունվեց «Ջրասույզ գանգը»: Դա նրանից է, վոր պիչսը զուտ ազգային վոգով է ներշնչված:

Յեւ իրավ՝ սկսած զանգի սյուժեյից մինչեւ հին գերմանական դիցաբանութեան ու ժողովրդական հավատալիքների յեվ սնահավատութիւնների մանրամասները վոչ միայն ժողովրդական են այլեւ զուտ գերմանական: Լեռնադաշտը — գերմանական դիցաբանական յեւ հեքյաթային աշխարհի Ոլիմպն է: Ելֆեր, Ռյուքեցագել, Տիկին Հոլլա, ալբ, դրուտ, Վելանդ, թրուկներ, անտառի կինարման ու տղամարդ վոգիներ, Բալդեր, Ֆրեյյեր, Լոկի — այս ամենը մարմին առած ապրում են բեմի վրա: Ապա՝ Նիկեյմանը, ջրերի արքան, Անտառի Ֆալլը — անտառի վաճառու վոգին յեւ Պառավ Վիտտիսենը — հեթանոս աշխարհի, մայր-հողի մարմնացումը: Վերջապէս կյանքն ու յերագը, հեքյաթականն ու իրականն իրար շաղկապող դյուլթական Ռաուտենդելայնը — կամ յեթե գրական գերմաներեն հնչելու լինենք՝ Ռոտե Ենխենը, Կարմիր Աննան: Հեքյաթի այս առասպելական-դիցաբանական դեմքերը ավելի ցայտուն առասպելական-դիցաբանական անձերը՝ տիկին Մագդան, են գծագրված, քան իրական անձերը՝ տիկին Մագդան, Պաստորը, Ուսուցիչը, Վարսավիրան: Պետք է ասել, վոր վերջին յերեք կերպարանքները միյաժամանակ սիմբոլներ են՝ Պաստորը — պաշտոնական յեկեղեցու մարմնացումն է, ուսուցիչը — պաշտոնական գիտութեան յեւ Վարսավիրան — հասարակ քաղքենի-մահկանացուի:

Պիչսի առանցքը — Հայրիսն է: Նա հովտից լեռ է քաշվում մի նոր յերկ հրաշակերտելու համար: Սա

Իբրևսնի «Բրանտի» իրահատուկ տեսակն է։ Մինչդեռ Բրանտը քարոզող է, սա ստեղծագործող է։ Բրանտը քարոյախոս է, իսկ սա—յերազող, վորի անուբջը կրոնական գունավորում ունի։ Նրա ամենակարեւոր մենախոսությունը յերրորդ արարում, վոր պատասխանում է պատտորի հարցին՝ թե ով է վարձատրելու նրա գործը,—մի մշուշապատ բողոք է ու սլացում՝ բողոք հին կարգերի դեմ յսվ սլացում դեպի անորոշ, եւտատիք պատկերներով գծագրվող աշխարհ։

Արվեստագետն է խոսում՝ Հայերի/սի բերնով՝

Եւ հովիտներին
սպասավորելը ինձ չի՝ հրապուրում,
Հովտի հանգիստը առաջվա նման,
յուռուն արյունըս չի մեղմացնում,
Այն որից ի վեր, յերբ յես վեր յեւ
բարձունքը, հոգիս վերելք ե ձգտում,
ծով-մշուշից վե՛ր, պայծառ վոլորտում
թափառելու յեվ վերին կորովից
գործեր կերտելու:

Քննադատուներից փոմանք Հայնրիխին ըմբռնում են Վորպես Նիլշելյի գերմարդի մարմնացման փորձ: Հնարավոր է գերմարդը:

Ինքը Հայերիխը այսպես և պատասխանում վիտ-
տիխսենի հարցին, արդյոք ո՞վ է ինքը:

Այո՛ր, պառա՛վ. ո՞վ եմ յես,
 ինքս ել հաճախ նույնն եմ հարցրել յերկնքից—
 ո՞վ եմ յես, ո՞վ—բայց պատասխան չի յեղել:
 Ով ել լինեմ հրակա, թըզուկ, կիսաստված թե անասուն—
 մի բան անշուշտ հաստատ ե՛մ
 յես արե՛վի խեղճ, ընկեցիկ մանուկն եմ,
 անճար, անող, ցափե՛րի ծո՛վ, տենչում եմ տո՛ւն, մորըս մոտ:
 վառ կարոտով նա իր վոսկի թեփերի
 դեպի ինձ ե տարածում, բայց չի համոհում.

Յեւ թփերի ճատը հաստատում ե Հայերի[սի]
 Բնաբնորոշումը:

Ղըվաթով ես, շի'տակ զարմ ես — զըրբուստ ա,
ամա ե'լի քա զըվաթը չըպա'տեցի,
Կո'չված հյիր, բայց ընտըրյալ չե'լիր դու:

Իր վողջ ելությամբ քաղքենի միջավայրի մեջ մերված Հայնրիխը բախվում է նույն այդ միջավայրի հետ, Դոկտոր Շտոկմանի պես: Անհատ չեմ հասարակութուն: Անհատը ընդդեմ հասարակութան: Յեւ այս քաղխումը վերջանում է անհատի կործանումով՝ վոյթե այն պատճառով, վոր հասարակությունը ավելի թե այն պատճառով, վոր հասարակությունը ավելի զորեղ է, ինչպես Դոկտոր Շտոկմանի մեջ, այլ վորովհետեւ անհատի մեջ պակասում է ուլթը:

Դրքա նե'րք'վ քա'շող բեռը ծանղըր ա,

ասում ե Հայնրիխին Վիտտիխենը:

Հայերիսը—քաղերնի յե, քայց ամենաազնիվը,
նրբազգածը, ամենաշնորհալին ալդ միջավայրում: Նրա
արժանիքները—ամբողջապես պատկանում են իրեն,
պակասութունները—միջավայրին:

—Դուք հեքյաթի մեջ մուժ տեղե՞ր եք գտնում,— հարցնում է Կոնրադ Հենիշը, յեվ պատասխանում՝— Իհարկե։ Այն թզուկների դերը, վորոնք ոգնում են վարպետին զանգ ծուլելու պահին, պատմությունը յերեք խնձորի մասին, վոր ուտում է Ռաուտենդեկայնը, պատմությունը յերեք քաժակի մասին, վորոնցից խմում է նրա սիրեկանը—այդ ամենը ինձ համար ել կիսախավարի մեջ է մնում։ Սակայն յեկի հազորդած խընդությունը դա չի խլում ինձնից։ Մի ուրիշ քննադատ «Ջրասույզ զանգի» մուժ սիմբոլները համեմատում է թիթեռնիկների հետ։ Լավ է, ասում է նա չվերլուծել

այդ սիմբոլները, վորովհետեւ նրանք կկորցնեն իրենց գեղեցկութիւնը ճիշտ այնպես, ինչպես թիթեռնիկի թեւերը, յետեւ մենք բռնելու լինենք նրանց, մոտից դիտելու համար: Մենք ակամա կսրբենք փոշին յեւ ամբողջ գեղեցկութիւնը կը կորչի:

Նույնը կասեցինք մենք:

Միթե մենք մեր հեքյաթների մեջ ամեն ինչ պարզել ու հասկանում ենք: Մեր բոլոր հեքյաթները վերջանում են նրանով, վոր յերկնքից յերեք խնձոր ե ընկնում, մեկը՝ պատմողին, մեկը՝ լսողին, մեկն ել՝ չգիտեմ ում: Այդ ի՞նչ խնձորներ են: Կամ ինչո՞ւ խնձորներ յեւ վոչ տանձեր: Զգիտենք: Սակայն նման անմեկնելի սիմբոլներից հեքյաթի գեղեցկութիւնը չի պակսում:

«Ջրասույզ զանգի» բեմադրութեան առիթով 1896 թ. սեզոնում պատմում են, վոր հասարակութիւնը «քան չհասկնալով» պիյեսից, ամեն անգամ դուրս եր գալիս թատրոնից հիյացած: Դիմակահանդես չեր լինում Քերիւնում, վորտեղ յերեւման չգար Ռաուտենդելայնը: Փողոցներում բերնե բերան եր անցել Նիկեյմանի բրեկեկեքսը, Արիստոֆանի «Գորտերի» հարութիւնն առած այդ բացականչութիւնը: Յեւ մեզ թվում ե, վոր գերման հասարակութիւնը քաղեց այդ հեքյաթից այն լավը, վոր նա պարունակում ե: Նույնը կարելի յե ասել նայել մեր հասարակութեան մասին, քանի վոր 1922 թ. կարճատեւ թատրոնական սեզոնում «Ջրասույզ զանգը» Յերեւանի Պետական Թատրոնում ունեցավ 14 ներկայացում:

*
*
*

Մնում ե մի քանի խոսք յեւս ասել թարգմանութեան մասին:

Հին վեճ կա թարգմանչական արվեստի մասին: Վոմանք ասում են՝

—Թարգմանել մի յերկ—միյեմլույն ե թե վորեւեւ բույս մի յերկրից փոխադրել այլ յերկիր: Ինչպես ուրիշ յերկրում, հողի, ջրի յեւ արեւի ա՛յլ պայմաններում փոխադրված բույսը փոխում ե իր կերպարանքը, գույնը, մեծութիւնը, պտուղի համը, այնպես ել թարգմանված յերկր պիտի հարմարի այդ լեզվի ժողովուրդի հասկացողութիւններին, արտայայտչական համապատասխան յեղանակներին: Գերմանացիք այդպես ել ասում են՝ թարգմանել—գերմանացնել, verdeutschten

Իսկ մյուսները պնդում են՝

—Թարգմանել—կնշանակի այլ լեզվով ներկայացրել բնագրի պատճենը: Ընթերցողը պիտի կարդալուց զգա, վոր գործ ունի ոտար միջավայրի յերկի հետ: Թարգմանութիւնը վոչ թե պիտի մի լեզվի ըմբռնումներն ու զգացումները ուրիշ լեզվով ա՛յլ պատկերներով արտահայտի, թեկուզ համապատասխան, թեկուզ համանման, այլ պահպանի տեղական գունավորումը—couleur locale-ը, այն բնորոշն ու ոտարոտին, վոր հատուկ ե բնագրին:

Յեթե ընթերցողը վերցնելու լինի «Поэзия Армении» հայտնի ժողովածուն, կնկատի, վոր Վյաչեսլավ Իվանյանի ժողովածուն ե, ղեկավարվելով առաջին սկզբունքով: Յեւ Յով. Թումանյանը, կարդալով իր «Անուշ»-ը ուսերեն նույնքան ճիշտ, վորքան յեւ սրամիտ ե բնորոշել Վ. Իվանովի թարգմանչական արվեստը, ասելով՝

—Դա իմ Անուշն է, միշտ չեմ ե դուրս յեկել:

Մինչդեռ Վ. Բրյուսովը միշտ աշխատում է վերարտադրել բնագիրը, ամեն կերպ պահպանելով նրա բնորոշ յեւ ռուսին թերեւս խորթ փոքրն ու զարծւածները՝ «չան», «յար», «փրանգի ատլաս», «շամամ» յեւ այլն, յեւ այլն:

Մենք կողմնակից լինելով առաջին տեսակետին, դեկավարով եմք յերկրորդ սկզբունքով հետեւյալ պատճառներով:

Մի բանաստեղծական յերկ ուրիշ լեզվով վերստեղծելու համար, անհրաժեշտ է փոք միշտ պոետ լինել, այլեւ հեղինակի չափ տաղանդավոր պոետ:

Բնավ պոետ լինելու հավակնութիւն չունենալով՝ մենք աշխատել ենք «Ջրասույզ զանգ»-ը թարգմանել հայերեն, ձգտելով մեր կարյաց չափ ներկայացնել հայ ընթերցողին այդ հերթաթ-դրամայի նշգրիտ լուսանկարը:

Վիտտիխսնի Շլեզվիգի խրթին բարբառը մենք արտահայտել ենք Փամբակի զավառաբարբառով, վոր թերեւս ամենահարազատն է մեր գրական լեզվին յեւ, Յով. Թումանյանի ժողովրդականացրած Լոռու շատ նման բարբառի շնոկհիւ, ամենաըմբռնելին:

Պահպանել ենք չափը: Սա իհարկե պայմանական է, քանի վոր գերմանական փոտանավորը շեշտային է, իսկ մերը—վանկային:

Աշխատել ենք չափի փոփոխութիւնները ցույց տված լինել նայել հայերեն:

Այն տողերն ու տեղերը, վորոնք հանգավոր են բնագրում, մենք յեւս արտահայտել ենք հանգերով, ամենայն խնամքով պահպանելով հանգերի դասավորութիւնը:

Այս ամենից հետո, մենք կարող ենք հաստատել,

վոր մեր թարգմանութիւնը ավելի հարազատ է բնագրին, քան մեր ձեռքի տակ գտնվող հինգ ռուսերեն թարգմանութիւնները, վորոնցից մեկը՝ Կ. Բալմոնտի, մյուսը՝ Ս. Գորոդեցկու գրչին է պատկանում:

Թերեւս ավելի մոտ է բնագրին փրանսերեն թարգմանութիւնը, սակայն այն պատճառով, վոր թարգմանութիւնն արծակ է արված: Թարգմանիչը լոկ տեղ-տեղ, պատահական կտորներ է վերածել վոտանավորի: Այս կտորների նկատմամբ մենք կարող ենք պնդել, վոր հայերենը շատ ավելի մոտ ու հարազատ է բնագրին:

Լույս ընծայելով «Ջրասույզ զանգի» ներկա թարգմանութիւնը, Հ. Ս. Խ. Հ. Պետրատը կամեցել է նիշել Գերհարտ Հաուպտմանի ծննդյան վաթսուներեակը, վոր 1922 թ. նոյեմբերի 15-ին Գերմանիայում տոնվեց, վորպես խոշոր ազգային տոն յեւ արծագանք գտավ բոլոր կուլտուրական յերկիրներում:

ՋՐԱՍՈՒՅՁ ԶԱՆԳԸ

Հայնրիխ՝ զանգ ծուլող,
 Մագդա՝ նրա կինը,
 Սրանց զավակները,
 Պաստոր,
 Ուսուցիչ,
 Վարսավիրա,
 Պառավ-Վիտտիխեն,
 Ռաուտենդելայն՝ ելֆային եյակ,
 Նիկելման՝ տարերային վոգի,
 Անտառի ֆալս՝ անտառի ֆալսային վոգի,
 Ելֆեր,
 Ծառերի տղամարդ ու կին արմատ
 վոգիներ:

Հերյաթի գործողությունը կատարվում է լեռներում յեվ սարի
 ստորոտում գտնվող գյուղում:

ՀԱՅԿԱՅԻՆ

Հայկազի, Երանյան
Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան

Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան

Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան

Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան

Երանյան, Երանյան
Երանյան, Երանյան

ԱՐԱՐ ԱՌԱՋԻՆ

Սոսափող յեղեմիններով շրջապատված լեռնադաշտ: Խորքում,
ծախ թեմի վրա, մի կախ ընկած ժայռի տակ կիսով չափ թագ-
նըված՝ փոքրիկ խրճիթ:

Առաջնաբեմում, աջ թեմի վրա, անտառի յեզրին, մի հին ջրհոր,
վորի բլրածեմ բերնին նստած ե ու ա ու տ ե ն դ ե լ ա յ ն ը :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Կես-մանուկ, կես-կույս, մի ելֆային՝ եյակ ե: Նա սանրում ե իր
թավ դեղձան մազերը, դեն քշելով անդադար իրեն խանգարող
մեղվին:

Վո՞րտեղից ես գալիս, մեղո՛ւ վոսկեծայն,
ա՛յ դու փոքրիկ շաքարասեր-մոմագործ:
Դո՛ւ, արեմի թըռչնակ, ինձ մի՛ խանգարիր:
Գընա՛, թո՛ղ վոր գիսակներըս շուտ անեմ
տատիս վոսկի սանրով սանրեմ-հեռանամ,
թէ չե նա ինձ կը նախատի տուն գալուց:
Ասում եմ, թո՛ղ ի՞նչ ես այստեղ վորոնում:
Յեա ծաղիկ չեմ յեմ իմ շուրթը կոկոն չե:
Անցիր գետը, ա՛յ, անտառի յեզերքում
կա ասպուրակ, գարնան ծաղիկ, մանիշակ, —
սուզվիր նըրանց մեջն ու ծըծիր լիութի:

¹ Ելֆ — գերմանական դիցաբանություն մեջ — բնության ստեղծա-
գործ ուժի մարմնացումն ե, Աստծու յեմ մարդու միջեմ միջին տեղ բըռ-
նող մի եյակ: Ելֆերը ուժոված են լինում այնպիսի ունակություններով
ու գիտելիքներով, վորոնցից դուրի ե մարդս: Պայծառ ելֆերը, վորոնց
Թվին պատկանում ե Ռաուտենդելայնը, սիրում են յերգ ու պար, լավ են
վերաբերվում դեպի մարդիկ, յերբեմն ոգնում են նրանց, յերբեմն՝ կա-
տակներ անում, իսկ չարանալու դեպքում՝ վրիժառու յեն լինում: Պայծառ
ելֆը միշտ զեղեցիկ ե լինում, Թեյեմ կարճահասակ, Ծան, Թարգ.

Ճամբա ընկիր տո՛ւնդ, բուրգըդ սըլացիր:
 Լո՛ւրջ. հո գիտես, դու մեր աչքից ընկել ես.
 քեզ առում ես պառավ տատը թրփերի,
 վորովհետեւ մեղրամոմ ես պատրաստում,
 յեկեղեցուն կերոններ ես պարգևում:
 Այս ի՞նչ կարգ ե. հասկացա՞ր դու ինձ թե վոչ:
 Հե՛յ, հին ծըխան, պառավ տատի կըտուրից
 մի ծուխ արա՛, քուլա՛-քուլա՛ թող իջնի,
 թող գա այստեղ, քըշի-տանի այս չարին:
 Գի՛շ-քի՛շ: Իջի՛ր թանձրը ու սեւ ծուխ ու մուխ:
 Հա՛յդե, կորի՛ր: Մեղուն դեն ե թռչում:

Այսպե՛ս:

Ռաուտենդելը պահ մի անարգել սանրվում ե, ապա կռանալով
 ջրհորի վրա՝ կանչում.

Հե՛յ-հա՛յ, Նի՛կելման:

Վոր չի լրսում—յես իմ հյուսած յերգն ասեմ:
 Վո՛րտեղից եմ—չը գիտեմ,
 ո՞ւր եմ գընում—չը գիտեմ.
 արդյոք փոքրիկ թրփերի
 մի թռչնակ եմ, թե փերի:
 Ի՛նչ անուշ բույր ե ծորում...
 Ծաղիկները մեր ծորում
 ո՞վ ե ծընում, որորում,
 գիտե՞ մեկը իր որում:
 Մերթ ալրվում եմ սըրտատուչոր մի հույզով.
 հանաչելի՛ հայրըս ով ե, մայրըս ով,
 իմանայի՛ հայրըս ուր ե, մայրըս ուր.—
 բայց չեմ կարող, իմ կարոտը զուր ե, զուր:
 Բախտիս հըլու՛ մի ամոքիչ հույս ունեմ,
 ինչ ել լինի՛ անտառի սեզ ու վոսկեհեր կույսն եմ:

Նորից ջրհորից կանչելով.

Ծեր-Նի՛կելման, դե վեր արի: Թրփերի
 պառավ տատը գընացել է յեղեմի կոն հավաքի:
 Մենակ՝ այնքա՛ն ծանծրացա վո՛ր. արի մի բան
 պատմիր ինձ:
 Արի սիրտըս հիմա շահիր, իսկ յես դըրա փոխարեն
 հենց այս գիշեր, կամաց-կամաց, աղվեսի պես սողալով՝
 ներս կը մըտնեմ մարդու մեկի հավաքունը յեւ մի չաղ
 սեւ աքաղաղ կը թռցընեմ քեզ համար:
 Հե՛յ, Նի՛կելման: Ըհր՝—կը գա՛. ջուրը վըշշաց ու թըշշաց
 յեւ արծաթի մանրիկ գընդեր յերես յեւան հատակից:
 Հիմա վարից նա կը հըրի, մի հարվածով կը ջարդի
 սեւ-բոլորակ այն հայելին, վորի մեջ
 յես ինքըս ինձ ուրախ-ուրախ փողջունում եմ ներքեւից:

Իր ցուրի հետ խաղալով.

Ե՛յ, ջըրհորի սիրուն աղջիկ, բարեւ քեզ:
 Անունդ ի՞նչ ե. Ռաուտենդելա՞յն: Ասում ես—
 կույսերի մեջ դու ամենից սիրո՞ւնն ես:
 Ասում ես—հա՞: Ռաուտենդելայն— ի՛նձ կասեն:
 Ի՛նչ ես խոսում, ի՛նչ ես մատով ցույց տալիս
 մատաղ կըրծքիդ այդ յերկվորյակ բույրերին:
 Մեկ ի՛նձ նայիր. Զուռայայի չափ սիրուն չե՞մ,
 տե՛ս, մազերըս արեգակի շողից չե՞ն,
 յեւ ջըրի մեջ նըրանց շուքը չի՞ փայլում,
 վորպես վոսկու մի կաս-կարմիր հըրագո՞ւնդ:
 Ցույց ես տալիս քո վարսերի ցա՞նցը-բոց
 յեւ ծըգում ես, վոր ծո՞ւկը քոնես խոր ջըրից:
 Ա՛յ դու անխե՛ղբ, վա՛յ անշընո՛րք, դե քոնի՛ր
 նետած քարըս—պարծենալըդ վերջանա՛:

Տեսա՞ր—իսկ յես, առաջվա պես, կամ ու կամ:
 Հե՛յ, Նի՛կեղման, յիկ ժամանակ անցընենք:
 Ահա յիվ նա:

Նիկեղմանը մինչեւ կրծքի ներքին մասը բարձրանում ե ջրհորից:
 Հա՛-հա՛-հա՛-հա՛, սիրուն չե՛ս:
 Փըշաքաղ է լինում մարդ քեզ կանչելիս,
 Իսկ տեսնելուց—սարսափահար ե լինում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ձրերի ծերուկն ե. Նրա մազերի մեջ յեղեգներ են խճճված,
 վրայից ջուր ե կաթկթում: Նա ծովաշան պես ֆսֆսում ե, յիվ,
 մինչեւ ցերեկվա լուսին ընտելանալը, շարունակ աչքերը բաց ու
 խուփ ե անում:

Բրե՛կեկեկե՛քս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Նիկեղմանի հանգն անելով
 Բրե՛կեկեկե՛քս, ինչպե՞ս չե՛:

Դու մոտալուտ գարնան շրջի՞ց գարմացար:
 Պատի ծակում հետին մողեսն այդ գիտե,
 Իմացել ե ամեն վոջիլ ու խրլուրդ,
 գետի փարեղ, լորամարզի, ջրբաղվես,
 յուրաքանչյուր ճանհ ու ցողուն, սըրընչակ,
 բազեն—ոդում ու նապաստակն—առվույտում,
 ինչո՞ւ միայն դո՞ւ չըգիտես:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Նեղացած փնչացնում ե.

Բրե՛կեկե՛քս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Քընո՞վ եղար, դու չե՞ս տեսնում, չե՞ս լըսում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բրե՛կեկեկե՛քս, դու աներես մի՛ լինիր,
 հասկանո՞ւմ ես: Դու կապիկ ես: Ա՛յ կապիկ,
 ա՛յ դու կիվկիվ, նոր կըճեպից դուրս եկած,
 ծըվի դեղնուց, ծըվի կըճեպ—ի՛սկ յիվ ի՛սկ:
 Քե՛զ եմ ասում՝ կվո՛ւաքս, կվո՛ւաքս, կվա՛կ, կվա՛կ, կվա՛կ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Պարոն քեռին նեղանո՞ւմ ե—չա՛տ բարի,
 յես ել կերթամ յիվ կը հիւսեմ շուրջպարի:
 Այնքա՛ն սիրուն ընկեր գրտենե՛մ սարերում.
 չե՞ վոր յես ել յե՛վ ջահել եմ, յե՛վ սիրուն:

Հըճվանքով.

Ուխա՛յ—ուխա՛յ, ի՛նչ ջահել եմ ու սիրուն:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Տակավին անտես.

Յա՛լլա—ոհո՛:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Արի՛, ֆամիլիկ, պար բըռնենք:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Այժի վոտներով, այժի միրուքով, յեղջուրավոր անտառային վոզի
 յե: Ծիծաղաշարժ վոստյունով նա վար ե ցատկում լիռնաղաշտը:
 Յես պարելու շընորք չունեմ, սակայն թըռիչք գործելում
 ինձ սըրընթաց այծաքաղն ել չի հասնի:

Ձեռն հավանում: Տուփանքով

Գիտեմ նայել ա՛յլ թըռիչք:

արի՛, մի որ, անտառ գընանք, ջրահարս,
փըջակավոր մի ուռենի կա այնտեղ,
վորին յերեք ջրի կարկաչ կամ հավականչ չի հասնում:
Ա՛յ, քեզ համար այնտեղ յես մի հըրա՛շք-սըրինգ կըտ-
րեմ վո՛ր,
իր նըվագով, ձեզ բոլորիդ պար ածի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յետ մղվելով Ֆամսից:

Ո՞վ — յե՞ս, քեզ հե՞տ:

Կծու՛

Բըրդակալած այծոտանի, քո զագիր
մամուռ-մանրիկ տիկիներին մոտ վագիր:
Յես մաքուր եմ, բարակիրան, գեղադեմ,
կորի՛ր յեվ տար քո այծի գեշ հոտը դեն:
Դու քո սիրած այծ-կիներին հետ խաղա՛,
վոր լի որը բերում են մի՛ երեխա,
խկ կերակի՛ յերեք-յերեք դա կանի՛
իննը ցատկոդ, փոքր ու փընթի կենդանի:
Հա՛-հա՛-հա՛-հա՛. Հպարտ ծիծաղով ներս ե մտնում խրճիթը:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բրե՛կեկեկեքս, չար աղջիկ,
ա՛յ, շանթահար լինես, հա՛:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Աղջկան բռնելու անաջող փորձ անելուց հետո՝ հիմա կանգնած ե,
Ա՛յ, մի սըրան ձեռք քըցե՛ս:

Մի կարճ չիբուխ ե հանում յեվ սմբակին ծծումբային լուցիկ քը-
սելով՝ վառում ու կպցնում ե չիբուխը:

— ԼՈՒՐՅԱՆ —

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ի՞նչ կա, ի՞նչ չըկա տանըդ:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Կա՛նք, ելի՛:

Այստեղ, ներքելում՝ տաքուկ ե, ախորժ,
խկ այնտեղ մեզ մոտ՝ քամին է սաստիկ շաչում, շառաչում,
ուռած ամպերն են լեռնաշղթայի վըրայով սողում
յեվ, վորպես մըրգած թաց ըսպունգ, ջուր ե, վեր թա-
փում են ցած,

շա՛տ անհամ բան ե:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Հետո՞, ուրի՞շ ինչ

նորություն ունես:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Առաջին անգամ

յես յերեկ կերա նորելուկ շաղգամ:
Իսկ այս առավոտ տընից դուրս եկա
յեվ մացառուտով մըտա մոտակա
թավուտ անտառը: Տեսնեմ՝ գողերը —
անիծվի՛ն նըրանք, — հողը քրքրրում,
միջի քարերը հանում են, կըրում,
քարուքանդ անում լերան կողերը:
Շուտով կը շինեն նոր մատուռ ու վանք —
զըզվա՛նք ու զըզվա՛նք —
տանել չեմ կարող, յերբ զանգ ե վռնում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Մեկ ել, վոր հացին քեմոն են խառնում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆ

Մեզ ախ ու վախից ի՞նչ ոգուտ կա վո՛ր .
համբերություն և այստեղ հարկավոր :
Անդունդի բերնին տեսնեմ՝ խիստ արագ
վեր և սըլանում նորաշեն իբր . —
վողջը՝ սըրածայր — սյունը, տանիքը . —
մի խաչապըսակ հըսկա աշտարա՛կ :
Թե ֆամլը լիներ դանդաղկոտ ու ծուլ ,
մեզ արդեն զագան զանգը նորածույլ ,
իր բարձրը տեղից կախված ապահո՛վ
տանջում կը լիներ զողանջի ահով :
Սակայն իմ ջանքով՝ ջըրահեղձ , անգոր ,
լըճի մեջ ահա ընկած և այսոր :
Այդ հո կատակ չեր , այլ դիվային խա՛ղ . . .
Լեռնային բարձրը խոտի մեջ , խաղաղ ,
մի սոճու թիկնած , յես յեկեղեցուն
աչք եյի ածում , բերանըս քըցում
ավելուկ ու լուռ ծամում եյի դեռ ,
յանկարձ իմ դիմաց մի կարմիր թիթեռ
թառում և քարին , ահից թըրթրում ,
կարծես մի կասկույտ ծաղկի թերթերում
հյուժ լիներ քաղում : Կանչեցի մոտըս
փոքրիկ ելֆիկին . —
Թառեց իմ ձեռքին
յեվ դուրս եկավ իմ բարի ծանոթըս :
Նա ալիկ-պակաս խոսում եր անհամ ,
լալիս եր , վողբում՝
լըճում որն ի բուն
գորտերն են հղբում . . .
Այդ տեսակ բաներ , յես ի՞նչ իմանամ :
Լալիս եր խեղճը խենթ ու խելագար , —

մըխիթարեցի , վորքան հընար կար , —
ապա թե մի մեծ
նորություն պատմեց :
« Ինչ վոր մի բան են հովտից հեվինեվ
կանչ ու մըտրակով քարշ տալիս վերել :
Յերկաթից թափած ու խուփը վըրան
մի խընոցի յե , թե նըման մի բան ,
բայց ահեկի յե : Մամուռում անանց
յերկյուղ և տիրել մարդկանց ու կանանց :
Ուզում են կախեն — կանցնե՞ր քո մտքից —
նոր յեկեղեցու բուրգի բարձունքից ,
որն ի բուն զարկեն երկաթ-լեզվակով
վոր մեզ չարչարեն ահեղ նըվագով » :

Հըմ , առացի յես , այդպե՞ս են գործում :
Այստեղ՝ ելֆիկը ցած թըռավ գետին ,
իսկ յես — միյացա այժերի հոտին
յևվ յերեք այժի կուրծ կաթով լեցուն
մի լա՛վ ծըծեցի , այնպես վոր արդեն
յեվ վոչ մի կաթիլ նրանցից չըկըթեն :
Ապա՝ գետափին յես դիրք բըռնեցի ,
տեսնեմ՝ զալիս են նըրանք — մարդ ու ձի :
Իսկոյն պահվում եմ քար ու թըփերում ,
ինքըս ինձ զըսպում ու լուռ համբերում :
Թոկի սարքի մեջ ութ վատույժ ձիեր
հազիվ-հազ եյին քայլում դեպի վեր :
Դողդոջ ծունկերով , կողերը ուռած ,
մեկ կանգ են առնում , մեկ դիմում առաջ :
Տեսա , վոր դըրանք այդ ծանրը բեռը
փայտաշեն սայլով չեն հանի լեռը —
ինչպես վայել և ֆամլին՝ մարդ ու ձի

յես անմիջապէս վիհը համբեցի,
վոր զուր չըտըքնեն: Հենց վոր ջարդեցի
անիվ, շառավիղ, — զանգը կորացած՝
յերերաց, իսկ յես նորից մի հարված
հասցըրի յեվ այդ գըլուխ-գործոցը
գըլխիվայր ընկավ ծորի խոր ծոցը:
Դու տես թե հիմա ինչպե՞ս ե ցատկում,
թըռչում ու հընչում ծորի հատակում,
գընդակի նըման դիպում քարեքար,
արծազանք ծընում, գընգում խելագար...
Ներքեվում՝ ջուրը իր պաղ ծոցը բաց՝
կուլ տըվեց նըրան, հըռփա՛ց ու ծըփա՛ց...
Թո՛ղ հանգըստանա այնտեղ հիմա նա
յեվ ընդ մի՛շտ մընա...

Անտառի Ֆափնի խոսակցության միջոցին մութն ընկնում ե յեվ
նրա պատմության վերջին խոսքերի ընթացքում անտառից մի
քանի անգամ ոգնության թույլ կանչ ե լսվում: Հիմա յերեվում ե
Հ ա յ ն ը ի խը՝ հիվանդ ու հոգնած յեվ աշխատում ե հասնել
խրճիթին: Իսկույն Անտառի Ֆափնը անհետանում ե անտառում,
իսկ Նիկեյմանը՝ ջրհորում:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Յերեսուն տարեկան զանգ ծուլող՝ գունատ, տանջված դեմքով,
Բարի՛ մարդիկ, լըսեցե՛ք ինձ, դուռը բացե՛ք,
մոլորվել եմ, ոգնեցե՛ք ինձ: Վա՛յր եմ ընկել...
Ել չեմ կարող, բարի՛ մարդիկ, ա՛խ ոգնեցե՛ք:

Խրճիթի մոտ, խոտի մեջ նա ուշագնաց վայր ե ընկնում: Սարերի
վրա՝ ծիրանի շերտեր: Արեւը մայր է մտել, Լեռնադաշտում գիշե-
րային պաղ քամի յե փչում: Անտառից կաղեկալ դուրս ե գալիս
Պ ա ու ա վ Վ ի տ տ ի խ ե ն ը, կողովը ուսին: Ճերմակ մագե-
րով, հերարծակ, փետուրանման միբուրով՝ նա ավելի տղամարդու-
յե նմանում, քան կնոջ:

ՊԱՌԱՎ ՎԵՏՏԻԽԵՆ

Ռուտա՛նդըլա, ըստի՛ արի մի տե՛նա ,
քո՛մագ արա, բե՛ռիս տա՛կին մե՛ռնըմեմ ,
կա՛րըմ չեմ վոր նա՛ֆաս ¹ քաշեմ: Ա՛խչի — հե՛յ:

Դիմելով մոտիցը թռչող չղջիկին.

Քա՛ֆթառ չղջիկ, ա՛նգան արա, բե՛ հետ եմ ,
փո՛ւչիկդդ կը տըռզացընես, վոա՛զիլ մի ,
ա՛նգան արա, մի յերթիկից թըռի տուն ,
տես ա՛խչիկը թե ընդի՛ ա . ա՛սա գա:
Ա՛վինդըն ² ել ե՛ս ա խա՛րաք տի ըլի:

Սպառնալով երկնքին, վորտեղ աղոտ շանթեր են բռնվում.
Ա՛յ-տա, շա՛շ Տոր, ³ ել յետ ի՛ծանդդ ե՛կան:
Կա՛րմիր մի՛րքիդ կա՛ծակնե՛րին խե՛լքի բեր, —
ի՛նչ են շաշ-շաշ պե՛ծին տալի: Ա՛խչի — հե՛յ:

Կանչելով սկյուռին, վոր թռչկոտելով կտրում է նրա ճամբան ու
անցնում.

Մըկըծե՛ռ, ջան, յես քյե տըխիլ կը բա՛խշեմ,
դու չո՛ւստըն ես, չա՛փուկ-չա՛փուկ վո՛տ ունես,
մի մըտի տո՛ւն, ծեռաց կա՛նչի ախչըկան,
ա՛սա . թող գա, Ռուտա՛նդըլին կա՛նչի գա:

Վոտը դիմ ե առնում Հայնրիիին.

Ե՞ս ինչ բան ա՛: Ո՞վ ա փըռվել ըստի, հե՛յ,
ա՛սա տե՛նամ ի՛նչ գործի յես, ո՞վ ես դու:

¹ Նա՛ֆաս — շունչ:

² Ա՛վինդ — յեղանակ:

³ Տորը — գերմանական դիցաբանության ամենակարող աստվածն է,
համապատասխանում ե հին հունական Զեւսին:

⁴ Մըկըծեռ — սկյուռ:

Այ-տա: Զըլի՞ղ՝ բա՛նը բա՛նից ա՛նցել ա՛:
 Ղո՞րթ մե՛ռել ե՛ս: Ռուտա՛նդըլա: Պա՛-հո-վե՛յ,
 Առանց ե՛ն ել, տե՛րտերըն ել, բյո՛խվան ել
 շա՛ն պես վըրաս կըտա՛ղել են, զազա՛ղել—
 ե՛ս եր պա՛կաս: Հըմի ա՛րի ջո՛ւղաբ տու:
 Հենց վոր ըստի մե՛ռել ճա՛րեն—իմ տունը
 կը ջա՛րդեն ու փետի տե՛ղակ կը վա՛ռեն:
 Բա չե՛ն անի՛, կտո՞րվեն նըրանք: Ա՛յ գյաղա՛:³
 Հեչ վեջը չի՛:

Ռաուտենդելայնը հարցական հայացքով դուրս ե գալիս խրճիթից:

Ե՛կար ելի՛: Դե մըտի՛կ,
 Ի՛նչ դո՛նաղ ա ըստի եկել, ե՛ն ել տես,
 Ի՛նչ դի՛նջըն ա. Ժա՛ժ չի գալի, Մի խո՛րոմ,⁴
 Խո՛տ բե, յե՛գին, տըղի հըմար տե՛ղ շինի՛:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Տա՛նը քըցեմ:

ՊԱՌԱՎ ՎԻՏՏԻԵՆ

Ե՛տ եր պա՛կաս: Ոթա՛խըմ
 Ի՛նչ գործ ունի, հըսկանըմ չեմ, ետ տըղեն:

Վիտտիխենը մտնում ե խրճիթը:

Ռաուտենդելայնը, վոր պահ մը չքացել եր, նորից յերեվում ե,
 ձեռքին մի խուրձ խոտ: Ուզում ե ծունկ չորի Հայնրիխի մոտ—
 վերջինըս բաց ե անում աչքերը

¹ Այ-տա—այ տղա:

² Զլիզ—բոլորովին:

³ Դյաղա—տղա:

⁴ Խորոմ—խուրձ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Բարի՛ աղջիկ, վորտե՞ղ եմ յես:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Լեռներում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Հա, լեռներում... Սակայն ասա՛, ինչպե՞ս եմ
 յեկել-ընկել այս լեռները:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Սիրելի

ոտարական, այդ յես ինքըս չըգիտեմ,
 Դու մի՛ հոգա, թե ինչպես ե պատահել:
 Գըլուխդդ դիր փափուկ խոտին՝ մամուռին
 յեվ հանգիստ առ, դու կարոտ ես հանգստյան:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ա՛խ, հանգստյան յես կարոտ եմ, դա ճիշտ ե,
 բայց հեռու ե իմ հանգիստը, մանկիկըս:

Անհանգիստ

Վորտե՞ղ եմ յես յեվ ի՛նչ ե ինձ պատահել:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յեթե ինքըս իմանայի՛...

ՀԱՅՆՐԻԽ

Թըվում ե...

Կարծես ցընորք, յերազ լինի բոլորը...
 Իհա՛րկե յես հիմա ել եմ անըրջում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Կաթ կա այստեղ: Մի քիչ խըմի՛ր, թույլ ես դու:

ՀԱՅՆՐԻԽ արագ-արագ.

Խըմե՛լ... այո՛, յես ուզում եմ, տուր տեսնեմ:

Խմում ե Ռաուտենդելայնի ձեռքի ամանից.

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, նրա խմելու միջոցին.

Թըվում ե թե դու լեռներին սովոր չես

յեվ սերում ես հովտաբնակ մարդկանցից:

Յերեվի թե դու շատ ես վեր բարձրացել.

այն վորսորդի նըման, վորը քիչ առաջ

լերան վայրի փախչող վորսին հետամուտ՝

զառիվայրում դիտապատ գըլորվեց:

Ինձ թըվում ե սակայն, թե նա մի ուրիշ

տեսակ մարդ եր, քան թե դու յես:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Կաթը խմելուց հետո սեվեում ե Ռաուտենդելին իր հիյացումով լի հայացքը.

Ո՛ր, խոսի՛ր,

խոսի՛ր, հետո՞: Քո խըմիչքը ինձ համար

կազդուրիչ եր. իսկ քո խոսքը— առավել:

Դարձյալ ուշագնաց ու տանջահար.

Ա՛յլ տեսակ մարդ, ալիլի լա՛վ տեսակի...

այդպիսիներն ել են ընկնում: Խոսի՛ր հետո՞, մանկիկըս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Իմ խոսելուց ի՞նչ դուրս կը գա: Ավելի

լավ կը լինի թարմ ջուր քաշեմ ջըրհորից,

վոր քո փոշոտ, արնոտ դեմքը լըվանամ:

ՀԱՅՆՐԻԽ աղերսագին,

Մընա՛, մընա՛...

Ամուր բռնում ե Ռաուտենդելայնի ձեռքը յեվ Ռաուտենդելայնը, անորոշության մեջ, մնում ե կանկնած.

յեվ ի՛նձ նայիր քո դյութական հայացքով. վողջ աշխարհը— լեռներ, յեթե՛ր. թափառական ամպիկներ—

նորոգվում ե քո աչքերում ինձ համար յեվ աշխարհը կըրկին քաղցր հըմայքով կանչում ե ինձ: Կա՛ց, մանկիկըս, ո՞՞ մընա՛...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, անհանգիստ.

Թող լինի ա՛յն, ինչ վոր դո՛ւ յես կամենում... բայց...

ՀԱՅՆՐԻԽ, ավելի տենդոտ ու աղերսագին.

կա՛ց ինձ մոտ, ել մի գընա, ո՛ւ մընա՛... դու չըգիտես, չես գուշակում, թե ինձ համար դու ի՛նչ ես: Մի՛ արթնացուր... յես ուզում եմ ասած լինել, մանկիկըս...

յես վա՛յր ընկա... բայց վո՛չ, ա՛յդ չեր... դո՛ւ խոսիր, յերկնի հըստակ, անուշ ձայնով զըրուցի՛ր... քե՛զ եմ ուզում միայն լըսել: Չե՞ս խոսում, դու չե՞ս յերգում: Յես վա՛յր ընկա... բայց այդ արդեն ասացի:

Յես չըգիտեմ՝ արդյոք ինչպես պատահեց. իմ վոտի տակ հանապա՛րհը փուլ յեկավ, հոժարակա՛մ թե ակամա վայր ընկա, կարե՛՞ յես ընկա յեվ հետըս քար, փոշի, հիմ...

Ավելի տենդոտ՝

Քրոնեցի մի բալի ծառից... դու գիտե՞ս,
դա մի վայրի բալի ծառ եր, ժայռի հեղքում դուրս
եկած :

Սակայն նըրա բարակ բունը կոտորվեց
յեւ յես ձեռքիս բըռնած փոքրիկ . ծաղկափրթիթ այդ
ծառը,
վոր շըրշյունով բյուր վարդագույն թերթիկներ եր շաղ
տալիս ,

գըրորվեցի խորխորատը յեւ մեռա :
Ասա՛ , վոր այդ—այդպես ե :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, անհաստատ .

Թրվում ե թե կենդանի յես :

ՀԱՅՆՐԻԽ

Հիմա գիտեմ, իմացա :

Առաջ չեյի իմանում վոր կյանքը—մահ ե , մահը—կյանք :

Նորից ուշագնաց .

Յես վայր ընկա , Ապրում եյի յեւ ընկա ,
Զանգըս ընկավ . Մենք երկուսով վայր ընկանք ,
Առաջինը յե՞ս վայր ընկա . հետո՞ նա ,
Թե պատահեց ընդհակառակ—ո՞վ գիտե ,
ո՞վ կը մեկնի հիմա—վո՛չ վոր : Յեւ յեթե
մեկնելու ել լինի մեկը—հիմա արդեն միջնվումս ե ինձ
համար .

այն պատահեց իմ կենդանի ժամանակ ,
իսկ յես հիմա ել չեմ ապրում , մեռել եմ :
Մեղմ՝

Կաց, իմ ձեռքը... դեռ հերմակ ե... կաթի պես...

յեւ կապարի նրման ծանրը, համրաշարժ . .
իսկ քո բընքույշ գիսակների ալիքը
թավալում ե Բեթեսթայի ավազանի ջրրի պես...
ի՛նչ անուշ ես . . . մընա՛ , ձեռքս բարեպաշտ ե , իսկ
դու—սուրբ :

Յեւ յես արդեն տեսել եմ քեզ... ա՛խ, վորտե՞ղ եմ
քեզ տեսել :

Յե՛րբ եյի քեզ ծառայում ու մաքառում ,
ծըգտում ծայնդ զանգի հանքում պարփակել
յեւ պըսակել արեւի վեհ տունին նըրան—վոսկու հետ :
Բայց այդ գըրուխ գործոցըս մի՛շտ վիժել ե
յեւ յես արյուն-արցունքով եմ արտասվել :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Արտասվե՞լ ես : Ինչպե՞ս, յես չեմ հասկանում,
այդ ի՞նչ բան ե արցունքը :

ՀԱՅՆՐԻԽ քարծրանալու ճիգ գործելով .

Սիրո՛ւն պատկեր, ինձ մի քիչ վեր բարձրացուր :

Հենվելով Ռաուտենդելային .

Թեքվել ես դու վըրաս, դե ինձ ազատի՛ր
քո սիրառատ ձեռներով այս բիրտ յերկրից ,
վորի վըրա ժամանակն ինձ խաչել ե :
Ազատի՛ր ինձ , դու կարող ես , յես գիտեմ :
Ապա՛ փափուկ ձեռներովդ արծակիր իմ հակատը...
տատասկով են իմ հակատը փաթաթել :
Թագ չե՛մ ուզում : Սե՛ր տուր միայն , սե՛ր...

Կիսով չափ նստած, ուժասպառ .

Այսպե՛ս :

Շնորհակալ եմ :

Մեղմ ու մոլոր՝

Այստեղ վորքան սիրուն է,
սոսափյունը՝ այնքան ոտար, հրնչալուր:
Սոճիները խորհրդավոր պարզում են մութ թեփերը,
հանդիսավոր գըլուխները որորում...
Հեքյաթ է այս: Այն հեքյաթն է անտառի մեջ սավառ-
նում,

շըրշում, շըվում, շըշնջում է կամացուկ.
որորելով տերեփները՝ յերգ է ասում դայարում...
Նայի՛ր, նայի՛ր, մըշուշաշող, յերկարափեշ շորերով
նա՛ հերմակ ու ծավալուն,
մոտենում է ու մեկնում
ինձ իր ձեռքը... ավելի՛ մոտ... ահա՛ հերմակ մատներով
շոշափում է իմ ականջը, իմ աչքերը, իմ լեզուն...
յեվ չըքացավ... իսկ դու այստեղ մընացիր:
Հեքյաթը հենց դու ինքըդ ես: Լույս-հեքյաթ ինձ համ-
բուրի՛ր...

Ուշաթափում ե:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ ինքն իրեն

Ձեմ հասկանում, տարորինակ ես խոսում:

Հանկարծ վճռում է գնալ.

Այդպես պառկիր ու նընջիր:

ՀԱՅՆՐԻԽ, յերագի մեջ.

Լույս-հեքյաթ ինձ համբուրիր:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ջարմացած մնում է կանգնած ու նայում նրան: Մութն արդեն
ընկել է: Հանկարծ նա վախեցած կանչում է.

Տառի՛:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ա՛խչի:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Աբա դու մեկ դուրս արի:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Դո՛ւ յեկ կո՛ւշտըս, ո՛գտի կըրակ վա՛ռեմ ե՛:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Տառի՛:

ՎԵՏՏԻԽԵՆ

Ա՛խչի, բա չե՛ս լըսում Թե՛զ արա,
ե՛ս ա ե՛ծին յեմ՝ պըտի տամ, տի կըթեմ:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ոգնի՛ր, տառի՛, նա մեռնո՛ւմ է: Ա՛յ տառի՛:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Յերեվում է խրճիթի շեմքին, ծախ ձեռքին՝ մի բաղյա յեվ կան-
չում է կատվին.

Ա՛րի, փի՛սո,

Անցողակի՛ Հայնրիկի հասցեյին.

են բա՛նջարը հլա չի՛ բըսել, վոր քո ցա՛վին
հա՛ր անի:

Դե ի՛սանը մե՛ռնիլ պըտի, ըտե՛նց ա:
Թե մե՛ռել ա — կարգը, զաթի, ե՛տ ա, բա՛լամ, չա՛րան ինչ:

Ա՛րի, փի՛ստ, ա՛րի, ըստի մի նա՛խա՛ կաթնը կա:

Ել յե՛տ կա՛տուն ո՞ւր կորավ:

— Հե՛յ, տըղա՛մարդ ծառաբընակ վոգիներ:

ըստի՛ ե՛կեք, քաթ եմ բերել լազանում:

— Հե՛յ, կինա՛րմատ ծառաբընակ վոգիներ,

ըստի՛ ե՛կեք, թա՛ժա հաց կա ամանում:

Կե՛ր ու խո՛ւմը, վոր ձեզ հըմար բերել եմ հա՛—ե՛ն-

բան համով պա՛տառ են,

դըրա խա՛թեր ի՛շխան ու խան իրար գըլուխ կըտան

ու կը պըտա՛ռեն:

Մոտ տասը փոքրիկ ծիծաղաշարժ ծառերի արու յեզ եզ վոգիներ

շտապով դուրս են գալիս անտառից ու վրա տալիս ամանին:

— Հե՛յ դինջ կացեք, ի՞նչ եք ըստի աղմըկում:

ամեն մընիդ կը հա՛սնի հո մի-մի թի՛քա, մի-մի կում:

Ի՞նչ եք կըռվըմ, ի՛րար բըշտում,

ջանավա՛րնի անկըշտում:

Ետ վոր ըսկի՛ սագա կան չի—

յեդնա ա՛րի ու ձեզ մերուց դո՛ւս կանչի:

Ձեր ըսո՛րվա փայը կե՛րար—

վա՛յ իսա՛ննի խայտա՛ռակ

տո՛ւնըս տակն ու վըրա ա՛րին—

հայդա, կո՛րեք ձեր մե՛րին:

Ծառերի արու յեզ եզ վոգիները հեռանում են անտառը, վորտե՛

ղից յիկել եյին: Լուսինն արդեն ծագել է: Խրճիթի յետեվից կախ-

ված ժայռի վրա յերեկում է Ֆավնը: Ձեռները փողի ձեկով բեր-

նին դրած՝ նա արձագանքի պես, կրկնում է ողնության կանչը:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Ա՛խ, ոգնեցե՛ք:

¹ Նա՛խա — մի քիչ:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Քե՛զ ինչ ելավ:

ԿԱՆՁԻ ՁԱՅՆԵՐ, հե՛տ, անտառի խորքից՝

Հա՛յնրիխ, Հա՛յնրիխ:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ, առաջվա պես՝

Ա՛խ, ոգնեցե՛ք:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ, սպառնալով Ֆավնին՝

Շաշո՛ւթյունըդ ուա՛դ արա

սա՛րի խա՛լսից ա՛վարա:

Դու մե՛ռած ես,

վոր մի շո՛ւշով լիքը բըթոց վե՛ր ածես:

Հուն սըպա՛նես:

Եա կամ բա՛նվոր հա՛մից հա՛նես ու տա՛նես

ճըլկըտներըմ՝ մուրճես,

վոր շըլինքը վո՛տն ել հե՛տը հըլլո՛րես:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Տա՛տի, գըլխիդ հարը տես: —

հյուրեր պիտի ընդունե՛ս:

Տե՛ս, թե սագը ինչ է բերում թեզի վըրա—

նա բերում է փըրփուր հարող վարսավըրա:

Տե՛ս, թե սագը ինչ է բերում իր ուսին—

յերկարածամ վարժապետին-թերուսին:

Յեզ վերջապես ահա նա

բերում է խաչ-քահանա:

ԿԱՆՁԻ ՁԱՅՆԵՐ, առաջվանից ազելի մոտ՝

Հա՛յնրիխ, Հա՛յնրիխ:

¹ ճըլկըտներըմ— հահիճներում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ, առաջվա պես՝

Ոգնեցե՛ք:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Գրո՛ղը տա՛նի քեզ, ա՛ր բալամ, գրրո՛ղը:
Մի վարժա՛պետ, հե՛տն ել տե՛րտեր—վա՛յ գըխիս—
բե՛րըմես վոր յես ի՞նչ անեմ:

Բողոնցքով սպառնալով Ֆավնին՝

Հըլա կա՛ց.

մըտի՛դ պահի. ե՛նքան պի՛ծակ ու մո՛ծակ,
քըշեմ վըրադ. կըծացընեմ, վոր ցա՛վից
իմա՛նաս վոչ թե ուր կորչես:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ, չարախնդաց,

Գալի՛ս են:

Հեռանում ե.

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Գալի՛ս են—գա՛ն, ըսկի՛ ել իմ վե՛ջը չի:

Դառնալով Ռաուտենդեխին, վորո՛ւ կլանված է Հայնրիխի տեսքն
ու տանջ սն քը դիտելով.

Յեկ տուն, լի՛սը փըչի, բո՛ւնըս տա՛նըմ ա:

Յե՛գին ժա՛ժ եկ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մոայլ ու համառ.

Յես չեմ ուզում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ո՛ւզըմ չե՛ս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այո՛, տատի, յես չեմ ուզում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ետ խի՞ վոր:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Նըրանք կըգան, սըրան կառնեն—կը տանեն:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ե՛, թո՛ղ տանեն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յես չեմ ուզում, վոր տանեն:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Չե՛, ա՛խի, չե՛, կապուտվորի սի՛րուն, յե՛կ,
ետ լե՛ջը թող ընդի մընա, — դու ա՛րի:
Մեռելները մեռելի հետ ինչ ո՛ւզըմ են թող ա՛նեն.
մե՛ռնիլ պըտի—դե թող մե՛ռնի, ի՛րա հըմար լամիս ե՛տ ա:
Տե՛սնըմ չես թե կյա՛նքը վո՛նց ա չարչարըմ,
վո՛նց ա տըղի սի՛րտը դա՛ղըմ ու մա՛շըմ:

ՀԱՅՆՐԻԽ, յերագում

Արե՛վ ծագեց:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ըսկի ա՛րեվ տե՛հած կա՞:

Ա՛րի, թող նա պա՛ռկած մընա, լա՛վ կըլի:

Ներս ե մոռում խրճիթը:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մենակ ականջ ե դնում, նորից լսվում ե կանչը՝ «Հայրիկս,
Հայրիկս»: Յանկարծ աղջիկը մի ծաղկած հյուղ կտրելով՝ բոլորակ
զիծ ե քաշում Հայրիկի շուրջը յեւ այդ միջոցին առում՝

Այս նոր ծաղկած ծառի վոստով
յես՝ տատի պես — գըծեմ շուտով՝
կախարդական
ամո՛ւր շրջան,
Մընա՛ յեկվոր
անվիրավոր,
յեւ քե՛զ համար, յեւ ի՛նձ համար
ապրի՛ր ծըմեռ, ապրի՛ր ամառ:
Այս շրջանը ներս չի՝ առնի յեւ վոչ մեկին,
Յեւ վոչ մի մարդ. յեւ վոչ մի՛ կին
յերիտասարդ
կամ ալեգարդ:

Քաշվում ե մութի մէջ:

Մեկը մյուսի հետեւից անտառից դուրս են գալիս՝ Պատորը, Վար-
սավիրան յեւ Ռուսցիք:

ՊԱՍՏՈՐ

Լո՛ւյս եմ տեսնում:

ՌԱՌԻՏԻԶ

Յես ե՛լ յես ե՛լ:

ՊԱՍՏՈՐ

Վորտե՞ղ ենք:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Ստովա՛ծ գիտե՛ս. Ահա նորից կանչեցին՝
«ա՛խ, ոգնեցե՛ք»:

ՊԱՍՏՈՐ

Մեր վարպետի ծայնն ե դա:

ՌԱՌԻՏԻԶ

Բան չեմ լըսում:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Չայնը հընչեց վերեւից:

ՌԱՌԻՏԻԶ

Ձեր ասածը հիշտ կը լիներ, եթե մարդ
վայր ընկնելիս դեպի յերկինք սըլանար,
Սակայն կարծեմ հակառակն ե պատահում՝
գըլորվում են սարից — ծորը, վո՛չ թե ծորից դեպի սար:
Թող գըրողի փայ լինեմ յես յեթե հէսուն վոտնաչափ
ներքեւ ընկած չըլինի մեր վարպետը:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Տընաքանդեն՛ր, կանչի ծայնը չե՞ք լըսում:
Յեթե ծայնը վարպետինը չըլինի —
Ռյուբեցագել՝ գըժին թող յես ածիլեմ:
Արհեստիս չափ լավ գիտեմ վոր այս ծայնը —
վարպետինն ե: Ահա նորից նա կանչեց:

ՌԱՌԻՏԻԶ

Վորտեղի՞ց ե ծայնը գալիս:

¹ Ռյուբեցագել — լեռնային մրրկի մարմնացումն ե, մի ցասկոտ վոգի:

ՊԱՍՏՈՐ

Պարոններ,

վորտե՞ղ ենք մենք, նախ ինձ դուք ա՛յդ ասացեք,
Յես վոտներըս հազիվ հազ եմ քարշ տալիս,
կըրունկներըս ցավում, դեմքըս — արնոտել,
եւ յես առաջ չեմ ընթանա:

ԿԱՆԶ՝

Ոգնեցե՛ք

ՊԱՍՏՈՐ

Նորից կանչեց:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Տաւը քայլից հեռու չեր:

Ձայնը հրնչեց մոտիկ տեղից, շա՛տ մոտից:

ՊԱՍՏՈՐ

Ուժասպառ նստելով՝

Հոգիս դուրս եկավ, բարի ընկերներ,
այլեվըս առաջ գընալ չեմ կարող:
Ինձ այստեղ լըքեք, կամ ծեցեք, ծեծկեք —
դարձյալ տեղիցըս դուք ինձ չեք շարժի:
Գըթառա՛տ յերկինք: Յեվ հանդիսավոր
Աստուծո տոնը — այսու վերջացավ:
Կարո՞ղ եր մեկը յերեվակայել:
Ապա այն զա՛նգը, մեր հե՛շ, բարեպաշտ
վարպետի վրսեմ գըլուխ գործո՞ցը:
Արդ՝ Տիրոջ վերին, վեհ ուղիները
անճառելի յեն յեվ հըրաշակից:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Վո՞ր տեղ ենք մենք: Պարոն Պաստոր, դո՛ւք այդ
հարցը տըվի՛ք մեզ:

Բարի խորհուրդ տամ ձեզ՝ դո՛ւք, դո՛ւքս այստեղից,
արա՛գ-արա՛գ, վորչափ վոր դուք կարենաք:

Յես կուգեյի ավելի շուտ պիժակների բընո՛ւմ յեվ
մե՛րկ գիշերել,

քան թե այստեղ. Տեր-Աստված, Դու ոգնիր մեզ:

Արրան կասեն՝ Արծաթալանջ յեվ մենք պառավ Վիտ-
տիխի

տընակիցը գըտնըվում ենք հարյուր քայլից վո՛չ հեռու:
Անիծվի՛ այդ վըհուկ-մուկը: Յեկեք, հեռո՛ւ այստեղից:

ՊԱՍՏՈՐ

Անկարող եմ:

ՈՒՍՈՒՅԻԶ

Յեկե՛ք, խընդրեմ, հեռանանք:

Ամենից քիչ կախարդական վայր ե սա
վըհուկն եւ ինձ բընավ յերկյուղ չի՛ սաստում,
բայց ա՛յս տեղից վատը յես չեմ ճանաչում:
Շրըջմոլիկների, մաքսանենգների,
գողերի համար — կատարյալ դըրախտ,
ավազակությամբ յեվ արյունարբու
մարդասպանությամբ այնքա՛ն հըռչակված,
վոր սարսափին բնտելանալ կամեցող
Պետրոսն՝¹ այստեղ կընտելանար անպայման:

¹ Ուսուցիչը «Wie Peter das Grusseln lernte» հեքյամն ե ակ-
նարկում, «Ինչպես Պետրոսը (առաքյալը) սովորում եր սարսափին ըն-
տելանալ» — Գերմանիայում հանրաժանոթ մի հեքյամ: Ծան. Թարգ.

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Բազմապատկման աղյուսակը դուք գիտեք,
բայց կան բացի աղյուսակից — ա՛յլ բաներ:
Չեմ կամենում, վոր դուք փորձով իմանաք
թե ինչ բան ե կախարդանքը, վարժապետ:
Չար կախարդը՝ չարի վերա թուխս նստած,
չար կախարդը՝ գորտի նըման զարշելի,
ցավ ե նյութում յեվ ուղարկում ձեզ նըվեր,
տավար ունես՝ գոմը ժանտախտ ե բըցում,
արյուն ես դու կըթում կովից կաթի տեղ,
փոխարենը քոս են ընկնում, ձիաները — կատաղում,
մանուկներիդ չիք ու վերք ե բաժանում,
կամ՝ այլանդակ մեծ գըլուխներ յեվ ուռույցք:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Դուք, պարոններ, զառանցում եք. ձեզ գիշերն ե շը-
փոթել:
Կախարդից եք խոսում: Լըսեք, ինչպե՞ս ե նա հառաչում:
Ահա նըրան իմ աչքերով տեսա:

ՊԱՍՏՈՐ

Ո՞ւմ:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Նըրան, ում վոր փորոնում ենք՝ Հայնրիխին:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Տե՛ս, կախարդը նըրան արդեն ձեռ առավ:

ՊԱՍՏՈՐ

Կախարդական ուրու յե դա:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ի՛նչ կախարդ,

Յերկու անգամ յերկուն — չորս ե յեվ չի դառնա յերբեք
հինգ:

Վո՛չ կախարդ կա, վո՛չ կախարդի ուրվական,
այլ պառկած ե մեր զանգ ծուլող վարպետը:
Յեա իմ հոգին: Ամպի եեղքից լուսինն ահա կը ցոլա...
Դե՛հ, պարոններ, ուշ դարձըրեք. — ըհը՛, հիմա հո ճի՞շտ ե:

ՊԱՍՏՈՐ

Արդարեվ դա վարպետն ե:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Մեր զանգ ծուլող վարպետը:

Յերեքն ել շտապով գնում են Հայնրիխի մոտ յեվ, դիպչելով կա-
խարդական շըջանին, յետ են մղվում:

ՊԱՍՏՈՐ

Վա՛յ:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Վա՛հ:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ա՛յ- ա՛յ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յերեվում ե լոկ մի վայրկյան ծառի ճյուղից վայր ցատկելու մի-
ջոցին. Անճետանում ե դիվային կծու ծիծաղով.

Հա՛ - հա՛ - հա՛ - հա՛:

— Լուրջուն —

ՈՒՍՈՒՅԻՉ, 22/ած.

Այս ի՞նչ բան եր:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Այս ի՞նչ բան եր:

ՊԱՍՏՈՐ

Մեկը խընդաց:

ՈՒՍՈՒՅԻՉ

Իմ աչքերից հուր ցայտեց.

կըրակ մաղվեց իմ գրվածին:

ՊԱՍՏՈՐ

Իսկ ծիծաղը լըսեցի՞ր:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Յես լըսեցի ինչ վոր ծիծաղ ու հայթյուն:

ՊԱՍՏՈՐ

Առանի աղոտ շողերի տակ որորվող
այն յեղեմի ծառից հրնչեց ծիծաղը:
Բուն, վոր հիմա հիշով թըռավ—ա՛յն տեղից:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Պառավից վոր պատմում եյի—հիմա հավատ կընծայե՞ք:
Ճիշտ չե՞, բացի հաց ուտելուց նա ուրիշ շատ բան
գիտե:

Անվրտա՞նգ ե այտեղ, այո՞—թե դուք ել
ինձ պես ահից դողդողում եք: Սատանա՛:

ՊԱՍՏՈՐ

Խաչը ձեռքին բարձր բռնած՝ վճռականորեն դիմում ե դեպի
խրճիթը:

Թող ճիշտ լինի ձեր ասածը: Թող նոյն իսկ
իր բունն այստեղ հյուսած լինի սատանան:
Անվախ առա՛ջ: Մենք կը հաղթենք Աստուծով:
Յերբեք այնպես պարզ չի յեղել սատանի
չար խորհուրդը, վորքան այսոր, յերբ զանգը
ծուլողի հետ միասին նա վայր նետեց:
Աստուծո մի սպասավորի յեվ մի զանգ,
վորի կոչումն եր անդունդի յեզերքից
յերգել ողում խաղաղության մեղեդին,
հավերժական սիրո յերգը, ավետիսը թողության:
Արդ՝ մենք այստեղ զինվորներ ենք Աստուծո,
յես բաղխում եմ դուռը:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Զանեք:

ՊԱՍՏՈՐ

Բաղխում եմ:

Բաղխում ե դուռը:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ո՞վ ա դուք:

ՊԱՍՏՈՐ

Մի բրիտոնյա՛:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Բրիտոնյա, յա կըռա՛պաշտ
Ի՞նչ խաբար ա:

ՊԱՍՏՈՐ

Դուռը բացե՛ք :

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Դուռը բաց ե անում յեվ մի վառ լապտեր ձեռքին՝ յերեման գալիս,
Յանի հըմի ի՞նչ եք ուզում:

ՊԱՍՏՈՐ

Հանուն Նորա, Վո՛րին դու չես ճանաչում...

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Լա՛վ խըրա՛տի զա՛յդի յա սա ըսկըսում:

ՈՒՍՈՒՋԻՅ

Ձայնըդ կըտրի՛ր յեվ վո՛չ մի բառ, անիծյալ:
Դու չափն անցար — ժամըդ արդեն հասել ե:
Յեվ խայտառակ քո կյանքով,
արարքներով անառակ
վողջ շրջանում դառել ես դու—ատելի:
Յեթե իսկույն չըկատարես ինչ վոր մենք քեզ ասում
ենք —

քո կըտուրի վըրա կարմիր աքաղաղը
ափելի շուտ, քան թե վաղը կը կանչի
յեվ վըհուկի բունըդ բոց ու ծըխի մեջ
դեպի յերկինք կըցընդի:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Շարունակ յերեսը խաչակներելով.

Անիծվա՛ծ կատու, յես չե՛մ վախենում
քո չար հայացքից, հո՛ւր թափիր վըրաս.
վորտեղ կամենաս կարմիր աչքերով

դիպակըս տեսնես — մի՛շտ կը տեսնես խաչ:
Ինչ վոր քեզ հիմա ասում ենք — արա՛,
յե՛տ տուր այն մարդուն մեզ իսկույն յեվ յեթ:

ՊԱՍՏՈՐ

Հանուն Նորա, Վորին դու չես ճանաչում,
Թո՛ղ, ասում եմ, դըժոխային խաղերդ:
Թո՛ղ յեվ ոգնիր. այստեղ մի մարդ ե ընկած,
մի մե՛ծ վարպետ, ըսպասավո՛ր Աստուծո,
վոր ի փառքս Տյառնն մերո,
ի նախատինք, համոթ, հանեծք
դիվանըվեր ուժերի՝
իր արվեստով գիտեր իշխել յիթերում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Շարունակ լապտերով պաշտպանվելով՝ քայլում ե դեպի Հայնրիխը,
Բո՛լ ա, Ըստի ընկած նա՛չար ջա՛մդաքը
թե ա՛ռնըմեք — ա՛ռեք, ի՛մ ինչ գո՛րծըն ա:
Ե՛, ղըվա՛թը պա՛տի, կա՛րա — թող ա՛պրի,
ե՛նքան ապրի — ի՛նչքան շո՛ւնչը կըսա՛տի:
Ամա ե՛րկար ա՛պրողը չի՛ — տե՛նըմեմ:
Ո՞ւստա յա, հա՛... Ուստո՛ւթյունը մա՛շուր չի.¹
տողի շի՛նած են երկա՛թի զա՛նգերը,
յես ի՛մ,² բա՛լքի լա՛վ են զընգըմ ձեզ հըմար,
Դուք ե՛ն թափուր անգամ ո՛ւնեք, վոր ըսկի
բա՛ն չեք լըսում, Նորանց ձեներ — մեզ հըմար
հե՛չ անուշ չի: Ի՛րա հըմար ել լա՛վ չի:

¹ Մաշուր չի — չի յերեկում, չի նկատվում:

² Յես իմ — յես ի՞նչ իմանամ, — այսինքն՝ չգիտեմ:

Ի՛նքը գի՛տի, ի՛նչ ա պա՛կաս զանգե՛րին.
 Բի՛րա՛դինն ել, թե՛ կուզ լա՛վը—նա՛քած են:
 Հըրե՛ ա՛ռեք են խա՛րակն՝ ու ձեք տըղին
 յետ տա՛րեք տուն: Ո՞վ ա ասըմ, վա՛րպետ ա:
 Ռա՛նգը թըռած վա՛րպետ, վե՛ր իլ: Տերտե՛րին
 ախըր պե՛տք ա դու ո՛գտես վոր քա՛րոզ տա,
 վարժապե՛տին—վոր երեխանց լա՛վ թա՛կի,
 դալլա՛քին ել, վոր փըրփո՛ւրը լա՛վ հարի:

Հայնրիխին դնում են պատգարակի վրա: Ուսուցիչն ու Վարսա-
 վիրան վերցնում են պատգարակը:

ՊԱՍՏՈՐ

Վո՛հ մեղսալից. անառակ կին, դե լըռի՛ր
 յեվ քո նամփոփ դըժոխային ընթացիլ:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ձեր քա՛րոզը իմա՛նըմ հմ, խոնայե՛ցեք ձեք նա՛ռը:
 Գի՛տեմ. ե՛ն ա՝ ըզգացմունքը—մե՛ղք բան ա,
 ես յե՛րկիրը—մի նաշ՝ ա
 յե՛րկինքըն ել—խո՛ւփըն ա՝
 Են ա՛ստղերը—ծա՛կեր են,
 ա՛րեմլն ել մի յե՛քբա ծակ ա—դըբա դուս:
 Տե՛րտեր չըլի—ա՛լամ-ա՛շխարհ կը փըլլի,
 իսկ Տերն-Ա՛ստուած—խըրտվի՛լակ ա ձեզ հըմար:
 Տե՛ղը չի մարդ. ճի՛պտոն ա՛ռնի, ճիլոնե՛րիդ՝ հա՛խից գա՛:
 Ե՛ս ա—ո՛ւրիշ բան չըկա՛:

Հետեվից դուռը ուժգնորեն խփում—փակում եւ:

¹ Խարակ—պատգարակ

² Նաշ—դազաղ

³ Ճիլո—թոյլ, տկար

ՊԱՍՏՈՐ

Սատանա՛ կին:

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Աստված սիրեք—սուս արեք,
 մի՛ չարացնեք—մեր բանը բուրդ կը լինի:

Պատտըրը, Ուսուցիչն ու Վարսավիրան հեռանում են անտառ:
 Լուսինը պայծառ բարձրացել է խաղաղ լեռնադաշտի վրա: Առա-
 ջին, յերկրորդ յեվ յերրորդ ելֆերը դուրս են թռչում անտառից
 յեվ պտույտ գալիս խմրապարի մեջ:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ—շնչալով կանչում ե՛

Քո՛ւյր:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Քո՛ւյր:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Ճերմակ ու դալուկ
 լուսինն ելավ նորելուկ:
 Մութ ե յեվ ցուրտ ե փըչում—
 հովտում, ձորում ու կիրճում:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Վորտեղի՞ց ես գալիս, քույր:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Մեր ջըրվեժից ձյունաթույր,
 լույսը՝ բեկվել—ջըրի մեջ
 հուր ե վառել, հուր անշեջ
 Ալիքները ցուցըլուն

շառաչում են, թավալում:
Յես գիշերով՝ փրկիրադեզ
ջրից յեւա—թըռա դես:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԵԼՖ, գալիս ե

Այս ե տեղը ձեր պարի:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Շուռ յեկ, քույրիկ, շուտ արի:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Վո՞րտեղից ես դու յեկել:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԵԼՖ

Պարե՛ք, պարե՛ք անարգել:
Ժայռերի մեջ—վրճիտ, խոր
լին կա—նա ինձ բերեց նոր:
Լիրճը—վորպես սեւ գոհար,
գըրկին՝ աստղեր անհամար:
Հավաքելով թանկագին
արծաթ-շորը իմ հագին՝
լուսնի ցոլքով սրլացա
թեթեւ ողով լեռն անցա:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԵԼՖԸ գալիս ե

Քույրե՛ք:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Քո՛ւյր, քո՛ւյր, շո՛ւտ արի,
շարքը մըտիր մեր պարի:

ԲՈՒՈՐԸ

Պարե՛ք, փարե՛ք խընդագին
խըմբապարի պըսակին:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԵԼՖ

Տիկին Հոլլի՛ մամուռից
ծածուկ փախա իմ մորից:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Պարե՛ք, փարե՛ք խընդագին
խըմբապարի պըսակին:

Շանթերն սկսում են ավելի պայծառ պսպալալ, Հեռվից հնչում ե
ամպրոպի մրմուռը:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Հանկարծ յերեւան ե գալիս խրճիթի շեմքին՝ ձեռները զլսի յե-
տեվը դրած: Լուսինը նրան լուսավորում ե:

Հե՛յ, ել՛ֆիկնե՛ք:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Սո՛ւս, կամա՛ց,
հի՛չ եմ լըսում իմ դիմաց:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Վա՛յ իմ ըզգեստ: Կորի՛ք, վատ
ցըցված ծերուկ կոճղարմատ:

¹ Հոլլա, Տիկին Հոլլա—յերկարահեր, տգեղ պառավ, վոր բնակվում ե
լճերում, ջրերի մեջ: Ծան. Թաբգ.

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Հեյ, երթիկնե՛ր:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԵԼՖ

Վա՛յ անգին

բաճկոնակը իմ հագին:

Ո՛վ ե սուրում լույս թագով,
հախրում ողում մութ ագով
յեվ մեր պարը խանգարում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, մտնելով պարի մեջ:

Տեղ տրվեք ինձ ձեր պարում,
ձեր շուրջպարի պըսակում,
շըշընջացող ողակում:
Արծաթի՛ ելֆ, տե՛ս հոգիս,
ինչ շորնր են իմ հագիս:
Տառս ե գործել խնդալից
արծաթահյուս խառ թելից:
Սեփորա՛կ ելֆ, սեփորա՛կ,
տես ինչ թո՛ւխ եմ ու բարա՛կ:
Վոսկեգո՛ւյն ելֆ, տե՛ս զանգուր
վարսերըս վա՛ռ, վոսկեհո՛ւր.
վեր թըռչեմ — վե՛ր կը թըռչեն,
կերպասի ծուխ ու հուր չե՛ն,
դեմքիս վըրա վոր թափեն —
լույս ու վոսկու տարափեն:

ԲՈԼՈՐԸ

Պարե՛ք, փարե՛ք խընդագին
խըմբապարի պըսակին:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ջրերն ի՞նչ են աղմըկում.
մի զանգ սուզվեց լըճակում:
Ելֆե՛ր, ո՞ւր ե հիմա նա,
ձեզնից վո՞րը կիմանա:

ԲՈԼՈՐԸ

Պարե՛ք, փարե՛ք խընդագին
խըմբապարի պըսակին:
Զատկածաղի՛կ, անմոռո՛ւկ,
չե՛ք դիպչի մեր վոտին դուք:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆ

Այժի պես վաստոստալով՝ զալիս ե. Մըրիկը սաստկանում ե. Հե-
տագա խոսքերի ընթացքում — ամպրոպի ուժգին հարվածի յեվ
անծրեփի ծայն ե լսվում:

Իսկ յես ծաղիկ ու դալար —
վողջ անում եմ վոտնահար:
Յերը հահեղից ջուր ե ցայտում,
շըվոց լըսվում թափ խոտում —
Ելֆե՛ր, այդ յե՛ս եմ թըռչում:
Գոմում յեզն ե բառաչում,
ջահիլ կոփն ել միալար
ծայնակցում ե սիրահար:
Զիու բաշին՝ դեռահաս —
մի հանճ-փեսա, մի հանճ հարս,
յեվ մոծակներ — ագու տակ
պար են զալիս շարունակ:
Ծե՛ր ձիապան — չո՛ռ ու ցա՛վ, —
աղջիկը հո չուշացա՞վ:
Ախոռը տաք ե, ա՛յ կին,

պառկենք փափուկ հատակին:

Այ ջան, հա ջան, աման ջան —

շրշուկները վերջացան:

Կարկաչելով սառցի տակ՝

կյանք ե յեռում — պա՛րզ, հրատա՛կ . .

Տե՛ս, մըլավեց մեր կատուն,

վոր իր կինը շուտ գա տուն:

Բազե, կարապ ու սոխակ,

նապաստակ ու կաջաղակ,

սարյակ, արտուտ, կաքավ, լոր,

ցէց, արագիլ, լու, արլոր,

յեղնիկ ու գորտ ու բրզեզ —

վո՛ղջ ապրում են սիրակեզ...

Գրկելով մի ելֆ հետը վազում ե անտառը: Մնացած ելֆերը վազե՛վազ անհետանում են: Ռաուտենդելայնը, մենակ ու մտախոհ մնում ե լեռնադաշտի մեջտեղում կանգնած: Փոթորիկը, կայծակն՝ ու անձրեւը դադարում են:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Յեղնում ե ջրհորից

Բրե՛կեկեկե՛քս, բրե՛կեկեկե՛քս, այդ ի՞նչ ես
այստեղ կանգնել:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ա՛խ, սիրելի ջրամարդ,

այնքա՛ն տըխուր, ա՛խ, յես այնքան տըխո՛ւր եմ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ, խորամանկ-խորամանկ,

Բրե՛կեկեկե՛քս, վո՞ր աչքով:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ ուրախուրախ,

Ձախ աչքով, չե՞ս հավատում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ե՛, իհա՛րկե, իհա՛րկե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մատներով շոշափում ե իր ծախ աչքը:

Ապա նայի՛ր՝ սա ի՞նչ ե:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ախրը ի՞նչը:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ինչ վոր կա իմ աչքի մեջ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Քո աչքի մեջ ի՞նչ կա: Յույց տուր մեկ տեսնեմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ինչ վոր փոքրիկ ջերմ կաթիլ ե ընկել մեջը:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Դե մոտ արի, թող վոր տեսնեմ՝ ինչ բան ե: Յերկընթից:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Արցունքի կաթիլը մատներով բռնած՝ պարզում ե նրան բոլորովին ճերմակ, փոքրիկ ջերմ կաթիլ:

Ապա նայի՛ր:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ամա՛ն, տես ինչ սիրո՞ւն ե:

Տո՛ւր ինձ — յեթե ուզենաս —

նուրբ-վարդագույն խեցիկի մեջ կը պահպանեմ անվընաս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այ, դընում եմ քո ջրհորի կիսաքանդ
ափին: Սա ինչ բան է:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Սիրուն աղամանդ:

Մեջը նայես՝ կը ցոլա այդ քարի մեջ
աշխարհի վողջ վիշտն ու խինդը սընամեջ:
Դրան կասեն՝ արցունք:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Արցունք: Ասա վոր
ես լացել եմ, թափել արցունք անսովոր:
Պատմիր — տեսնեմ՝ ի՞նչ բան է դա, ծերունի:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Սիրուն բալիկ, դե մոտ արի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Զի՞ լինի

այսպես ասես: Ի՞նչ եմ անում քո փրթած,
հին ջրհորը — սըլկուն, ցեխոտ, ափը՝ թաց,
սարդի վոստան... Ե՛հ, ի՞նչ ասեմ, ջրհորը...
զըզվելի յեր — յե՛վ դու, յե՛վ դուք բոլորը:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բրե՛կեկեկե՛քս, ցավալի ե, հշմարիտ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դարծյալ մի նոր կաթիլ, մի նոր մարգարիտ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Անծրեվային ժամանակ է: Անծրեվի
մի կաթիլ է ընկել աչքդ, յերեվի:
Հուրհուրում ե վարպետ Տորը բարձր ու հեռու իր տեղում:
Մանկան աչքի թարթի նրման՝ քնքույշ շանթեր են տեղում
նրրա միրքից յեվ ներկում են հոծ-մըթամած ամպերը
մանիշակի կապույտ գույնով: Ագռավների խմբերը
մոլեգնաբար ուղեկցում են նըրան յեվ գորշ յեթերից
յերեվում են՝ շանթի շողից, թաց թեվերով՝ անծրեվի
հորդ շեթերից:

Լըսի՛ր, մանկիկ, թե ինչպես է մայր յերկերը ծարավ-
ծարավ ջուր ծրծում:

Կայծակներից, վոր հայթում են անհամար
ի՛նչ ուրախ են դալար ու ծառ յեվ հավ ու ճիվ իր
ժոցում:

Կվո՛ռաքս: Փայլալ Այդպե՛ս: Վարպետն ահա հովիտ-
ներում իր համար

կըրակ վառեց հանդիսավոր
տասնըյերկու մըղոն հեռու լուսավոր
յեվ հըրացայտ մուրճը ձեռքին՝ աննրկուն
սասանում է յեկեղեցին, զանգատունը խորտակում,
ծո՛ւխ է յելնում...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Լըռի՛ր, լըռի՛ր, ասում եմ,
կամ ա՛յն պատմիր, ինչ վոր քեզնից ուզում են:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բրե՛կեկեկե՛քս, վոչընչություն, ճընճըղուկի հիմար ծա՛գ,
միտքդ ի՞նչ է, քեզ շոյում են, իսկ դու՝ ծակում հա-
մարծակ

Այս ի՞նչ կարգ ե. մարդ իր ձեռքիցն եկածն անի ան-
խընահ
վողջ — քեզ համար, վերջը՝ ապտա՞կ ըստանա:
Ճի՞շտ չեմ ասում: Ի՞նչ ես ուզում, դե ասա՛ վոր իմանամ:
Նեղացե՞լ ես, նորից :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վոչինչ, ինձ քիչ հանգիստ տուր մընամ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բան չե՞ս ուզում իմանալ :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վոչ

ՆԻԿԵԼՄԱՆ աղերսելով

Գեթ մի խոսք,

մի բառ ասա :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Կուզենայի ձեզնից հեռու լինել սոսկ:

Արտասավթոր աչքերը հառում ե հեռունները:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ ցավագին, համոզիչ շեշտով.

Ի՞նչ արի քեզ, ախրը այդ ո՞ւր ես ուզում:
Մարդկանց յերկրի մասին հո չե՞ս յերազում:
Ըզգո՞ւյշ յեղիր. մարդ ասածըդ ի՞նչ ե վոր —
պատահաբար մեզ մոտ ընկած՝ թույլ ու մոլոր մի յեկվոր:
Մեր յերկրից յեկ վոչ, կարծես թե հյուր ե:
Կես՝ այստեղ ե, կես՝ ո՞վ գիտե թե ուր ե:
Մեր եղբայրը, մեր ծընունդը, ընտանին՝ —

Դառավ մեր խորթ ու թեւամորթ թըշնամին :
Վա՛յ մեր ազատ լեռնաստանը լըբողին,
վա՛յ նրբան, ով կը միջանա այդցեղին,
վոր փորում ե իր արմատը անդադար,
մինչեւ ուղն ու ծուծը տըկար, ցնորատար,
վորը, վորպես գետնախընձոր մառանում
ծիլ ե տալիս յեկ մութի մեջ թառամում:
Թույլ թեվերը պարզած՝ լո՛ւյս ե նա տենչում,
խակ իր մորը՝ Արեւիկն չի՛ հանաչում:
Դարնամուտի հողմի շունչը հիվանդ շյուղը կը բեկի,
բայց կը բաշխի դալար շյուղին զով ու կորով կըրկնակի:
Յեթե մարդկանց շարքը մտնես խենթի պես —
պարանոցիդ ջաղացի քար կը կապես,
զորը գիշերի մըշուշի մեջ ընկըղմած՝
խընդալու տեղ — լաց կը լինես տըխրամած,
Մայր Արեւից կը նըզովկես յեկ հիվանդ
կը շըղթայվես ինչ վոր գըրքի հընավանդ :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մեր տատը քեզ իմաստուն ե համարում,
ապա նայի՛ր գետակներիդ գալարուն.
Ինչքան եկ վոր առվի ջուրը լինի բարակ ու նըվազ —
միջկնույն ե, հասնելու յե մարդկանց վայրը վազեվազ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բրե՛կեկեկե՛քս, կվո՛ւաքս, իսկ դու մի՛ գընա,
հազարամյա ձերիս լըսիր ու մընա:
Առունները — հորտեք են, թո՛ղ իրենց համփով ընթանան՝
մարդկանց համար շոր լըվանան, ջաղացքարեր պըտույտ
տան,
կաղամբ, բանջար ջըրեն նըրանց պարտիզում,
կուլ տան. . . յախկ, իմ սիրտը խառնել ե ուզում . . .

Իսկ դո՛ւ, դըշխո Ռաուտենդելայն, վառ լուսին,
 պիտի դառնաս թագավորի ամուսին:
 Յես թագ ունեմ—բյուրեղից ե թանկագին—
 իմ լուսավառ դահլիճի մեջ այն կը դընեմ քո գըլխին:
 Իսկ դահլիճիս կահ-կարասին՝ մարջանից ե կապուտակ,
 սյունե՛ր, պատե՛ր, յեվ առաստա՛ղ, յեվ հատա՛կ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Թեկուզ թագըդ լինի շողուն շափուղից—
 ինչի՞ս ե պետք: Տո՛ւր դրստերցըդ, դուրս գան իրենց
 նըկուղից
 յեվ պարծենան: Իմ մագերը վոսկեշող—
 ահա՛ թագըս, վոր վոչ ծանր ե, վոչ երնշող:
 Այն ի՞նչ կյանք ե, թեկուզ բյուրեղ-մարջանում,
 քո ջըրհորի գորտ ու ձըկանց շըրջանում,
 քո ջըրհորում, ուր ապրում ե, տըղմում կորած, ով ասես՝
 մամուռ, յեղեգ, կվո՛ւաքս, կվո՛ւաքս, ծովասեգ:

Գնում ե.

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ո՞ւր ես գընում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, անփույթ ու անտարբեր.

Քո ինչ բանն ե:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ, վշտալից.

Հա՛տ իմ բանն ե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ուր վոր սիրտըս կամենա:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ո՞ւր ե սիրտըդ կամենում, վո՛ր:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դե՛ս ու դե՛ն:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ի՞նչ, դե՛ս ու դե՛ն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ձեռները վեր բարձրացնելով.

Յեվ յերկիրը մարդկային:

Շուտափույթ անհետանում ե անտառում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ, ահաբեկ՝

Կվո՛ւաքս:

Հառաչանքով՝

Կվո՛ւաքս:

Որորելով գլուխը՝

Բրե՛կեկե՛քս:

Վերջ առաջին արար

ԱՐԱՐ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

Ձանգ ծուլող Հայնրիխի տունը: Հին-գերմանական փոփոխ սենյակ: Յետեվի պատի մի կեսը բռնում է խոր վորմախորշ, վորի մեջ բաց ոջախ է շինված, վրան ել ծխնելույզ: Մարած ածուխների վրա կաթսա է դրած: Բեմի առաջնակողմը դուրս յեկող պատի մյուս կիսում՝ գոգավոր ապակիներով պատուհան, վորի տակ մահճակալ: Կողքի պատերից ամեն մեկում՝ մի-մի դուռ՝ ծախակողմյանը դեպի արհեստանոցն է տանում, աջակողմյանը՝ նախասենյակը: Առաջնակողմում, աջից՝ սեղան յեւ աթուղներ: Սեղանի վրա՝ կաթով լի աման, բաժակներ, կլոր հաց: Սեղանից վոչ շատ հեռու՝ կոնք: Սենյակը զարդարված է Ադամ Կրաֆտի, Պետեր Ֆիշերի եւ այլ անդրիյագործների քանդակած արձաններով, վորոնց մեջ աչքի է ընկնում վրան խաչելություն նկարած փայտե խաչը:

Հայնրիխի զավակները, մեկը՝ հինգ, մյուսը՝ ինը տարեկան, կիրականոցա զգեստներով նստած են սեղանի մոտ՝ մի-մի թաս կաթ առաջներին: Աջ կողմից մտնում է սենյակը Տիկին Մագդան, նույնպես տոնախան հագուստով՝ ձեռին մի փունջ «Երկընթիքի բանալի»¹, վաղ առավոտ է. լույսը աստիճանաբար բացվում է:

ՏԻԿԻՆ, ՄԱԳԴԱ

Տեսե՛ք, յերեսայք՝ թե ի՛նչ եմ բերել:
Այգու յետեվի մարգագետինում
յես մի տեղ գրուա — սըրանցով լի յեր:
Հիմա կարող ենք հայրիկի տոնի
հանդիսին վայել զարդեր ունենալ:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԿ

Ինձ . . .

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՆՈՒԿ

Ինձ մի փընջիկ . . .

¹ Այդ անունն է կրում գերմաներեն զարնանածաղիկը:
Ծան. Թարգ.

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Յես ամեն մեկիդ
հինգ ծաղիկ կը տամ, վորոնցից մեկը
արդեն կարող ե, ինչպես դուք գիտեք,
յերկինքը բանալ: Խմե՛ք ձեր կաթը,
ձեր հացը կերեք, վոր շուտով գընանք,
մենք պիտի յերկար ճանապարհ կըտրենք՝
մատուռի ուղին յերկա՛ր ե ու գի՛րդ:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Պատուհանից՝

Արդեն զարթո՞ւն եք, հարեւանուհի:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ամբողջ գիշերը աչքըս չեմ փակել,
սակայն հոգսը չեր ինձ արթուն պահել,
հիմա յես այնքան թարմ եմ, վոր ասես
արջամուկից ել ավել եմ քննել:
Թրվում ե՝ որը պայծառ կը լինի:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Իհա՛րկե :

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Դուք ել մեզ հետ կը գաք, չե՞:
Յես բոլոր սրտով ձեզ խորհուրդ կը տամ:
Ուխտագնացութիւնն աջող կը լինի,
իսկ ուղին, յեթե միյասին գընանք
թեթեւ կը թըվա: Մենք, հարմարվելով
փոքրերի քայլին, դանդաղ կընթանանք:

Թեյեմ, ճիշտն ասած՝ հարեւանուհի,
յես ավելի շուտ թըռչել կուզեյի,
քան վոտով գընալ. այնքա՛ն անհամբեր
յեմ ուրախ եմ յես:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Ձեր ամուսինը
գիշերըս մի՞թե չի վերադարձել:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ինչպե՞ս եք կարծում. կարո՞ղ եր արդյոք
յեթե զանգն ամուր կախ տըված լինի,
մինչեւ համայնքը հավաքվի այսօր,
այդ ել մեծ բան ե այս կարճ միջոցում:
Ինչպե՞ս մարդ իրան խընայի, յերբ վոր
արագ գործ ե պետք: Յեթե իմ վարպետ
Հայրիկսը մի ժամ ազատ ե յեղել
վոր կարողանար գլուխը դնել
խոտերի վրա, աչքերը փակել,
քիչ հանգըստանալ — արդեն ունեմ հիմք
բարի Աստըծուն փառք տալու: Մեկ ե՛
քանի վոր մեծ եր այն աշխատանքը,
վարձը ավելի մեծ պիտի լինի:
Դուք չեք հավատա, թե ինչ բարեպաշտ,
պայծառ ու հըստակ ղողանջուն ունի
նորածոյ զանգը: Դուք ուշիմ յեղեք.
յերբ վոր առաջին անգամ իր ծայնը
զանգը կը հանի, վորպես ջերմ աղոթք,
յեմ վորպես բարոզ, հըրեշտակային
յերգեցողություն, յեմ մըխիթարանք,
յեմ յերջանկություն:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Այո՛, իհա՛րկե:

Սակայն մի բան ե ինձ զարմացրնում,
ինքներդ գիտեք, վոր մեր տան բակից
լերան կատարին լավ յերեւում ե
փոքրիկ մատուռը: Ասում եյին թե
զանգըն իր տեղում ամրացնեն թե չե,
պիտի մի հերմակ դրոշակ պարզեն.
բայց վոչ մի հերմակ դրոշ չեմ տեսնում:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Վոր մի լավ նայեք, անշուշտ կը տեսնեք:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Վո՛չ, հաստա՛տ չըկա:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Թող հենց իսկապես
ծե՛ր ասած լինի, ի՞նչ դուրս եկավ վոր:
Թե իմանայի՛ք դուք յեվըս ինձպես՝
ինչ աշխատանք ե պահանջում գործը,
ինչպես վարպետը գիշեր ու ցերեկ
գըլուխ ե կոտրում, տըքնում ու ջանում,
հիմա այլեվըս չեյիք զարմանա
վոր վերջին մեխը կանուխ վորոշած
ժամին չի գամված, բայց գուցե հիմա
ծածան-դըրոշը տեսնում եք արդեն:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Չեմ կարծում վոր դա՛ լինի պատճառը:
Ամբողջ գյուղում ա՛յն կարծիքն ե տիրում,

Թե մի փորձանք ե պատահել սարում.
յեվ չարագուշակ նըշան ե յեղել.
մի հոխարշտայնցի տեսել ե մի կին,
մերկ, վարագ հեծած, արտերի միջով
սըրարչավելիս: Քար ե առել վոր
խրիի տեսիլին, բայց տեղն ու տեղը
խեղճի դաստակը անզգայացել ե:
Ասել ե՝ սարի չար փոզիները
զայրացել են նոր զանգի պատճառով:
Զարմանալի յե, վոր դուք այդ մասին
փոչինչ չըգիտեք: Հա, տանուտերը
մի խումբ մարդկանց հետ վերել բարձրացավ:
Յեվ կարծում են, վոր...

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Յեվ կարծում են, վոր...

Տանուտերն արդեն վեր ե բարձրացել...
Ի սե՛ր Աստըծո...

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒՀԻ

Դեռ փոչինչ չըկա,
վոչ մի հաստատ լուր, յեվ վոչ մի պատճառ
անհանգըստության: Յես ձեզ խընդրում եմ
զուր մի գորգըովեք: Դժբախտությունից
վոչ վոք չի խոսում: Միայն ասում են
իբրեվ թե զանգի սայլը կոտրել ե
յեվ զանգին ինչ վոր բան ե պատահել,
բայց ի՞նչ — չը գիտեն:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Յեվ ուրիշ փոչինչ:

Գըլուխը քարը. ինչ կուզե լինի՛

զանգը — վարպետը անվրտանգ մընա:
 Փունջը առայժմ թող մընա կըրծքիս:
 Բանի վոր վոչինչ հաստատ լուր չըկա
 վերջըրեք, խնդրեմ, յերեխաներին...

Արագ-արագ դուրս ե հանում պատուհանից յերեխաներին.

Դուք հո կարո՞ղ եք...

ՀԱՐՔԱՆՈՒՀԻ

Այո՛, իհարկե,

կը տանեմ մօտըս:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ուրեմըն, խնդրեմ,

սըրանց ձեր տանը պահեք, վորպեսզի
 յես արագ-արագ գընամ յեւ շուտով
 տեսնեմ յեւ ոգնեմ ինչով կարող եմ,
 գեթ այնտեղ լինեմ,

Շտապում ե դուրս գա:

Վորտեղ վարպետն ե:

Հարեւանուհին քաշվում ե պատուհանի մօտից, լսվում ե ամ-
 բոխի մըմռոցը, ապա՝ Մագդալի բարձր ու սուր ձիչը:

Պատտօրը շտապ-շտապ ներս ե մտնում, հառաչում ու սըր-
 բում աչքերը, Վորոնող հայացքով նա նայում ե շուրջը, ապա՝ ա-
 րագ-արագ քաց անում անկողինը: Յետո յետ ե վազում յեւ դրան
 շեմքին դեմ առնում պատգարակին, վորի վրա պառկած ե Հայն-
 րիսը: Ուսուցիչն ու Վարսավիրան բերում են պատգարակը: Ար-
 կածյալի տակին կանաչ ճյուղեր են փռված: Տիկին Մագդան,
 վորպես ամենախոր դժբախտության պատկեր, ապուշ կտրած,
 զրեթե խելակորույս, գալիս ե Իրանց յետեւից: Նրան բերում են
 մի տղամարդ եւ մի կին: Հայնրիխին պառկեցնում են անկողնի
 մեջ:

ՊԱՍՏՈՐ, դիմելով Մագդալին.

Տիկին, Աստըծուն ապավինեցեք:
 Սթափեցեք: Վորպես մի նընջեցյալի
 մենք նորան առանք մեր պատգարակը,
 բայց հանապարհին նա ուշքի յեկավ,
 յեւ, վորպես նորան բըննող բըժիշկը
 ասաց թերեւիս կարող եք հուսալ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Հուսա՛լ: Տե՛ր Աստված: Մի վայրկյան առաջ
 տակավին այնքա՛ն յերջանիկ եյի:
 Ինձ ի՞նչ պատահեց: Ի՞նչ ե կատարվում
 շուրջըս, վորտեղ են յերեխաները:

ՊԱՍՏՈՐ

Ապավինեցեք Աստըծուն, տիկին.
 Նախ համբերություն, հեզություն ե պետք:
 Իմացած յեղեք՝ ում կարիքը վոր
 ավելի մեծ ե, ամենից առաջ
 Աստված նորան ե ոգնություն բաշխում:
 Նախախնամությունն եթե վորոշի
 ժամանակավոր բուժում չառաքել,
 կարող ե մի բան ձեզ մըխիթարել.
 ձեր ամուսինը հիմա գընում ե
 հավիտենական բերկրության գիրկը:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Մխիթարություն — այդ ի՞նչ եք խոսում
 դուք, պարոն Պատտօր: Մի՞թե կարո՞տ եմ
 մըխիթարության: Նա կառողջանա,
 նա պետք ե բուժվի:

ՊԱՍՏՈՐ

Այո՛, հուսով ենք :
Այլ կերպ կատարվի — արդ կը կատարվի .
Աստուծո կամբը : Այսպես թե այնպես
վարպետը յաղթեց : Ի ծառայութիւն
ամենաբարձրյալ Աստուծո յեւով
լերան կատարը, խափար ու ժերի
ընակավայրը, վորտեղ կիրն ու վին
սպառնալիորեն բերան են բացել
ընդդէմ Աստուծո : Վերջապես նայել
ի ծառայութիւն Ամենաբարձրյալ
Աստուծո ընկալ : Նա պայքար մղեց
նենգ, դժոխային վոգինների դեմ,
վորոնք վախեցած իր զանգի զրկարթ
ավետելիքից — դիվային դաշինք
կըռելով՝ յեւան
նորա դեմ : Աստված կը պատժե նոցա :

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱ

Այստեղ՝ մոտերքում մի հըրաշագործ
կին կա, աղոթքով հիվանդ ե բուժում,
ինչպես վոր Փըրկչի Առաքյալները :

ՊԱՍՏՈՐ

Փընտռեցե՛ք նորան յեւ գըտնելուն պես
նեւա բերեք այստեղ :

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ի՞նչ ե պատահել,
ի՞նչ եք աչք չըռած՝ նայում — դո՛ւրս եկեք :
Հեռո՛ւ — պիղծ, պարապ հետաքրքիրներ,

նըրան հայացքով հերի՛ք շողափեք :
Քաշե՛ք վերմակը. նըրանք կըսպանեն,
կամ, առնրվազըն — կաղտոտեն նըրան :
Այդպե՛ս, հեռացեք, զընացեք հիմա
լարախաղացի մոտ աչք չըռելու :
Ի՞նչ ե պատահել նըրան, խուլ հո չե՞ք :

ՈՒՍՈՒՅԻՉ

Դըժվար ե ասել, թե ինչպես յեղավ .
զանգի ընկնելուց պահելու պահուն,
թե այլ կերպ, — մի բան անտարակույս ե .
թե այն անդունդը տեսած լինելիք՝
հիմա ձընկաչոր դուք փառք կը տայիք
Աստըծուն անշուշտ : Քանի դեռ յեւլըս
նա կենդանի յե, ուղղակի կասեմ —
մի հըրաշք ե դա :

ՀԱՅՆՐԻԻ, Թույլ ծայնով

Ինձ քիչ ջուր տըվեք :

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ, կայծակի արագությամբ նետվելով —
Դե դուրս, շուտ արեք :

ՊԱՍՏՈՐ

Եհ, բարի մարդիկ,
այստեղ հանգիստ ե հարկավոր հիմա :

Ոտար մարդիկ դուրս են գնում :

Թե կարիք լինի իմ ոգնությանը,
գիտեք ինձ վորտեղ կարող եք գըտնել :

ՎԱՐՍՍԱՎԻՐԱ

Ինձ նըմանապես:

ՈՒՍՈՒՅԻՁ

Իսկ յես — չըմընամ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Վո՛չ, վո՛չ վոք, վո՛չ վոք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ինձ մի քիչ ջո՛ւր տուր:

Պատորը, Ուսուցիչն ու վարսավիրան ցած ծայնով իրար հետ
խորհրդակցելուց հետո՝ ուսերը թոթվելով յեւ գլուխներն որորելով
քաշվում են:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ, ջուրը ձեռքին շտապելով Հայնրիխի մօտ.

Արթո՞ւն ես, Հայնրիխ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Սաստիկ ծարավ եմ:

Ջո՛ւր տուր: Չե՞ս լըսում:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ, ակամա.

Մի քիչ համբերիր:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Շուտով յես, Մագդա, լավ կը սովորեմ
համբերող լինել, լոկ դու մի վայրկյան
պիտի համբերես:

Խմում ե.

Շընորհակալ եմ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ա՛խ, Հայնրիխ, այդպես մի խոսիր, յերբ վոր
այդպես ես խոսում յես վախենում եմ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յերկյուղ կըրելու իրավունք չունես,
վորովհետեւ դու պետք ե վոր ապրես,
առանց ինձ ապրես:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Բայց յե՛ս չեմ կարող:

Յես չե՛մ կամենում ապրել առանց քեզ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ինձ քո մանկական վըշտով մի՛ տանջի՛ր,
անվայել ե քեզ — չե՞մ վոր դու մա՛յր ես:
Ըմբռնիր խոսքըս յեւ վիշտըդ զըսպիր:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Այդքան չոր ու չար մի վարվիր ինձ հետ
գեթ հիմա:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ինչ վոր դու անվանում ես
չոր ու չարություն — ճըշմարտություն ե.
քեզ պատկանում են մանկական փոքրիկ
մահճակալների մեջ պառկածները:
Այնտեղ պառկած են յերջանկությունըդ,
կյանք ու կարիքըդ: Քո ամեն ինչը

հանգիստ ե առնում ճերմակ կըտավում:
Անեծք կը լինեն—այդպես չըլինեն:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Աստված ոգնական: Յես քեզ ավելի
շատ եմ սիրում, քան յերեսաներին,
քան թե ինքըս ինձ, քան թե ամեն ինչ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ուրեմըն վա՛յ ձեզ, խեղճ ու վաղաժամ
վորքացածներդ: Յերիցըս վա՛յ ինձ,
ձեր բերնից հացն ու կաթը կըտրելու
դատապարտվածիս: Թունոտ ե լեզուս,
ըզգում եմ, սակայն, հենց լավը այդ ե:
Ե՛հ, մընաս բարով: Այսպես թե այնպես
քեզ պիտի հանձնեմ Նըրա խընամբին,
Վորից խուսափել վոչ վոր չի կարող:
Ծառերը համար տենչալի լույս են
թըվացել մահվան խոր ըսավերները,
թող այդպես լինի նայել ինձ համար:

Մեղմ՝

Տուր ինձ քո ձեռքը: Ծառ անգամ քեզ հետ
խոսքով ու գործով յես վատ եմ վարվել:
Յեվ բազում անգամ վիրավորել եմ
քո սերը, Մագդա, ներիր ինձ հիմա:
Յես այդ արել եմ առանց միտումի,
չըզիտեմ ինչ յեվ ով եր ըսաիպում
քեզ ցավ պատճառել: քեզ հետ նայել ինձ—
ինչ վոր բան, սակայն, ըստիպում եր ինձ:
Ների՛ր ինձ, Մագդա:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ներեմ, բայց ի՞նչը:

Թե ինձ սիրում ես—այդպես մի խոսիր,
թե չե՛ք արցունքըս չեմ կարող պահել:
Լավ ե նախատիր: Դու հո գիտե՞ս, թե
ի՞նչ ես ինձ համար:

ՀԱՅՆՐԻԽ, տանջված:

Վոչ, յես չըզիտեմ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Դու ինձ առնելով՝ հանեցիր վերել
յեվ մարդ դարձրիր: Յես խեղճ ու կրքակ
կյանք եյի վարում մի անձրեվաթոր
գորշ կամարի տակ: Դու ինձ դյուլեցիր՝
պոկեցիր, տարար խընդուլթյան գիրկը.
յերբեք ավելի ջերմ չեմ սիրել քեզ
քան այն ժամանակ, յերբ իմ հակառոր
քո դաժան ձեռքով դարձրիր լույսին:
յեվ յե՞ս պիտի քեզ դեռ յեվըս ներեմ,
յեվ այն ամենի՞ համար, ինչով վոր
յես ամբողջ կյանքով պարտական եմ քեզ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Մեր հոգիների վոստայնը վորքա՛ն
տարորինակ ե խընճվել իրար:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ, շոյելով նրա մազերը, մեղմ՝
Թե այս կամ այն կերպ կարողացել եմ
քո սիրտը շահել, արհեստանոցում
կամ տանը կարճել քո ժամանակը,

Թե փոչ մի բանից դժգոհ չես յեղել,
մրտածիր, Հայրիկս, յես, փոր փողջ հոգով
պատրաստ եմ յեղել—քեզ չգիտեմ ինչ—
ամեն, ամեն ինչ նըվիրաբերել—
բացի դրրանից բան չեմ ունեցել,
յերախտահատույց լինելու համար:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ, անհանգիստ,

Մեռնում եմ, Մագդա, սակայն դա լավ է.
Աստված այդպես է բարվոր համարել:
Թե ես ապրեյի... Թերվիր դեպի ինձ...
ինձ ու քեզ համար իմ մահը լավ է,
կարծում եմ՝ դու փոր ծաղկել ես, այն ել
ինձ համար ծաղկել—ծաղկումը քո մեջ
յե՞ս եմ հարուցել: Սըխալ ես: Դա այն
Մըշտընջենական հըրաշագործն է
արել, փոր գուցե վաղը՝ անտառում,
իր ձըմենաշունչ հողմերով հազար
յեվ բյուր գարնային ծաղիկ մըտրակի:
Մահըս յերկուսիս համար ել լավ է:
Յես ծեր եմ յեղել, յեվ Թույլ, յեվ տըծեվ.
զանգածույը, փոր ինձ ավելի լավ
չըստեղծեց, հիմա, ինձ դեն է քըցում,
յեվ յես չեմ ցավում յերբ փոր նա Թափով
ինձ անդունդ նետեց իմ սեփական վատ
գործի հետեվից, յես ուրախ եյի:
Այո, իմ գործը վատ եր յեվ վիժեց,
բարձունքի վայել զանգ չեր, փոր նըրա
ծայնին լեռները արծագանք տային:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Անհասկանալի բաներ ես ասում,
այնքան անվանի յեվ անբիծ մի գործ,
մետաղն՝ անարատ եվ ծայնը՝ հըստակ:
«Ի՛նչ հրեշտակային ծայնով է յերգում
վարպետի զանգը» — ահա՛ Թե մարդիկ
ի՛նչ եյին ասում մի բերան յերբ փոր
ծառերի միջեվ դըրսումը կախված,
հանդիսավոր ծայն հանեց քո զանգը:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Հովտում կը հընչի՛ — բայց փո՛չ լեռներում:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Սըխալ ես: Պետք է լըսած լինեյիր
պաստորի խոսքը, փոր նա հուզմունքով
ասաց ժամկոչին. «տե՛ս Թե՛ լեռներում
փորքա՛ն փառավոր պիտի դողանջի»:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Հովտում կը հընչի՛ — բայց փո՛չ լեռներում:
Այդ յե՛ս զիտեմ լոկ, իսկ պաստորը — փոչ:
Յես մեռնեմ պիտի յեվ իմ ուզածը
այդ է, մանկիկըս: Դիցուք՝ դալլաքը
կարկատան անի յեվ, այսպես ասած՝
յես առողջանամ անկեղանոցի
կամ, ի՞նչ իմանամ, ի՛նչ տեղի համար:
Կը նըշանակի՛ կյանքի խըմիչքը —
յերբեմըն դառը, յերբեմըն բաղըրը —
սակայն ջերմ ու Թունդ խըմելուս ատեն —
յես պիտի փոխեմ ջըրալի, ԹըԹու,

գաղջ ու փրչացած անհամ ապուրի՝
Ում վոր դա համով թրվա, թող խըմի,
խսկ յես զըզվելով զըզվում եմ: Սո՛ւս կաց
յեւ հանգիստ լըսիր, յեթե դու բժիշկ
բերելու լինես, չկարծես թե նա
կարող ե ինձ հին խընդության ունակ
դարձնել, կորով ներշնչել դեպի
հին աշխատանքըս: Վոչինչ չի ոգնի:
Վախճանըս, Մագդա, հասել ե արդեն:

ՏԻՎԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ա՛յ մարդ, ասա ինձ, ի սեր Գրիստոսի,
քեզ ի՞նչ պատահեց: Քե՛զ նրման մարդուն,
յերկնային շնորհով լիուլի ոժտված...
Քե՛զ, համբավավոր, ամենքից սիրված,
վրասմ արվեստի հրմուտ վարպետիդ...
Խանդավառ, անդուլ ջանասիրությամբ
դու հարյուրավոր զանգեր ես ձուլել,
վորոնք քո գուլքն են յերգում ու փառքը
զանգատըններից: Զանգերից, ասես
կործ բաժակներից, քո հոգու խորունկ
գեղեցկությունն ե թափվում—վողողում
անդ ու անդաստան: Դո՛ւ վոր ձուլվում ես
իրիկնաժամի ծիրանի արյան
յեւ արշալույսի վոսկիների հետ,
հարո՛ւստ, վոր գիտես այնքա՛ն բան բաշխել,
դու—Աստըծու ձա՛յն: Դու վոր բաշխողի
յերջանկությամբ ես արբել, մինչդեռ մենք
աղքատի ցավով, մուրաժո հացով,
վողորմությամբ ենք գոհացել: Հայնրիկս,
դո՛ւ յես քո գործի յեւ որի վըրա

հիմա ապերախտ աչքով նայողը:
Դու ինձ ինչպե՞ս ես դեպի կյանք մղում,
քանի վոր ինքը՞ զըզվում ես կյանքից:
Յեթե նույնիսկ դո՛ւ, կեղծ կոպեկի պես,
կյանքը դեն քրցես, ել ի՞նչ ենք անում,
այլեւլըս կյանքը, մեր ինչին ե պետք:

ՀԱՅՆՐԻԿ

Լավ ըմբռնիր ինձ: Դու ինքը՞ այնպես
խորունկ ու պայծառ հնչեցիր հիմա,
ինչպե՞ս չի հընչել յեւ վոչ մեկը իմ
թափած զանգերից—շնորհակալությո՛ւն:
Սակայն պետք ե վոր... դու ինձ հասկանաս,
դե մեկ ել ասեմ: Իմ վերջին գործը
անաջող յեղաւ: Մարդիկ իմ զանգը
գոռում գոչունով սար եյին հանում,
խսկ յես—սըրտաբեկ՝ հետեւում եյի...
Բայց նա վայր ընկավ, հարյուր վոտնաչափ
ներքեւ գըլորվեց յեւ լեռնալըճում
հանգչում ե հիմա: Ույժ ու արվեստիս
վերջին արդյունքն ե հանգչում այն լըճում:
Իմ ամբողջ կյանքը՝ այնպես, ինչպես վոր
յե՛ս եմ անց կացրել ավելի լավ գործ
չի ստեղծագործել յեւ չե՛ր ել կարող,
յեւ ահա—իմ վատ գործի յետեւից՝
դեն եմ շրպըրտում նայել իմ կյանքը:
Արդեն նա լերան լըճում ե հանգչում,
խսկ յես—իմ տըխուր գոյության վերջին,
չընչին մնացորդը շուտով կըսպառեմ:
Յե՛՛վ ափսոսում եմ, յե՛՛վ չեմ ափսոսում
կորուստիս համար: Բայց անտարակույս.

զանգըս, ինչպես յեվ կյանքըս, այլեվըս
չի վերադառնա: Յեթե կարոտըս
դըրդեր ինձ դարձյալ թաղված ծայներին
ուկընդըրելու, վայր յեկել եր
վարպետիս տարել: Գոյությունն՝ այնպես,
ինչպես վոր յե՛ս եմ ըմբռնել, ապրել—
վիշտ ու զըղջումով, խելագարությամբ,
մոլորությունով, մուայլով, բացախով
յեվ մաղծով լիբը մի պարկ ե յեղել:
Սակայն այլեվըս գոյությունն ա՛յդպես
յես չեմ ըմբռնում: Ել հովիտներին
սպասավորելը ինձ չի՝ հրապուրում:
Հովտի հանգիստը առաջվա նըման,
յեռուն արյունըս չի մեղմացնում:
Այն որից ի վեր, յերբ յես վեր յելա
բարձունքը, հոգիս վերելք ե ծըգտում,
ծով-մըշուշից վե՛ր, պայծառ վոլորտում
թափառելու յեվ վերին կորովից
գործեր կերտելու: Բայց վորովհետեվ
հիվանդ եմ յեվ. այդ չեմ կարող անել
վորքան ել տանջվեմ—դարձյալ դեպի վեր
յեղնելու համար—կըրկին վայր կընկնեմ—
ալելի լավ ե հիմիկուց մեռնեմ:
Ուզածըս տեղում ապրելու համար
յես պիտի ջահիլ լինեյի, լերան
հըրաշք ու հեքյաթ ծաղիկների պես,
ծառերի նըման՝ վոր յերկրորդ անգամ
ծաղկելով՝ նոր-նոր պըտուղ են տալիս,
պետք ե սըրտումըս առողջ ույժ ըզգամ,
ձեռքերում՝ յեռանդ, տենչերում՝ յերկաթ,
վոր խենթ ու խելառ հաղթական թափով
մի նոր ու անլուր գործ հրաշակերտեմ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ա՛խ, Հա՛յնրիխ, Հա՛յնրիխ, յերանի՛ թե յես
իմանայի, թե դու ուր ես ծըգտում,
կարողանայի այն անմահական
աղբյուրը գըտնել, վորի ջուրը քեզ
ջահիլացըներ... Այն անմահական
ջրի յետեվից յես կը վագեյի,
թող վոր վոտներըս վերակալեյին,
թող վոր մեռնեյի այն աղբյուրի մոտ.
Ի՞նչ փույթ. միայն թե ջուրը քո շուրթին
հասներ յեվ բաշխեր քեզ ջահիլություն:

ՀԱՅՆՐԻԽ, տանջալից, ուժասպառ, զառանցելով.
Անո՛ւշ, սիրելի՛ս: Յես այդ չեմ ուզում:
Ինձ խըմիչք չըտա՛ս: Արյուն ե բըղխում
աղբյուրից, արյուն: Յես չեմ կամենում,
թող ինձ յեվ գընա, թող վոր յես մեռնեմ:
Ուշաթափվում ե.

ՊԱՍՏՈՐ

Նորից գալիս ե.

Ինչպե՛ս ե, տիկին:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ա՛խ, սաստիկ վատ ե՛.
Ներքուստ խոր ցավով բըռնված ինչ վոր
անըմբռնելի վըշտից մաշվում ե:
Արդեն չըգիտեմ՝ ինչի՞ց վախենամ,
կամ ինչի՞ վըրա հիմա հույս դընեմ:
Արագ-արագ փաթաթվում ե շալի մեջ.

Ասում եյիք թե՛ ինչ վոր հրաշագործ
կին կա...

ՊԱՍՏՈՐ

Իմ այստեղ զալու պատճառը
հենց այդ է, տիկին: Նա բընակվում է...
Այստեղից հագլիվ մի քանի մըղոն
հեռու... անուներ ի՞նչ վոր... անուներ...
Սահմանից ա՛յն դի... կարծեք ապրում է
սոճու անտառում... նըրա անուներ...

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Վիտտաիխեն հո չի՞:

ՊԱՍՏՈՐ

Վո՛չ, ի՛նչ եք ասում:
Դա մի չար կին է, դեվի սիրուհի,
վոր պիտի մեռնի: Ժողովուրդն ահա,
ուր վոր է, զինված փայտով, քարերով
յեվ վառ ջահերով վերջ կը տա նըրան:
Այս դժբախտության մեղքը նըրանն է:
Իսկ իմ ասածը—տիկին Ֆինդեկլեն,
մի հովվի այրի՝ բարեպաշտ, շիտակ
յեվ ագնիվ կին է: Մի հընադարյան
դեղազիր է դա ժառանգել մարդուց,
վորը—շատերը հաստատում են այդ—
մի հըրաշալից բուժիչ ույժ ունի:
Գընա՞նք նըրա մոտ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Հա, գերապատիվ:

ՊԱՍՏՈՐ

Հենց իսկույն յեվ ե՞թ:

Ներս է մտնում Ռաուտենդելայնը, աղախնու պես հագնված,
պտուղներ և բերել:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ի՞նչ ես կամենում,
դու ո՞վ ես, մանկիկ:

ՊԱՍՏՈՐ

Միխելի վրանից
Սննան է յեկել: Բայց համը է, ավա՛ղ,
հարց ու փորձ չանեք: Նա պըտուղներ է
բերել ձեզ համար: Բարի աղջիկ է:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ապա մոտ արի: Ինչ եյի ուզում...
Այն մարդը, մանկիկ, հիվանդ պառկած է.
յերը վոր նա զարթնի, ձեռքի տակ յեղիր,
խոսքըս հասկացա՞ր... տիկին Ֆինդեկլեն...
Այս չե՞ր անուներ... ճամբան չափազանց
յերկար է, մինչդեռ տընից հեռանալ
հիմա չի լինի: Դիչ համբերեցեք,
տեսնեմ կարո՞ղ է հարեվանուհիս
ինձ փոխարինել... յես իսկույն յեվ եթ
կը վերադառնամ յեվ ինչպես արդեն
ասացի... Աստված, այս ի՞նչ կըրակ եր...

Դուրս է գնում:

ՊԱՍՏՈՐ

Այստեղ կը կանգնես, իսկ ավելի լավ
կանես, թե նըստես: Խելոք պահիր քեզ,
հարկ յեղած դեպքում պիտանի յեղիր,
դու մի բարի գործ արած կը լինես,
վարձըդ ել Աստված կը հատուցանի:
Բայց, սիրո՛ւն աղջիկ, այն որից ի վեր,
ինչ քեզ չեմ տեսել, վորքա՛ն փոխվել ես:
Դե՛, խելոք յեղիր, բարեպաշտ մընա՛,
փորովհետեւ մեծ գեղեցկություն ե
շնորհել քեզ Աստված: Ճըշմարիտ՝ աղջի,
մարդ քեզ տեսնելուց... կարծես թե դո՛ւ յես
յեւ կարծես—դու չե՛ս, մե՛կ ել—հեքյաթի
դըշտո յես թըվում... Չեյի՛ հավատա...
նըրա հակատը զովացնել ե պետք,
հասկացա՛ր: Մարդը վառվում ե :

Դառնալով Հայնրիխին.

Աստված:

Թող քեզ բուժում տա

Պաստորը դուրս ե գնում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մինչ այդ յերկշոտ ու քաշվող՝ այժմ միանգամայն կերպարանա-
փոխվում, արագաշարժ ու գործունյա ե դառնում:

Շողո՛ւն կայծեր—մոխրի միջից

բոցավառվեք կյանքի շրնչից:

Կարմիր բամբ, յե՛լ վեր ու վես,

հեթանոս եմ քեզ պես յեւ ես:

Յեռա՛, յեռա՛, յերգի՛ր:

Ոջախի կրակը վառվում ե:

Ճոճվեց կաթսան լայնաբերան՝

պղնձե ծանրը խուփը վորան:

Յեփի՛ր, ապուր, փըրփո՛ւր-փըրփո՛ւր,

ծուփ-ծուփ ծըփա՛, ա՛ռ համ ու բույր:

Յեռա՛, յեռա՛, յերգի՛ր:

Այս խոսքերի վրա նա պղնձի կաթսայի խուփը բարձրացնում
ե, յեւ գնում՝ ինչ կա մեջը:

Ապուր, մեջըդ ածեմ—կուգես—

մայիսի թարմ ծաղիկ ու սեզ,

դառնաս քաղցըր, թունդ ու համով

խըմողիդ տաս ույժ ու կորով:

Յեռա՛, յեռա՛, յերգի՛ր:

Շաղգամը մաքրեմ յեւ ջրի գընամ.

կոտը դատարկ ե: Բայց լուսամուտը

նախ բանամ—հետո: Ի՛նչ յեղանակ ե:

Վաղը բամի յե անելու, սակայն:

Հըսկա ծրկան պես մի յերկար ամպ ե

լեռների լանջին պառկել. վաղն եւ եթ

նա պատուեց թե չե—սոճու անտառի,

կիրճերի միջով խոլ վոգիները

շաչ ու շառաչով պիտի վայր թափեն

մարդկանց հովիտը: Այստեղ ել կրկուն

կո՛ւ-կո՛ւ յե կանչում, ծիծեռնակները

սլանում են, սուրում, յեթերում շողուն—

որը իր անշեղ շրջանն ե առնում:

Հայնրիխը բաց ե անում աչքերն ու սեփեռում Ռաուտենդելային,

Շաղգամը մաքրեմ յեւ ջրի գընամ:

Աղախին եմ, չե՞, աննչիքըս շա՛տ—

բարի բոց—չանցնե՛ս, դե՛հ, կըպչեմ գործիս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Անասելի զարմանքով.

Ո՞վ ես . . . ո՞վ ես դու :

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Արագ, կայտառ յեվ աներկյուղ.

Ռաուտենդելայն:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ռաուտենդելայն: Յես այդ անունը
յերբեք չեմ լրսել: Բայց քեզ մի անգամ
կարծես տեսել եմ: Վորտեղ եր, արդյոք:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վե՛րը, լեռներում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Միանգամայն ճիշտ:

Այո: Վորտեղ վոր տենդով բռնըված՝
յես ընկած եյի: Բեզ եյի յես այն
պահուն յերագում, յեվ հիմա կըրկին
քեզ եմ յերագում: Մարդուս յերագը
տարորինակ ե հաճախ լինում, չե՛:
Ահա՛ իմ տունը, իմ ոջախի՛ մեջ
կըրակ ե վառվում, ինքըս՝ մահացու
հիվանդ պառկած եմ իմ անկողնի մեջ:
Սա՛ — լուսամուտիս փեղկը — բռնում եմ:
Դըրսում մի ծիծեռ թըռավ: Պարտիզում
սոխակները — վողջ խայտում են կայտառ:

Ներս ե թափանցում շեփորուկի յեվ
հասմիկի բույրը: Ամեն ինչ — մինչեվ
վերջին մանրուքը — տեսնում ու զգում եմ.
վրայիս վերմակի վոստայնը, նըրա
ամեն մի թելը . . . միջի հանգույցը.
բայց այսու հանդերձ յես յերագում եմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դու յերագո՞ւմ ես, եհ, ինչե՞ համար:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Վորովհետեվ յես յերագի մեջ եմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դու այդքան հաստատ հավատացա՞ծ ես:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այո՛: Վո՛չ: Այո: Վոչ: Ի՛նչ եմ խոսում:
Յերբեք չըզարթնել: Դու հարց ես տալիս՝
հավատացա՞ծ եմ, վոր յերագում եմ:
ինչ ել վոր լինի՝ իրականություն
թե յերագ — դու կաս, գոյություն ունես.
այդ յես ըզգում եմ, այդ տեսնում եմ յես.
իմ մեջ, ինձնից դուրս — դա միյեվ՛ույն ե:
Թանկագին վողի: Դուցե իմ հոգու
ծընունդն ես — մեկ ե՝ քեզ այդ պատճառով
պակաս չեմ սիրում: Միայն թե մընա՛ . . .

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վորքան կամենաս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Բայց սա յերազ ե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ուշ դիր՝ տոտիկըս բարձրացնում եմ,
կարմիր կըրունկըս տեսա՞ր: Այո՛: Լա՛վ:
Ահա մի ընկույզ: Յես վերցնում եմ
իմ բլթամատով յեւ ցուցամատով.
հիմա դնում եմ վոտիս տակ—տըրա՛խկ,
կոտըրվեց: Ա՛յս ել յերազ ե, այո՛:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այդ Աստված գիտե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դե մեկ ել ուշ դիր.

հիմա պիտի գամ մոտըդ յեւ նըստեմ
անկողնիդ վըրա: Արդեն նըստեցի
յեւ իմ ընկույզի միջուկն եմ հիմա
հանույրով ուտում: Քեզ հո չե՞մ նեղում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Վոչ, սակայն ասա՛ ի՞նչ ցեղից ես դու,
ո՞վ ե քեզ այստեղ ուղարկել, ի՞նչ ես
վորոնում ինձ մոտ: Հիմա յես ջարդված՝
տանջանքի կույտ եմ յեւ իմ վախճանը
հաշվում եմ արդեն ակընթարթներով:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Քեզ հավանում եմ: Ինքս չըզիտեմ,
թե ինչ ցեղից եմ, չըզիտեմ նայել,

թե ուր եմ գնում: Թըփերի Տատն ե
մամուռի միջից առել յեւ մի վիթ
ինձ ծիծ ե տըվել: Ճահին, սար, անտառ,—
ահա՛ իմ տունը: Յերբ քամին վոռնում,
գոռում ե, գոչում, վայրի կատվի պես
մլավում, մըմըռում—հանույրով ողում
ճախում եմ, սուրում: Այնպե՛ս եմ խընդում,
հըրհվում այն պահուն, վոր արծազանք ե
զարթնում լեռներում: Անտառի Ֆամլը,
մամուռի վոգին, յե՛ւ ջըրահարաը,
յե՛ւ ջըրամարդը—քիչ ե մընում վոր
ծիծաղից ճաքեն: Չար եմ յես, սաստիկ
չանգռող ու կըծող: Ով ինձ նեղացնի
—թող ըզգու՛յշ կենա: Ասենք՝ յերբ վոր ինձ
հանգիստ են թողնում—դա քըչով ե լավ:
Չար եմ յեւ բարի—քըմահանորեն.
մեկ՝ չար, մեկ՝ բարի, ե՛հ, նայած թե ինչ
քամի կը փըչի: Բայց քեզ սիրում եմ
յեւ քեզ չեմ կըծի: Յեթե ուզենաս,
կը մընամ այստեղ: Բայց լավ կը լինի,
յեթե դու հետըս մեր լեռները գաս:
Յեւ կը տեսնես թե՛ ինչպիսի խանդով
կը ծառայեմ քեզ: Յես քեզ ցույց կը տամ
աղամանդի յեւ հակինթի տեղը,
այն հընադարյան խորշերը, վորտեղ
թագուն հանգչում են զըմրուխտ, ամեթիստ
յեւ տըպազիոն: Ինչ վոր պատվիրես,
յես կը կատարեմ: Յես կամակոր եմ,
քըմահան յեւ ծույլ, անհընազանդ եմ,
նենգ յեւ ինչ ասես,—բայց միշտ կը նայեմ
քո թարթիչներին, վոր նախ քան մի բան

ցանկանաս, իսկույն քեզ «այո՛» ասեմ:
Թըփերի Տատը ա՛յն կարծիքին ե...

ՀԱՅՆՐԻԽ

Իմ սիրուն մանկիկ, մի ասա՛ ո՞վ ե
Թըփերի Տատը:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Թըփերի Տա՛տը:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այո՛:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Զրգիտե՞ս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Մարդ եմ յես յեվ կույր:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Շուտով կը տեսնես: Ինձ տրված ե իմ
համբույրով մարդկանց աչքերը բանալ
յեվ թափանցել տալ յերկինք, հեռուներ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Դե վոր այդպես ե, ի՛մն ել բաց արա:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ:

Բայց դու քեզ հանգիստ կը պահե՞ս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Փորձի՛ր:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Համբուրում ե Հայրիկսի աչքերը:

Աչքե՛ր, բացվեցե՛ք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Իմ անո՛ւշ մանկիկ,
իմ վերջին ժամին ինձ մոտ ուղարկված:
Ծաղկափրթիթ հյուղ, վորին ինձ համար
հայրական ձեռքով կատված ե կրտրել
ինչ վոր հեռավոր գարունից, ո՛ր դու,
ազատածին շյուղ,—յեթե առաջվա
մարդը լինեյի, վոր ցալալուսին
բրունեց իր ուղին—քեզ ի՛նչ հրրճվանքով
յես կը սեղմեյի հիմա իմ կրծքին:
Յես կույր եմ յեղել: Հիմա ինձ լույսն ե
առաջնորդում յեվ նախազգացումով
ըմբռնում եմ թե ինչ աշխարհից ես:
Վորքան ավելի յերկար եմ տեսքըդ
վայելում, այնքան ավելի յեմ յես
ըզգում, վոր այժմ իրոք տեսնում եմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Եհ, նայիր վրրաս, վորքան կամենաս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ի՛նչ գեղեցիկ յեվ ի՛նչ առատ վոսկե
վարսեր ունես դու: Իմ չըքնա՛ղ յերազ,
դո՛ւ յեղիր հետըս—յեվ Աքերոնի
մակուկը աչքիս մի արքայական
նավ կը յերեվա, վորը ծիրանի

առագաստներով իր հանդիսավոր
ուղին բռնել և դեպի Արեւիկը,
դեպի նորածագ արեւի կողմը:
Դու արեւմտյան աննըշմար փրչող
քամին ըզգո՞ւմ ես: Ա՛յն վոր հարավի
կապույտ ծովերի կայտառ ջրերի
հերմակ փրփուրը շոյելով, գալիս
մեզ սրբոսկում և ադամանդային
թարմությամբ. այո՞: Ըզգո՞ւմ ես: Յեւ մենք...
ընկողմած վոսկու յեւ կերպասի մեջ,
մի յերանավետ հավատով լեցուն,
այն հեռուններն ենք կըտրում, վորոնք մեզ՝
գէտե՞ս ինչից են բաժանում... չե՞ վոր
դու ճանաչում ես այն դալար կըղզին,
վորի յեզերքին թըղթենիները
կախել են իրենց ծանրը ճյուղերը
յեւ թըրջում են լուրթ ու լույս ջրերում...
Լըսում ես գարնան յերգասացների
հրրեւանքը—նրանք մեզ են ըսպասում:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այո՛, լըսում եմ:

ՀԱՅՆՐԻԽ, ուշագնաց.

Լա՛ւ, յես պատրաստ եմ:
Յերբ վոր արթնանամ—ինձ մեկը կասի՝
«յեկ ինձ հետ»: Հետո լույսը կը մարի,
ներսըս կը սառչի: Տեսնուլը—վորպես
մի կույր, կը մեռնի: Բայց յես քեզ տեսա...

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, կախարդական շարժումներով.

Ներհի՛ր, վարպետ: Արթնանաւս —
արդեն իմը կը դառնաս:
Կապրի խոսքի յեւ մըտքի
ույժը ցավըդ կամոքի:

Ոչախի առջեւ արարողություններ կատարելով.

Անթիւ գանձեր դյուլթված, թաղված գորշ հողում
լույս աշխարհ են ծըգտում. խորքում չեն շողում:
Շընները թող զուր գազազեն, հոխորտան—
խրոխտ արվեստի առջեւ պիտի տեղի տան:
Իսկ մենք զըվարթ կը ծառայենք, անթերի,
ով մեզ փրկի—ընդամիշտ նա մեզ կը տիրի:

Հայնրիխի մոտ շարժումներ անելով.

Մե՛կ, յերկո՛ւ, յերե՛ք—դե յեղի՛ր նորոգ
յեւ նորոգվելով—ազատ ու անհոգ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այս ի՞նչ պատահեց: Այս ի՞նչ քնից եր,
վոր յես արթնացա: Ի՞նչ առավոտի,
ի՞նչ արեգակի շողն և թափանցում
բաց պատուհանից յեւ վոսկեգոծում
իմ ձեռքը: Ո՛ր գով, վաղորդյան զեփյո՞ւռ:
Այս քո՞ կամքով ե, յերկինք, այս ույժը
իմ մեջ բըռնկել-յեռում յեւ կըրծքս
նոր տենչով վառում: Քո ակնա՛րկն ե այս,
կամքիդ նըշա՞նը: Յեթե այդպես ե,
ապա թող վոր յես վեր կենալու պես՝
քայլերըս դարձյալ դեպի կյանք ուղղեմ,
վոր դարձյալ տենչամ, ծըգտեմ յեւ հուսամ,

խիզախեմ, ստեղծեմ ու ստեղծագործեմ:

Ներս և մոնում Տիկին Մագդան:

Այդ դո՞ւ, յես Մագդա:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Նա արթնացել է:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այո, այդ դո՞ւ յես, Մագդա:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ուրախ: Նախագգացումով:

Ինչպե՞ս ես:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Լա՛վ... այո՛, լավ եմ: Յես ապրելու յեմ:

Ըզգո՞ւմ եմ՝ կապրեմ այո՛, ըզգում եմ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳԴԱ

Ծայր աստիճան ուրախացած:

Ապրո՞ւմ ե, ապրո՞ւմ... Ո՛հ, իմ սիրելի,

իմ Հա՛յնրիխ, Հա՛յնրիխ:

Ռաուտենդելայնը հրացայտ աչքերով քաշվում է մի կողմ:

Վերջ յեկեղուղ աւարի

ԱՐԱՐ ՅԵՐՐՈՐԻ

Լեռներում, ծյունակույտերից վրչ հեռու, մի խրճիթ—ապա-
կու պարսպ գործարան։ Աջակողմյան պատը փոխարինող ժայռից
ջուր է ցայտում, վոր կավե խողովակով անցնում, թափվում է բը-
նական կերպով գոյացած քարավազանի մեջ։ Յետի պատին կից
—դարբնի քուրա, ծխնելույզով յեվ փուքսերով։ Ձախ թեվի վրա,
խորքում, դարբասածել մուտքից լեռնային տեսարան է բացվում
—լեռան կատարներ, ճաճիճներ, թավ անտառներ յեվ շատ մոտիկ—
մի գիրդ վիհ։ Խրճիթի տանիքին՝ ծխի յերդիկ։ Աջ թեվի վրա,
մեջտեղը, սրածայր ժայռ՝ միջից ճեղքված։

Յերեվում է, ինչպես Անտանի Ֆալնը, դեռ յեվս խրճիթ
չմտած՝ մի կոճղարմատ է քաշ տալիս, նետում դուրսը դարսված
փայտակույտի վրա, ապա՝ վարանելով ներս է մտնում յեվ շուրջը
այք ածում։

Նիկելմանը մինչեվ կրծքի ներքին մասը դուրս է գալիս
ջրհորից։

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Դե ներս արի, բռեկեկեկերս։

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱԿՆԸ

Այս ո՞վ է։

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Սատանան այս ծուխն ու մուխը նըզովե՝
Յե՛ս եմ։

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱԿՆԸ

Նըրանք դո՞ւրս են թըռել։

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ո՛ւմ հետ ես։

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱԿՆԸ

Նըրա՛նք ելի՛։

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Հա՛, իհա՛րկե, հենց գիտես
այստեղ չեյի՞ն լինի:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Յես նոր տեսա վոր
հանապարհից անց կացավ մի պողավոր...

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ե՛...

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

յեվ հետը սըղոց, կացին եր կըրում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ի՞նչ եր ասում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Թե դու շա՛տ ես կըռկըռում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Դե ախմախը ականջները թող գոցե:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Թե՛ կըռռոցըդ—ուղղակի լաց ու կոծ ե:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Շատ կը խոսի—կը բըրդգըզեմ ապուշին:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Տեղն ե, ծերուկ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Դըրան յեվ մեկ ուրիշին:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ, Ծիծաղում ե:

Անիծվա՛ծ ցեղ, խուժում ե մեր յերկիրը,
քանդում, կերտում, կըրում մեր հողն ու կիրը:
Բա՛ց են անում հանքը, լերան լայն ծոցում
հայում, ձուլում, կըռում, ծեծում ու ծեծում:
Վոգիներին լեռնասուն ու ջրասուն
լըծկան դարծրին. ինձ ու քեզ մարդ չեն ասում:
Նա վայելի մեր գեղազույն շեկ ելֆին—
իսկ դու միայն հեռվից նայես այդ քեֆին:
Հիմա ելֆը գողանում ե իմ վոսկին,
ծաղիկներըս յեվ քարերըս թանգագին,
վործաքարըս, ձյութըս, սաթի պես դեղին
յեվ բոլորը տանում—տալիս այդ տըղին:
Ծառայում ե նրան—գիշեր ու ցերեկ,
համբուրում ե, իսկ մեզ քըշում՝ թե կորե՛ք:
Վոչինչ, վոչինչ չի դիմանում նրա դեմ.
ամենածեր ծառերն անգամ նա արդեն
տապալում ե: Վողջ յերկիրը դըլըդում,
որ ու գիշեր յուրաքանչյուր անդընդում
արծազանք ե ծնում մուրեհի հարվածով,
իսկ քուրայի բոցկրտացող հուրը—ծով
նետում ե իր կարմիր բոցը յեվ այրում
ինձ, անգամ իմ հեռու տընում—բարայրում:
Ի՞նչ կըստեղծի հիմա նա—
սոսկ սատանան կիմանա:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Քռեկեկեկեքս, յեթե նըրան դու շիտակ
հենց ա՛յն գըլխից ընկըղմեյիր ջըրի տակ,
զանգածույլը իրա գազան զանգի հետ
հիմա վաղուց արդեն փըթած եր անհետ:
Ա՛յ թե զանգը հանկարծ դառնար ըմպանակ,
փորով զառ են բըցում խաղի ժամանակ—
զառըս պիտի լիներ նըրա կըմախքից:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Աքաղաղի պոչը դըրան կը վըկայի դըժոխքից:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Իսկ դըրա տեղ՝ առողջ, ուժեղ, դարբնոցում
մուրճի զարկով փոսկորներս ե թափանցում:

Լալագին:

Ել՛ֆի համար գործում ե թագ, մատանի,
շոյում այտը, ուսն ու կուրծքը գեղանի,

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Տո՛ իմ այծի դունչը վըկա—սա խենթ ե.
ծեր տեղովը լաց ե լինում—ինչ ե թե
վառվել ե մի մանուկ—ել՛ֆի կըրակով,
նա բեզ չի ել ուզում թողնել իրա քով:
Վոր այդպես ե՛ դու ել յեղի՛ր աչքաբաց,
ծովը խորն ե յեվ աշխարհըս—լայն ու բաց:
Մի ջըրահարս բըռնիր հետը գազազիր,
ապա՝ ապրիր փորպես փեղիր ու նագիր:

Վերջ ի վերջո կընտելանաս, փոր տըղին
ել՛ֆըդ շուտ-շուտ տանում ե դեպ անկողին:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Նա կը մեռնի...

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Նըրա վըրա թըխադեմ
ել՛ֆիկը խիստ տաքացել ե:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Կը խեղդեմ...

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Ել՛ֆը արդեն ել չի ընկնի քո թաթը.
Տատը—տըղի կողմն ե պահում,—խսկ տատը
չի վախենում քո ցասումի աղմուկից.
Նըրա խելքը գընացել ե այդ զույգից:
Յեթե հույսըդ դնու չես կըտրել — ապա պիտի
համբերես.

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Անիծվա՛ծ խոսք:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Հերթով որեր կանցնեն եվ այդ
աներես:

մարդը—դարձյալ մարդ կը մընա: Յերեվի,
արբեցումը շատ ել յերկար չի՛ տեվի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, տակավին անտես՝ յերգելով գալիս ե:

Ծառին թառեց մի բըզեզ,
զո՛ւմ, զո՛ւմ:

Բանկոնը՝ զոլ-զոլ բեհեզ:

զո՛ւմ, զո՛ւմ:

Ռաուտենդելայնը յերեման ե գալիս:

Ի՞նչ այց ե սա: Դե լավ, բարի յերեկո:

Նիկեյմանը լրվացե՛լ ե իմ վոսկին,

այծոտանին—կոճղարմատըս բերե՛լ ե:

Բե՛ռըս տեսեք՝ մեջը հըրաշք-իւրեր կան .

հա՛՛ շըրջում եմ, հա՛՛ աշխատում անդադրում:

Ահա՛ լերան բյուրեղ, ահա՛ աղամանդ,

այստեղ ել մի վոսկու փոշով լիքը պարկ,

մեղրահաց ե այստեղ... այս ի՞նչ տապ ուր ե:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Իսկ տապ ուրին կը հաջորդի տապ գիշեր:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ճիշտ ե գուցե: Իսկ քո տա՛րրը—պաղ ջուրն ե .

ապա սուզվիր յեւ զովացիր ջըրհորում:

Անտառի Ֆավնը խելագարի պես ծիծաղում ե:

Նիկեյմանը լռելոյսն սուզվում ու անհետանում ե:

Կը հասցընի այնտեղ, վոր մարդ չարանա:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Գրո՛ղը տանի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ծուռնկիս կապն ել իջել ե,
ցավացնում ե վոտըս:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Կուզե՞ս—արծակեմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ քո բանն ե: Գընա—կորի՛ր, փոքրիկ Ֆավն,
հոտ ե գալիս քեզնից, հետըդ այնքան շատ
ճանճ ե լինում—ասես ամպ ե քո շուրջը:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Ճանճերս են լավ, թե քո շուրջը խըռնրվող
թիթեռները, իրենց փոշոտ թեփերով,
վոր հըպում են շուրթերիդ ու մազերիդ,
գիշերներն ել—թառում կըրծքիդ, ագդերիդ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ, ծիծաղում ե:

Սրբան տես ե՛: Լա՛վ, հերիք ե:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Գիտե՞ս ինչ,

այս անիվը նըվիրիր ինձ: Տեսնես դա ի՞նչ անիվ ե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ինքըդ ինձնից լավ գիտես այդ, սրբիկա՛:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Զանգի սայլը Ֆավնը կոտրած չըլիներ—
ազնիվ բազեն հո չե՛ր ընկնի քո ցանցը:
Շընորհակալ յեղիր, տո՛ւր ինձ այդ բանը:
Զյութած թոկով յես մի լա՛վ կը փաթաթեմ,
կըրակ կը տամ յեւ անդունդի գիրդ գըլսից
կը գըլորեմ—գընա ներքեւ լեռն ի վա՛յր:
Ա՛յ քեզ հանա՛ք:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Հետն ել հրըդեհ գյուղերում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Սյո՛, զոհի կարմիր կըրակ, կարմիր բոց:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Բան չի դուրս գա: Լավ կը լինի—բո գըլուխը
ազատես:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Այդքան վըռա՞գ: Պիտի գընա՞մ, իսկապե՞ս:
Ասա, զոհն, ի՞նչ ե շինում վարպետդ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Գործ ե կերտում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Հազվագյո՞ւտ բան: Միշտ հետը՞
լինի: Դիշեր—համբույր, ցերեկն—աշխատանք,
ի՞նչ եմ ասում, կը ծուլի մի ուրի՛շ զանգ:
Հովիտը—սար, սարը—հովիտ դարձրնի,
իսկոյն յեվ եթ հըրաշք-յերկը կը ծընի,
յերկդիմի բան՝ կես-աստված ու կես-գազան,
յերկնի ծաղր ու յերկրի փառքը սըրբազան:
Արի, ելֆիկ, տըկոզնուտը տանեմ քնդ—
ինչ վոր նա յե անում—կանեմ նայեվ յես:
Նըրա հետ մե՞ծ պատվի պիտի դու հասնես,
չըկարծես թե փըրկիչ ե վոր կըծնես:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Փուլ-կենդանի՛, թե իմ ընտրած մարդու դեմ
ելի խոսես—բո աչքերը կը հանես:
Դիշերը՝ յերբ մուրհի զարկերն են հընչում—
ծեզ անեծքից ազատելու համար ե նա մարտընչում:
Ձե՞ վոր անեծք կա մեզ վրա, վոր ահեղ
իշխում ե մեր լեռնաստանում ամեն տեղ:
Ով ել լինես—դու անգոր ես այս վայրում,
վորտեղ հիմա մեր վարպետի արի վոգին ե տիրում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Ի՞նձ ինչ: Վողջո՞ւյն բո ամուսնուն: Թե մի ո՛ր
կարողացա մըտնեմ մոտը՝ հանքահո՛ր...

Ծիծաղելով հեռանում ե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Կարճ պառզայից հետո:

Ձըգիտեմ թե ինչ եղավ ինձ՝ տո՛թ, թախի՛ծ...
Գընամ մոտիկ Ձյունադաշտը՝ զով կը լինի ան-
ծավում:

Թող նորահալ, սառցի պես պաղ-կանաչավուն ջու-
րը ինձ

Թարմացրնի: Վոտըս ոծի դեմ առավ:
Ծըծումբի պես կանաչ քարի վըրա պառկած՝—
տաքանում եր: Քիչ եր մընում ինձ խայթի:
Ալա, ինչ ծանր ե: Քայլերի ծա՛յն՝ սո՛ւս, ո՞վ ե:

ՊԱՍՏՈՐ

Լեռնազգեստ հագած, քրտնաթոր, լարվածությունից—շընչա-
կըտուր՝ յերեվան ե գալիս դրան առջեվ:

Այստե՛ղ, պարոն փըրիուրի պետ, իմ յետեվից:
Դյուրին գործ չեր, բայց յես ահա ամուր վոտով
կանգնած եմ:

Այո՛, հանուն Աստծո սիրո ընծանեցի այս գործը—
 Աշխատանքըս բյուրապատիկ վարձատրություն կըս-
 տանա—

Թե ինձ, իբրեւ բարի հովիւի, աջողկի
 մի մոլորված ոչխար փրկել: Արդ՝ հառա՛ջ:

Ներս Ե մոռում:

Ո՞վ կա այստեղ:

Նկատելով Ռաուտենդելին.

Դու այստե՞ղ ես: Հենց այդպես ել գիտեցի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ եք ուզում այստեղ.

ՊԱՍՏՈՐ

Այդ դու կիմանաս:

Աստված վրկա, իսկույն յեւ եթ կիմանաս,
 հենց վոր շունչըս տեղը գա
 յեւ բըրտինքըս չորանա,
 բայց դու, մանկիկ, առաջ ասա՝ մենա՞կ ես:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դու ինծանից հարցընելու բան չունես:

ՊԱՍՏՈՐ

Մըրան տեսե՛ք: Վատ չե՛ր, վատ չե՛ր: Այդ ձեւով
 ցուցադրում ես քո իսկական յերեսը:
 Առավել լաւ՝ կը դյուրանա իմ գործը:
 Յեւ դու ...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մարդո՛ւկ, ըզգո՛ւյշ կաց:

ՊԱՍՏՈՐ

Ձեռնամած ընդառաջ ե գնում:

Դու անգոր ես իմ դեմ: Ամուր յեւ մաքուր ե իմ սիրտը:
 Յես ահ չունեմ: Նա, վոր իմ ծեր անդամներին ույժ
 բաշխեց

բարձրանալու ձեր վորջը—

Նա ինձ հետ ե, ըզգում եմ:

Դո՛ւ, սատան ես, զուր ես սպառնում յեւ իզուր

մի՛ շըռայլի քո սիրային արվեստը:

Դու յես նորան քո լեռները գրավել:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ո՞ւմ:

ՊԱՍՏՈՐ

Ել ո՛ւմ՝ վարպետ Հայնրիխին:

Դու դյուրեթանքով դըժոխային, սիրո անուշ խըմիչքով
 հասցըրի արձն ողին նորան, վոր քեզ շան պես յեն-
 թարկվի:

Գերդաստանի տե՛րը, մի մարդ. վոր այլոց եր որինակ,
 վորը մինչեւ ուղն ու ծուծը բարեպաշտ եր... Տե՛ր
 Աստված...

Մի հասարակ սարի աղջիկ նորան բըռնի-փաթաթի
 գոգնոցի մեջ յեւ յետեւից քաշ տա—ուր վոր կամենա...
 Դա՛ռը ամոթ մեր քրիստոնյա համայնքին:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Թող ավազակ լինեմ—քեզնից յես հո բան չեմ գողացել:

ՊԱՍՏՈՐ

Ինձնից բա՛ն չես գողացել հա՞: Յեպերելի՛ արարած,
վոչ թե միայն ինձնից, նորա զավակներից, ամուսնուց,
այլև ամբողջ մարդկութունից խրվեցիր դու այն մար-
դուն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Հանկարծակի կերպարանափոխվելով, հրճվանքով՝

Հե՛յ, առջևդ նայի՛ր—տես ո՛վ ե գալիս:

Նրբա ազատ յեվ հավասար քայլի ծայնը չե՞ս լրացում:

Յեվ քո թըշվառ նախատինքը դու հրճվանքի չե՞ս փո-
խում:

Դու Բաղերի¹ աչքի փայլը չե՞ս ըզգում,

չե՞ թափանցում անդամներիդ մեջ այդ փայլը, պարի
պես:

Խոտն ե անգամ ուրախանում, վոր նա վոտով ճըխում ե:

Արքա յե, վոր մերձենում ե, յեվ դո՛ւ, աղքատ, չե՞ս հրըն-
վում:

Ուխա՛յ ուխա՛յ: Հե՛յ, ջա՛ն վարպետ, վողջո՛ւյն քեզ:

Ընդառաջ ե վազում յեվ նետվում նրա գիրկը:

¹ Բաղերը — գարնան տատվածն ե, ամենապայծառն ու հեղը բո-
լոր աստվածներից: Նրա մայրը — Ֆոեյյան — բոլոր բույսերից յերդում ե
վերցրած լինում, վոր վոչ մեկը նրանցից չվնասի իր վորդուն, այդ
պատճառով ել վոչ մի նետ, վոչ մի նիզակ չեւ կարող խոցել նրան:
Մի փոքրիկ բույս սակայն մոռանում ե մայրը, վորից նենգ Լոկին նետ ե
շինում յեվ Բաղերի կուր յեղբոր—Դորերի միջոցով սպանում ե աստ-
վածներից ամենաարդարին: Երան. Թարգ.

ՀԱՅՏՐԻԻ

Աշխատանքի գեղանկար զգեստով, մուրճը ձեռքին, յերե-
վան ե գալիս: Ռատոնեղելի ձեռքը բռնած նա մոտենում ե յեվ
ճանաչում Պաստորին:

Բարի գալուստ, հազա՛ր բարի:

ՊԱՍՏՈՐ

Աստված որհնե քեզ, վարպետ:

Սիրելիդ իմ, հրնարավոր բան ե սա:

Ձինարի պես կանգնած եք դուք ուժով լեցուն յեվ
խորոխտ,
մինչդեռ դուք նոր մաշված, գունատ, ուժասպառ:
յեվ գործեմ անհույս հիվանդ պառկած եյիք ան-
կողնում:

Թըվում ե թե Բարձրյալն ե ձեզ գրթացել,

ջերմացրել ձեզ իր սիրո հրգոր շընչով, վորպեսզի
վայրկենաբար յերկու վոտով ձեր մահնից վեր ցատ-
կելով՝

կարողանաք Դավթի նրման ծընծա զարկել ու
պարել
յեվ հըրճվանքով ձեր Տիրոջ ու Փրկչի գովքը որհ-
ներգել:

ՀԱՅՏՐԻԻ

Այդպես ել ե՛, ինչպես վոր դուք ասում եք:

ՊԱՍՏՈՐ

Հըրա՛շք եք դուք:

ՀԱՅՏՐԻԻ

Ճըշմարիտ ե այդ յեվրս:

Վողջ եյութեամբ ըզգում եմ յես հըրաշքը:

Դընա՛, զինի բեր, սիրելիս, Պաստորը թող ճաշակի:

ՊԱՍՏՈՐ

Շնորհակալ եմ... վո՛չ... վո՛չ հիմա... վո՛չ այսօր:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Բե՛ր, սիրելիս, գընա՛: Դինին լա՛վս ե, յեղեք ապահով:
Ձեր կամքըն ե, սակայն: Նըստեք, խընդրում եմ:

Այն որից վեր, ինչ յես ինծնից թոթափեցի հիվանդու-
թյան ամոթը—

մեր առաջին յեվ խընդագին հանդիպումն ե յերեկոյան
այս պահուն:

Չեյի կարծում, վոր իմ աշխույժ աշխատանքի վայրում
ծեզ

յես ամենից առաջ պիտի փողջունեմ:

Յեվ կըրկնակի ուրախ եմ յես: Դա ապացույց ե վոր դուք
կոչում, կորով, սեր ունեք,

վոր վարձկանի կապանքները թոթափել եք բըռունցքով
յեվ Աստըծուն վորոնելու համար—մարդկանց ծառա-
յելուց փախել եք:

ՊԱՍՏՈՐ

Փա՛ռք Աստուծո. առաջվանն եք մընացել:
Սուտ են ասում մարդիկ այնտեղ ներքեվում՝
թե առաջվա մարդը չեք դուք, փոխվել եք:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Նույնն եմ դարձյալ յեվ ա՛յլը:
Լույս ու Աստված կը մըտնեն ներս—պատուհանը վոր
բանաք:

ՊԱՍՏՈՐ

Լավ խոսք եր այդ:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Լավագույնը—չըգիտեմ:

ՊԱՍՏՈՐ

Յես ավելի լավը գիտեմ—սակայն վատ չեր նայեմ այդ:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Թե կամենաք հիմա պարզել ձեր ձևուքը—
աքաղաղով, ձիյու գըլխով յեվ կարապով յերդվում եմ
վոր ի բոլոր սըրտե իբրեմ բարեկամի կընդունեմ
յեվ ձեր առջեմ լայն կը բանամ հոգուս գարնան դըռ-
ները:

ՊԱՍՏՈՐ

Խիզախ կերպով բացեք: Դուք այդ բանը հաճախ արել եք
յեվ ինձ արդեն բավականին ճանաչում եք այդ կողմից:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Այո՛, յես ձեզ ճանաչում եմ: Սակայն յիթե անձանոթ
ել լինեյի
յեվ իմ առջեմ բարեկամի դիմակի տակ մի ստոր մարդ
նըստած լինե՛ր յեվ կամենար շահագործել հոգուս ազ-
նիվ շարժումը,

— մեկ ե՛ վոսկին վոսկի յիլ միշտ կըմընա—
յեվ չի կորչի անգամ մատնիչ—մարդու հոգու աղտի մեջ:

ՊԱՍՏՈՐ

Այնու հանդերձ, վարպետ, այն ի՞նչ տարրերնակ յեր-
դում եր:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Աքաղաղը յեվ կարա՛պը:

ՊԱՍՏՈՐ

Մեկ ել՝ ձիյու գըլուխը:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Ինչպես միտքըս ընկավ—այդ յես չըզիտեմ:
Յեկեղեցու արտրակերպ հողմացույցը, յերեվի,
վոր փայլում ե արեվի տակ վերեվում,
գուցե ձիու գըլուխը մեր հարեվանի տան կըտեր,
կամ կարապը, վոր նոր թըռավ լուրթ յեթերում ու կո-
րավ—

մեկն ու մեկը քըցեց միտքս, յերեվի:
Վերջ ի վերջո միյեմնույն ե: Գինին արդեն այստեղ ե:
Հիմա՝ խոսքիս ամենախոր իմաստով—
խըմում եմ. ի՛մ յեվ քո՛, յեվ ձե՛ր կենացը:

ՊԱՍՏՈՐ

Շնորհակալ եմ, ի պատասխան կասեմ սոսկ՝
առողջություն կը կամենամ բուժվածիդ:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ, անց ու դարձ անելով.

Բուժվել եմ յես, վերածընվել, ըզգում եմ վողջ հյու-
թյամբ
Այդ ըզգում ե կուրծքըս, վորը այնքան ուրախ բարձ-
րանում,
այնքան ուժգին ու խընդագին շունչ ե առնում, վոր
կարծես
իմ սըրտի մեջն ե թափանցում զորությունը մայիսի:
Ըզգում ե այդ իմ բազուկը յերկաթյա
յեվ իմ ձեռքը, վոր բազեյի հանկի պես
բաց ու խուփ ե լինում պարապ ողի մեջ—
ըստեղծագործ խանդի թափից անհամբեր:
Տեսնո՞ւմ եք դուք տաճարը իմ պարտիզում:

ՊԱՍՏՈՐ

Ի՞նչ եք ուզում ասել:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Նայեք՝ այնտեղ ել մի ա՛յլ հըրաշք:

ՊԱՍՏՈՐ

Յես չեմ տեսնում:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Յես այն ծառն եմ ակնարկում,
վոր իրիկվա ծաղկուն ամպի յե նըման,
վորովհետեվ նըրա վըրայ ֆրեյեր¹ Աստվածն ե իջել:
Վոր մոտենաք նըրա բընին՝ ի՛նչ հեշտագին ու խորունկ
սոսավյունի ծայն կը լըսեք յեվ կը տեսեք անհամար
ժիր մեղուններ նըրա բուրյան ծաղիկների վըրա արբած
ու բըզզուն:
Ըզգում եմ, վոր յես նըման եմ այդ ծառին
հոգուս մեջ ել ֆրեյեր Աստվածն ե իջել,
ինչպես նըրա հյուղերին,
հոգուս մեջ ել ծաղիկներ ե վառել նա—
ո՞ւր են ծարավ մեղունները— դե թող գա՛ն:

ՊԱՍՏՈՐ

Հետո՞, հետո՞—յես ձեզ սիրով լըսում եմ,
ծաղկած ծառն ու դուք—կարող եք պարծենալ,
հասնելու ե ձեր պըտուղը արդյոք թե վոչ — Աստծու
կամբից ե կախված:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Ի՛նչն ե, վոր չի կախված Նրանից, բարեկամ:
Նա ինձ անդունդ նետեց, քըսան մըղոն խոր—

¹ ֆրեյերը—արեվի, յեթերի, անձրեվի, բույսերի, պտղաբերու-
թյան աստվածն ու պայծառ ելֆերի պեսն ե, Ծան, Թարգ.

Նա ինձ նորից բարձրացրեց յեվ ահա յես ծաղկափը-
թիթ կանգնած եմ:

Նըրանից և ծառ ու ծաղիկ, ամա՛ն ինչ,
աղոթեցե՛ք վո՛չ նա որհնի ամառը:

Ինչ վոր իմ մեջ այժմ աճում ե, արժե վոր
բարգավաճի, հասունանա, նըշմարիտ՝
սըրա պես գործ յերեք յես չեմ հըղացել,
մի ընտիր զանգ—ծուլված ազնիվ մետաղից,
վոր ինքն իրեն պիտի հընչի՛, ղողանջի՛:

Յերբ փողակերպ ծալած ձեռքըս յես դընում եմ ա-
կանջիս—
հընչյուններ եմ լըսում, իսկ յերբ փակում եմ իմ աչքերը—
հըստակ ձեզի մեջ մարմնացած պարզ ու պայծառ
տեսնում եմ:

Ահա՛—ի՛նչ եմ վորպես ընծա ըստացել.
հենց ա՛յս եյի վորոնում յես տանջանքներով անանուն,
յերբ վոր դուք ինձ կոչում եյիք յե՛վ յերջանիկ, յե՛վ
վարպետ:

Յես յեղել եմ վարպետ բայց վոչ յերջանիկ,
իսկ հիմա յե՛վ յերջանիկ եմ յե՛վ վարպետ:

ՊԱՍՏՈՐ

Յերբոր մարդիկ ձեզ վարպետ են կոչում — սիրով լը-
սում եմ,
զարմանք բան ե, վոր ինքներդ եք դուք ձեզ վարպետ
անվանում:

Ձեր գործը վո՛ր յեկեղեցու համար ե:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յեվ վոչ մեկի:

ՊԱՍՏՈՐ

Ո՞վ ե տրվել ձեզ պատվերը:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Նա՛, ով վոր այն սոճուն հրաման տրվեց վոր
խորխորատի գիրդ յեզերքին փարթամորեն բարձրանա:
Լուրջ եմ ասում. այն ձեր հիմնած մատուռը
ավերվել ե մասամբ, մասամբ՝ այրվել ե:

Այդ պատճառով յես բարձունքում ուզում եմ նոր հիմք
բրցեմ,
նո՛ր հիմք մի նո՛ր տաճարի:

ՊԱՍՏՈՐ

Վարպե՛տ, վարպե՛տ: Սակայն վիճել չեմ ուզում
Նախ յեվ առաջ, իմ կարծիքով, իրար մենք չենք հաս-
կանում:

Վորովհետեւ ձեր նոր գործը... կարճ կապենք՝
կարծեմ այնքան թանկագին ե, վոր...

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այո՛,

թանկագին ե:

ՊԱՍՏՈՐ

Մի այդպիսի ընտիր զանգ...

ՀԱՅՆՐԻԽ

Կոչեք, ինչպես կամենում եք:

ՊԱՍՏՈՐ

Ինքներդ այդպես չասացի՞ք:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Այդ անունը պիտի կրրի այն, ինչ այդպես կոչեցի,
միյակը, վոր կամենում ե յեւ կարող ե այդ անունը տալ
իրեն:

ՊԱՍՏՈՐ

Ո՞վ պիտի ձեր գործի համար վըճարի:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Իմ գործի համար, ո՞վ կը վճարի: Ո պաստոր, պաստոր:
Բա՛խտն եք կամենում բախտաւորացնել, վա՞րձը վար-
ձատրել:

Փոյթ չե՛ք ընտիր զանգ կոչեցեք գործը՝
քանի վոր ինքս եմ այդպես անվանել:
Բայց վոչ մի վանքի զանգակատանը
չի յեղել երբեք նորա նըմանը:

Չայնի զորությամբ հավասար ե նա գարնան ամպ-
րոպին,

վոր մարգերն ի վեր թրնդում ե թափով:
Նա փոթորիկի շեփորների պես կը խրլացրնի
ձեր տաճարների բոլոր զանգերը յեւ խանդավառված՝
բուռն բերկրությամբ—արար-աշխարհին
իմ զանգը լուսի վերածննության լուրը կալետի:
Նախամայր Արեւ: Քո կրթքի կաթը
ծըծած իմ՝ յեւ քո զավակների պես, նայել ա՛յս մեկը—
շնորհիւ անծրելի ջերմ սընընդարար յեւ հորդ շիթերին
գորշ հողից պոկված իր գալիք խննդը
պիտի դեպի քո անարատ ուղին— յերկինքը նետի:
յեւ գորշածավալ այս յերկրի նըման,
վոր դալա՛ր-քընքո՛ւյշ փըռվել ե հա՛ս
քո առջեւ ի՛նձ ել գոհաբերության տենչով ես վառել:

յեւ յես կը զոհեմ քեզ ի՛նչ վոր ունեմ, յեւ ի՛նչ վոր յես կամ:
Յերանի՛ լուսի այն որին, յերբ վոր առաջին անգամ
ծաղկե տաճարիս մարմար-դահլիճից
զարթոնքի դըղորդ կոչը կը հընչի:
Յերբ ձըմնունային, ծանր բեռի տակ, մեզ ճընշող ամպից
ադամանդե հորդ անծրել կը տեղա
յեւ յերբ բյուր հայցող ձեռներ կը պարզվեն—
վառված ակների դյութական փայլով՝
հոխ գանձերը տուն տանելու համար:
Իսկ խրճիթներից— ա՛խ վաղուց հետե
լըքված՝ մետաքսե դրոշակներն առած—
տոնախմբության կերթան արեւի ուխտավորները:

Այդ տո՛նը, պաստոր: Անառակ վորդու
առակը՝ գիտեք. — ահա՛ մոլորված զավակներին ե
մայր արեւը այդ տոնը պարզելում:
յերբ դրոշակների մետաքսը շրջա՛,
ծածանվի՛ յեւ յերբ նըրանց շարքերը իմ տաճարը
գան—

այնժամ կը հընչի հրաշակերտ զանգըս
այնքա՛ն սըրտառո՛ւշ, ջերմագի՛ն, թուլի՛ց, անո՛ւշ դո-
ղանջով,
վոր ամեն մի սիրտ վայելքի խոցող ցավից հեկեկա:
Մի յերգ կը հընչի— կորա՛ծ, մոռացվա՛ծ,
մանկական սիրտ յեւ հայրենի յերգ,
հեքյաթի խորունկ աղբյուրից քաղա՛,
ամենքին ծանոթ, բայց դեռ չըլլսված:
Հենց վոր հընչի— մե՛ղմ, սրտմաշո՛ւկ-յերկջուտ,
մերթ սոխակի վիշտ, մերթ աղաւիտու խննդ՝
նա կը խորտակի ամեն մի մարդու կըրծքի սառույցը
յեւ բեն, կըշտամբանք, փոխ, վիշտ, տառապանք,
կը հալվեն ջն՛րմ, ջն՛րմ արցունքների մեջ:

Մինչդեռ բոլորըս—դեռ արտասովաթոր,
խանդավառ՝ խաչի մոտ ենք ընթանում,—
մեռած Փրըկիչը—Սրեկի ուժով
ազատված՝ ահա իր անդամներն ե
շարժում յնվ պայծառ, ժրպտադեմ, աշխույժ՝
իջնում ընդառաջ դալար Մախին:

Հայրիկը, վոր քանի գնամ ավելի վոգեվորված յնվ վերջը
եքստագով ե խոսում, այժմ անց ու դարձ ե անում, Ռաուտենդե
լայնը արբեցումից ու սիրուց դողալով՝ արցունքն աչքերին, չո-
քում ե նրա առաջ յնվ համբուրում նրա ձեռքը: Պաստորը հետե-
վում ե նրա ճառին՝ սաստկացող սարսափի նշաններ անելով:
Ճառի վերջին նա ինքն իրեն զսպում ե: Պառլզից հետո նա սկսում
ե շինծու հանգստությամբ խոսել, սակայն շուտով հավասարա-
կըշուռեթյունը կորցնում ե:

ՊԱՍՏՈՐ

Սիրելի վարպետ, յես ձեզ լրսեցի.
ինչ որ համայնքի պատվավոր մարդիկ
մրտադանջությամբ հաղորդում եյին—
կատարելապես ճիշտ ե դուրս գալիս:
Թեյել ձեր ընտիր զանգի հեքյաթը
ինձ անասելի ցավ ե պատճառում,
բայց մի կողմ թողնենք մեծ-մեծ խոսքերը.
ձեր հրրաշքների մասին լրսելու
ծարավը չե վոր ինձ այստեղ բերեց,
վոչ, յես յեկել եմ, վոր ձեր կարիքի պահուն ձեզ
ոգնեմ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Կարիքիս պահո՞ւն: Ուրեմըն կարի՞ք եմ ունեցել յես:

ՊԱՍՏՈՐ

Ա՛յ մարդ, արթնացեք, դուք յերագո՞ւմ եք:
Դա մի ցավագար յերագ ե, վորից

մարդ արթնանում ե հավիտենապես
տանջվելու համար: Յեթե չաչողի
Աստուծո խոսքով ձեզ արթնացընել—
դուք, վարպետ Հայրիկս, — առհավետ կորաք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այդ յես չեմ կարծում:

ՊԱՍՏՈՐ

Աստվածաշունչի խոսքը ինչպե՞ս եր:
«Ում վոր կամեցավ Աստված կործանել—նախ կը կու-
րացնե:»

ՀԱՅՆՐԻԽ

Թե Աստված ունի այդ տեսակ ծրագիր —
դուք կասեցընել նըրան չեք կարող:
Յեթե հիմա՛ յեմ կույր—յերբ անարատ
վոգով ներշնչված՝ պառկել եմ ասես
վաղորդյան ամպի վըրա յնվ ազատ
աչքերով յերկնի հեռաստաններն եմ
սուզվում—արժե վոր Աստծո ցասումը
կուրությամբ պատժեր ինձ յնվ առհավետ:

ՊԱՍՏՈՐ

Դե, վարպետ Հայրիկս, այդ ձեր ընդունած
թռուիքն ինձ համար չափազանց բարձր ե:
Յես մի պարզ մարդ եմ յնվ յերկրի ծընունդ,
վրսեմ բաներից վոչինչ չըգիտեմ:
Բայց գիտեմ մի բան, վոր դուք չըգիտեք,
դա իրավունքն ե յնվ ապրենին,
կամ վորն ե չարը յնվ վորը բարին:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Այդ Աղամն անգամ զրախտում չըզիտեր:

ՊԱՍՏՈՐ

Պարապ յեւ անմիտ բառեր, վորոնցով
ծեր պըղծութիւնը չեք բողարկի դուք:
Ցաւում եմ—յեւ ձեզ ամենայն սիրով կը խընայեյի,
բայց դուք ունեք կին, զաւակներ . . .

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Հետո՞ . . .

ՊԱՍՏՈՐ

Դուք յեկեղեցուց խորշում, լեռներն եք
քաշվում, ամիսներ շարունակ դուք տուն
չեք վերադառնում, ուրանել կարոտ ե
քաշում ձեր կինը յեւ ձեր յերեխայք խըմում են իրենց
մոր արցունքները:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Յերկար ու խոր լուռջութից հետո, յուզված՝

Յեթե յես, պաստոր, կարողանայի այդ արցունքները
սրբել—կանեյի՞, բայց անկարող եմ:
Դառնն հոգսերի, դեգերումների պահուն ըզգում եմ,
վոր ինձ այլեւի՞ս չի տըրված նըրանց ցաւը փարատել:
Յես ամբողջապէս սեր եմ յեւ սիրո մեջ վերածընված.
Իմ հարըստութեան ավելցուկներով չեմ կարող նըրա
պարապ բաժակը լըցնել, իմ գինին—բացախ կը թըվա,
դառը մաղծ յեւ թույն: Ու մատների տեղ
բազելի հանկեր ունի, կարո՞ղ ե

հիվանդ մանուկի թաց այտը շոյել:
Թո՞ղ Աստված ոգնի:

ՊԱՍՏՈՐ

Խելագարութիւն

պիտի կոչեմ այդ, անբարըշտութեան: Այո՞, հենց այդ—
պես:
Ձեր սարսափելի անսըրտութիւնից ցընցված եմ, վար—
պետ:
Վատթար թըշնամին, ծաղրանդկարը Աստուծո այստեղ
յաղթանակել ե . . . այո՞, պետք ե վոր այդպէս ել ա—
սեմ,—

հիմնավորապէ՛ս, ինչպէս վոր յերբե՛ք չեք կարողացել:
Ի՛նչ եք բարբաջում ձեր գործի մասին,
Տե՛ր—Աստված, մի՞թե չեք ըզգում թե դա ի՛նչ պըղծու—
թիւն ե,

թե դա կարող ե լոկ կըռապաշտի զըլխում հըղանալ:
Բարվոք ե աղոթք անեմ առ Աստված,
վոր Յեզիպտացոց վերա առաքած բոլոր չարաչար
տառապանքները ի վերա համայն քրիստոնեյութեան
թափվեն, քան տեսնեմ այդ Մոլոր¹, Բահալ,
Բեհեզդեբուդի՝ տահարն ավարտած:
Դեռ ուշ չե. դարձեք յեւ խելքի յեկեք:
Մնացեք քրիստոնյա: Դո՛ւրս այդ աղջըկան,
դո՛ւրս վըռնդեցեք այդ ցոփ վըհուկին,

¹ Փյունիկացոց աստվածներ, վորոնց պաշտամունքը տարածված ե
յեղել նայել Առաջավոր Ասիայի այլ ժողովուրդների մեջ, Մոլորը—այժմ
պատերազմի մարմնացումն ե, վորովհետեւ նրան յերբեմն մարդկային
զոհեր եյին բերում յեղել, իսկ Բահալը—չարի:

Ալբին¹, Դրրուտին², անիծյալ վոգուն—
յեւ վայթադուծյան այդ ուրուն մեկեն
ի չիք կը դառնա յեւ դուք կը փրկվեք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յերբ վոր մահամերձ՝ տենդով բըռնելած— պառկած ելի
յես,
նա՛ եր, վոր յեկալ, ինձ բուժում բերեց, վոտի կան-
գնեցրեց:

ՊԱՍՏՈՐ

Նըմանորինակ բուժումից—մահը ավելի վեր ե:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Կարող եք կարծել—ինչպես կամենաք,
բայց այդ նո՛ր կյանքը յես ընդունեցի
ապրո՛ւմ եմ—ապա՛ յերախտապարտ եմ լինելու նըրան
մինչեւ վոր մահը ինձ կը կաշկանդի:

ՊԱՍՏՈՐ

Չափազանց խորը, մինչեւ պարանոց
դուք ընկըղմվել եք չարի մեջ: Դե՛հ, վե՛րջ:
Յերկնային փայլով դժոխքն եք ուզում զարդարած լինել:
Դուք աննըկուն եք. չեմ յերկարացնի՝ ինչպես յերբեմն
հերետիկոսի համար—այնպես ել տակավին այսոր

¹ Ալբը նոյնն է, ինչ որ ելֆը—լեռնային վոգի:

² Դրուտը—գարշելի աչքերով, գորշ ու կարճ մազերով, անտա-
ռաբնակ մղձավանջային չար վոգի է: Լացող յերեխաներին ասում են՝
«սո՛ւս կաց, Թե չես Դրուտը կը գա»:

կախարդի համար—խարույկը վառ ե:
Յեւ «ծայն բազմության—ծայն Աստուծո»: Դուք
չեք կարող ծածկել ձեր գաղտնագողի, հեթանոսական
արարմունքները: Ահաբեկում են տարածում նոքա
յեւ ատելություն գրգռում ձեր դեմ:
Ընդվըզումն արդեն զրսպելու հընար չի՛ լինի շուտով
յեւ ժողովուրդը տեսնելով վոր իր սըրբություններին
վրտանգ ե սպառնում վոտի կը կանգնի,
անողոք կերպով քար ու քանդ կանի ձեր գործանոցը:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Պահ մի լուծյունից հետո, հանգիստ,

չը՛մ, լըսո՛ւմ եք—ինձ դուք չեք վախեցնի:
Յեթե ծարավից տապանվող մեկին թարմ գինով լեցուն
կըթով մոտենամ—իսկ նա տա-կոտրի կուժն ու բա-
ժակը—

ծարավից մեռնելն—իր կամքն ե, գուցե
հակատազիրը—յես մեղավոր չեմ:
Ինքըս ծարավ չեմ, վորովհետեւ յես ի՛մը—խմել եմ:
Իսկ յեթե նա՛, վոր ինքը խաբված ե—
կույր ատելությամբ վառվի դեպի ինձ—
իսկ յես մի անմեղ պարզեվատու յեմ—
յեթե խավարի ախտը իմ հոգու լույսի դեմ յելնի
յեւ կամենա ցելս նետել ստորաբար—
յեթե յես-յե՛ս եմ, ապա գիտեմ թե
ի՛նչ կանեմ յեւ ի՛նչ կարող եմ անել:
Ինչպես մի քանի զանգի կաղապար փըշնել եմ արդեն—
այնպես ել մուրճըս կը բարձրացընեմ
մի զանգ ել փոշի դարձնելու համար,
մի զանգ—ամբոխի արվեստով կերտած—
չարիքից, մաղձից յեւ ամեն տեսակ վատություններից—
հիմարության յերգ հընչելու համար:

ՊԱՍՏՈՐ

Դե՛հ կործանվեցեր: Վերջ: Մընաք բարո՛ւ:
Վոչ վոր չի կարող ձեր մեղաց մոլի խոտը քաղհանել:
Աստվա՛ծ վողորմի: Յակայն թույլ տվեք մի բան ել ասեմ,
խըղճահարությո՛ւն—այդ տեսակ խոսք կա—
քո ցընորական արարածների շրջանում, մի որ
իր նետով խիղճը սիրտըդ կը խոցի՛.
դու ել չես ապրի, չե՛ս ել մեռնի՛, մարդ:
Աշխարհ ու Աստված, քո գործը յեվ քեզ
յեվ ամենայն ինչ այնժամ կանիծես:
Այն պահուն ահա մըտաբերի՛ր ինձ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Պաստոր, ահարկու ուրվականներ—յես
կարող եմ ձեզնից աջող նըկարել:
Ձեր բարբաջանքը—լինելու բան չե,
յես գրահ ունեմ ձեր նետերի դեմ,
Ձեր նետը—կաշիս չի չանգոի, ինչպես Վըրկին չի հընչի
այն զանգը—հինը—դուք գիտեք վորը—
վոր հակում ուներ դեպի անդունդը,
վոր գահավիժեց յեվ հիմա վարը-ընկած ե լընում:

ՊԱՍՏՈՐ

Կը հընչի՛, վարպետ, հիշի՛ր իմ խոսքը:

Վերջ յերոդ առաի

ԱՐԱՐ ԶՈՐՐՈՐԴ

Ապակու գործարանի ներսույթը, ինչպես յերրորդ արարում:

Աջ թեփի վրա՝ պատի տեղ ծառայող ժայռի մեջ մի դուռ ե
բացված, վորը տանում ե լերան մեջ գտնվող անձավը: Ձախ թե-
փի վրա դարբնի քուրա—փուքսերով ու ծխնելույզով—մեջը կրակ
ե վառվում, Քուրայի մոտ կուան ե կանգնած:

Հայնրիխը ունեւիրով յերկաթի մի շիկացած կտոր ե ա-
մուր պահում կուանի վրա: Վեց մանրիկ թզուկներ լեռնական-
ների զգեստներով ոգնում են նրան:

Առաջին թզուկը Հայնրիխի հետ միյասին բռնում ե ու-
նեւիրը:

Յերկրորդ թզուկը—բարձրացնում ե դարբնի ահագին
մուրճն ու զարկում շիկացած յերկաթին:

Երրորդ թզուկը—փուքսերով բորբոքում ե կրակը:

Չորրորդ թզուկը—անշարժ, ուշի-ուշով դիտում ե աշ-
խատանքին:

Հինգերորդ թզուկը—կանգնած ե սպասողական դրու-
թյան մեջ: Նրա ձեռքին մի հաստ փայտ կա, վորովնա պատրաստ
ե հարված հասցնելու:

Վեցերորդ թզուկը—փայլո ն թագը գրլխին՝ նստած ե
բարձրադիր փոքրիկ գահի վրա:

Չորս դին ճարտարապետական յեւ ըանդակագործական կու-
ծո յեւ թափծո կտորներ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ջարկի՛ր, զարկի՛ր, մինչեւ թեփը գոսանա,
քո նըվվոցը չի շարժում ինձ, աւագա՛կ,
հարվածներիդ թիվը յնթե պակասի,
քուրայի մեջ քո միրուքը կը վառեմ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԹԶՈՒԿ

Վայր ե բշում մուրճը:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Հենց այդպես ել գիտեյի: Կա՛ց, սիրելի՛ս.
աշկերտիս վոր սաստում եմ—դա կատակ չե:

Հայրիկը քուրայի մոտ ե քարշ տալիս փոքրիկին, վորը թաղը-
տում ու աղաղակում ե. Փռքսերի մոտ կանգնած թզուկը ավելի
յեռանդուն ե աշխատել սկսում

ԱՌԱՋԻՆ ԹՁՈՒԿ

Ձեռքըս թըմրեց, վարպետ, յես ել չեմ կարող:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Իսկույն կը գամ:

Յերկրորդ թզուկին:

Թըզուկ, ույժըդ տեղն եկա՞վ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԹՁՈՒԿ

Գլխով զվարթ նշան ե անում, յեռանդով վերցնում ե մուրճը յեկ
քոլոր ուժով հարկածում:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Աքաղաղը յեկ կարասն ե վրկա—պետը ե խիստ
լինես:

Գրկին ունելիքը ձեռքն ե առնում:

Վոչ մի դարբին կոկ ձեկ չի տա յերկաթին—

Թե ձեզ նրման ծույլ աշկերտներ ունենա:

Դեռ առաջին հարկածը չեք հասցրել—

ձեզ թըվում ե՝ յերկրորդ անգամ չեք կարող:

Ել չեմ ասում՝ ի՞նչ հավատ ե հարկավոր

ծրրագրքած գործըս գրլուխ բերելու:

Ձա՛րկ, յերկաթի տաքն են ծեծում, պաղը—վո՛չ:

Ի՞նչ ես անում:

ԱՌԱՋԻՆ ԹՁՈՒԿ

Հափշտակված՝ փորձում ե շիկացած յերկաթին ձեկ տալ ձեռքով:

Ձեռքով ձեկ եմ ուզում տալ:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Խիզախ տըղա, խենթ հո չե՛ս:

Ձեռքդ մոխիր կը դառնա—

իսկ առանց քեզ ի՞նչ անեմ:

Վիլանդի՛՜ զարմ, ի՞նչպէս առանց քո ույժի

ուզածիս պես յերազածըս վեհ գործի

կառուցվածքը գրլուխ բերեմ յեկ ինչպե՞ս

հիմըր քըցեմ յեկ զըմբեթը մենավոր

մերձեցընեմ ազատ ողում արեվին:

ԱՌԱՋԻՆ ԹՁՈՒԿ

Ձեկը տըվի—ձեռքըս մընաց անվընաս,

միյայն մի քիչ հոգնեց—թըմրեց: Բան չըկա՛:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Վազի՛ր ջրի տաշտի մոտ—

Նիկելմանը ծովասեզով զովացընի մատներըդ:

Յերկրորդ թզուկին:

Ծույլ անպիտան, հիմա հանգիստ վայելիր,

իսկ յես զընեմ—տեսնեմ ի՞նչ ե գոյացել:

Դա վարպետի համար վարձը ե յեկ վայելք:

Հայրիկը վերցնում ե յերկաթի նոր կռած կտորը, նստում ու
զննում:

Անզուգական աշխատանք ե, նըշմարիտ:

Սերն ու բարին պըսակեցին մեր այս ժամի ջանքերը:

Գոհ եմ յեկ գոհ լինել, կարծես, կարող եմ,

¹ Վիլանդը—սկանդինավյան դիցաբանության մեջ հարտարարվեստ
դարբին ե:

անծելի իրից—ծրնվեց ձեւ,
մի պատվական յեւ կարեւոր առարկա
առաջ եկաւ քառսից:
Պիտի տակը յեւ յերեսը հարդարեմ,
վոր յարմարվի ամբողջական շինվածքին:
Ալբ¹ այդ ի՞նչ ես շըշընջում:

Ձորորդ թզուկը աթուռի վրա յեւած՝ շշնջում եւ Հայնրիխի ականջին:

Ինձ հանգիստ թո՛ղ:
Թե չե՞ս ձեռն ու վոտորդ իսկոյն կը կապեմ,
լաթ կը խըրեմ, կը խըցանեմ բերանդ...

Թզուկը փախչում եւ:

Այս մասն ինչո՞ւ չի հարմարում ամբողջին,
ինչի՞ն եւ, վոր չես հավանում: Հարց եմ տալիս—
դե խոսի՛ր:

Յե՞րբ եմ յեղել հիմիկվա պես յերջանիկ,
յե՞րբ եւ ձեռքս հիմիկվա պես գործել սըրտիս հա-
մածայն:

Պարսաւո՞ւմ ես: Ուրեմըն յես վարպետ չե՞մ:
Թե քեզ, տղա, ավելի վե՞ր ես դասում:
Դե մոտ արի յով կարծիքդ պարզ ասա՛:

Թզուկը դարձյալ գալիս շշնջում եւ. Հայնրիխը գունատ՝ հոգվոց հա-
նելով վեր եւ կենում յեւ գայրացած՝ պատրաստի կտորը կրկին
կռանի վրա գնում:

Թող այս գործը սեւ-սատանան ավարտե՛—
իսկ յեւ գընամ—գետնախնձոր, բողկ ցանեմ,
ուտե՛մ, խըմե՛մ, քընե՛մ—ապա՝ մահանամ:

Հինգերորդ թզուկը մոտենում եւ կռանին.

¹ Ալբ—լեռնային վոգի եւ, նույնն եւ, ինչ վոր ելֆը:

Ձը հանդըգնե՛ս, այդ առարկան ձեռք չըտա՛ս:
Ի՞նչ փույթ վոր քո դեմքը կապտեւ-կարմրել եւ,
վոր բիզ-բիզ են կանգնել գըլխիդ մազերը,
վոր հայացքդ ավերա՞ծ եւ ավետում:
Յեթե մարդ քեզ հրպատակվի, մարդասպա՛ն,
ամուր ձեռքով քեզ հընազանդ չըպահի՛,
հարկադրված կըլինի իր վիզը ճրկել քո առջեւ,
յեւ մըտրակիդ հարվածները իբրեւ շընորհ ընդունել:

Հինգերորդ թզուկը կռանի վրա կատաղորեն փշում եւ կռած մասը՝
Հայնրիխը կրճտում եւ ատամները:

Հետո՞—յեղա՞վ: Բայց հանգըստյան յերեկո յեւ, հե-
րիք եւ:

Դեհ, թըզուկներ, գործիքներդ վայր դըրեք
յեւ հեռացեք: Առավոտը թե նոր կորով ներշնչի—
հուսով եմ վոր կը ներշնչի — ապա ես ձեզ կը
կանչեմ:

հաճելի չե՞ս աշխատանքս—չեմ գոհանա, գընացեք:
Հե՛յ, փուքս փըչող—դըժվար թե դու ինձ համար
յերկաթի մի նոր կըտոր եւ շիկացընես—հեռացի՛ր:

Բացի թագապսակ թզուկից—բոլոր մյուսները ժայռի մեջ բացված
դռնով անհետանում են:

Թագապսակ թըզուկ, դու վոր մի անգամ ես խո-
սում կյանքիդ ընթացքում,

դու եւ գընա՛, ի՞նչ ես կանգնել-ըսպասում:
դու քո խոսքը վոչ այստեղ ես ասելու յեւ վոչ վաղը:
լոկ յերկինքը գիտե՛—արդյոք յերբեկից եւ խոսե՛ս:
Յե՞րբ ապա վե՛րջ... վախճա՛ն... այնքան հոգնել եմ...
Քեզ, մըթընշաղ, չեմ սիրում յես: Դու ցերեկի յեւ
գիշերի արանքում՝

վոչ սրբան յես պատկանում յեվ վոչ նըրան:
Դու ձեռքիցըս մուրճը խըլում—բուն չես տալիս,
բուն, հանգըստյան իմաստը:

Սիրտըս թեյեվ անհամբեր՝
բայց գիտե վոր պիտի անգոր ըսպատի
յեվ ցավագին սպասում ե նոր որին:
Իր ծիրանին քըցած վըրան՝ արեվը
խորն ե իջնում յեվ մեզ թողնում միայնակ:
Լուսին ընտել՝ անողնական դողում ենք,
ծայր աստիճան աղքատացած՝ մատնում ենք մեզ
գիշերին:
Մենք ցերեկով արքաներ ենք, յերեկոյան—մու-
րացկան:

Յընցուտի յե այն վերմակը, որ քընելիս մենք քըցում
ենք մեզ վըրա:

Զգվում ե հանգստյան տեղում յեվ բաց աչքերով պառկած՝ յե-
րագում: Բաց դըռնից ներմակ մշուշ ե թափանցում: Յերբ վոր
մշուշը ցրվում ե՝ ջրհորի յեզրին յերեվան ե գալիս նիկելմանը:

ՆԻՆԵԼՄԱՆ

Բռն՝ կեկեկեքս, կվո՛ռարս, հիմա իր յեղեգե տընա-
կում,

հողի ճիճուն—վարպետն արդեն նիրհում ե:
Վոչ լըսում ե յեվ վոչ տեսնում: Լերան վըրա սո-
ղում են

Գորոջ ամպի պես սապատավոր ուրուններ,
մերթ անշըշուկ բըռունցքներով ըսպառնում,
մերթ թեվերը աղերսագին տարածում:

Նա վոչ մի բան չի նըկատում: Զի լըսում այն
ծուռ յեղեմիսի հառաչը,
կլփի ցածրը, չար սուլոցը չի լըսում:

Իսկ ձերագույն սոճիների ասեղները դողում են,
նըրանք ահից թափ են տալիս ճյուղերը
ինչպես հալն ե թափահարում թեվերը:
Մըրսում ե նա—ծըմնույնն սարսուռը
թափանցում ե ահա նըրա վոսկորների ծուծի մեջ:
Բայց նա անդո՛ւլ, քընի մեջ ել, իր ցերեկվա գոր-
ծին ե:

Թո՛ղ, իզո՛ւր ես պայքար մըղում: Աստծու դեմ
ե պայքարըդ,
Աստված եր քեզ մարտի կոչել — հիմա նա քեզ
մերժում ե,
վորովհետեւ տըկար ես:

Հայնրիխը հառաչանքով շուռ ե գալիս:

Զոհրդ զո՛ւր ե, մեղքըդ մեղք ել կը մնա:
Զարժանացար աստվածային շընորհին՝
վոր հանցանքըդ ծառայության յեվ պատիժըդ—
վարձ դառնա:

Արատավո՛ր, արյունոտ ե հանդերձըդ,
լըվացարար կա, կարող ե արատներդ լըվանալ,
սակայն ինչքան կուզես կանչի՛ր՝ նա չի՛ գա:
Սեվ ելքերը հավաքվել են կիրճերում ու վիհերում,
պատրաստվել են վայրի վորսի, յեվ շուտով
կը հասնի քո ականջներին շան հաջոց—
վորսի հոտ են առել:—Պայծառ յեթերում
մըշուշային հըսկաները մըռայլ բուրգ են կառու-
ցանում ամպերից,
պարիսպներ ու աշտարակներ—ահարկո՛ւլ յեվ
սպառնալի՛ց—

դանդաղորեն մոտենում են քո լերան,
վոր քեզ, գործըդ յեվ ամեն ինչ խորտակեն:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Ռաուտենդելա՛յն, ինձ մի ալբ և տանջում, հասի՛ր
ոգնութ՛յան:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Լըսե՛ց: Կըգա՛: Սակայն նա քեզ չի՛ ոգնի,
անգամ յեթե Ֆռեյյա դառնա: Ինքըդ Բալդեր կըտ-
րեյիր,
յեվ արեվի աղեղներով լեցուն կապարճ կըրեյիր,
նետերիցըդ յեվ վոչ մեկը չըվըրիպեր—դու դարձյալ
պիտի անգոր տեղի տայիր: Դե լըսի՛ր.
մի զանգ և հանգչում մեր խորունկ լըճում
քար ու ժայռի մեջ:

Յերկնային՝ անշեջ
լույսերին կարոտ՝ բարձունքն և տենչում:
Ձըկները լողում—մըտնում են զանգի մեջն ու
դուրս գալիս . . ,
Բայց կանաչահեր, կըրտսեր աղջիկըս նըրան տես-
նելիս՝

շըրջում և յերկչոտ, լող տալիս հեռուն,
կարեկցութունից լալիս ու տըխրում:
Տարորինակ բան՝ նա թոթովում և այնպես ցա-
վազին,

կարծես բերանը լի արյուն լինի . . .
Յընգվում և, շարժվում, վոր տեղից յեղնի . . .

Վա՛յ քեզ—յեթե նա ղողանջի կըրկին:

Բի՛մ-բա՛մ:

Յերազի մեջ ես—Աստված պահապան:

Բի՛մ-բա՛մ:

ծա՛նր ու տըխրամա՛ծ,

կարծես թե մահն և զանգի մեջ բազմած:

Բի՛մ-բա՛մ:

Յերազի մեջ ես—Աստված պահապան:

Նիկելմանը սուզվում և ջրհորի մեջ

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Ոգնի՛ր: Ոգնեցե՛ք: Ինձ մըղձավանջը տանջում և,
ոգնի՛ր:

Ձարթնում և.

Վորտե՞ղ եմ արդյոք . . .

Տրորում և աչքերը յեվ նայում շուրջը:

Ո՞վ կա այդտեղ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յերեվում և դրան շեմքին.

Յես:

Ինձ կանչո՞ւմ եյիր:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Այո՛, յեկ այստեղ:

Յեկ յեվ ձեռքըդ դիր ճակատիս—այդպես.

վորպեսզի ըզգամ մազերըդ, սիրտըդ յեվ քեզ: Յե՛կ,
—այսպե՛ս,

բոլորովին մոտ: Դու անտառային գով շունչ ես
բերում
յեվ խընկի բուրմունք: Դե համբուրի՛ր ինձ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Քեզ ի՞նչ և յեղեկ, սիրելիս:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Վոչինչ . . . ինքըս ել չը
գիտեմ:

Յես այստեղ պառկել յեւ մըրսում եյի—մի վեր-
մակ տուր ինձ—

Թույլ, ուշագընաց, սիրտըս գընում եր:

Խավար ույժերի զոհը դարձա յես,—

Թափվեցին վըրաս յեւ տանջում եյին, խեղդում
եյին ինձ:

Բայց հիմա լավ ե, մանկիկ, յես կըրկին
ամրապընդվեցի յեւ թո՛ղ զան . . .

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ովքե՞ր:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Թըշնամիներս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ թըշնամիներ:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Բոլոր անանուն չար

վոտխներս—

յես առաջվա պես նորից ամրապընդ վոտի յեւ
կանգնել:

Անյերկյուղ եմ յես—թեյեւ սարսափը բորենու
նըման

ներս սողաց սիրտըս յերբ քընած եյի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ջերմում ես, Հայնրիխ:

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Հա, մի քիչ ցուրտ ե:

Վոչինչ, ինձ գըրկի՛ր յեւ սեղմիր կըրծքիդ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Իմ սիրով սիրա՛ծ...

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Ասա՛ ինձ, մանկիկ,

Դու հավատ ունե՞ս դեպի ինձ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Բա՛լդեր,

Արեւի հերո՞ս: Ինչ գունատ ես դու:

Թող վոր համբուրեմ կապույտ ու պայծառ
աչքերիդ հերմակ յեւ կեռ հոնքերը...

ՀԱՅՏՆՐԻԽ

Այո՞, Բալդերին նըմա՞ն եմ, հի՞շտ ե:

Հավատ ներշնչիր, գիտակցության բեր

յեւ վեհ արբեցում հաղորդիր հոգուս:

Այդ կարեւոր ե իմ գործի համար:

Յերբ ունելիքը յեւ մուրճը ձեռքիդ գործի վըրա յես,

պիտի մարմարը քանդակես, վարես փորագործիչը—

յեւ տեսնում ես վոր ա՛յս չի աջողվում, ա՛յն ե

անկատար—

ամեն մի մանրուք շիտկելու համար ջանք պիտի

թափես,—

հաճախ կորչում ե արբեցում, հավատ,

սիրտըդ—նեղանում, աչքըդ մըթագնում,

չըքանում հոգուդ պայծառ պատկերը:

Յերկնի շընորհը— արեւածարաւ յեւ անկաշկանդ ե,
 ինչպե՞ս չըկորչի առորչա մանըր, չընչին հոգսերից:
 Շընորհը կորչի— կը ցընդի հետը նայեւ հաւատը,
 յեւ կանգ ես առնում խաբւածի նըման,
 փորձում ես վանել կատարման ցավը—
 վոր քողարկւած եր յաղթական խինդով
 գործի հըղացման բերկրալի պահուն:
 Իմ զոհի ծուխը դեռ յեւրս ուղիղ յերկինք ե յիշում:
 Թե վերից մի ձեռք ուղղելու լինի ներքեւ— թո՛ղ անի:
 Ինքըս չեմ հանի— բայց իմ ուսերից քահանայական
 ըզգեստը— կընկնի: Յեւ յես, վոր այնքան բարձր
 եյի կանգնած,
 վորքան յեւ վո՛չ վոր,— լուռ ու մունջ կիջնեմ Բո-
 րեբից¹ ներքեւ:

Իսկ հիմա— ջահե՛ր բերեք, լո՛ւյս լինի:
 Դու, կախարդուհի, արվեստըդ ցույց տուր:
 Տուր ինձ քո զինուց: Հասարակ մարդկանց նըման—
 վաղանցուկ,
 բայց յերջանկավետ պըտուղներ քաղենք անվեհեր
 սըրտով:

Ավելի լավ ե անխուսափելի— պարապ միջոցը
 կյանքով լըցնենք, քան անոգ ծուլությամբ,
 որեւ շըռայլող ամբոխի նըման: Յերաժըշտությո՛ւն:

ՌԱՍՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Լեռնաստանն ի վեր թըռչում եյի յես:
 Մերթ քամու բերնին սարդոստայնի պես վորոր-
 վում եյի,

¹ Բորեբը— Սինա լեռնաշղթայի մէջ ե գտնվում, Դա այն լեռն է, վորտեղից Մովսես մարգարեն իջավ իր որհնբներով: Ծան. Թարգ.

մերթ սուրում եյի իաշմեղվի պես,
 մերթ ծաղկե-ծաղկի թըռչում ու թառում թի-
 թեռի նըման:
 Բոլոր բույսերից՝ ծաղկից ու խոտից, պուտ ու մե-
 խակից,
 կարճ՝ ամեն մեկից յերդում վերցըրի— քեզ վընաս
 չըտան:
 Պայծա՛ռ ես, բարի՛ յեւ քո վոխերիմ վոսոխ—
 սեւ ելքը
 զո՛ւր պիտի զընա, վոր մահաբեր նետ կըտրի քեզ
 համար:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ի՞նչ մահաբեր նետ: Յես մի ուրու յեւ ճանաչում.
 նա՛ վոր
 քահանայական ըզգեստով յեկավ, վոր ըսպառնալից
 ձեռքը բարձրացրեց, ինչ վոր նետից եր բարբա-
 շում, վորը
 պետք ե վոր շիտակ իմ սըրտին դիպչի:
 Ապա ո՞վ ե այդ նետը նիզակից արծակելու, ո՞վ:

ՌԱՍՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վոչ վորք, սիրելիս, դու կախարդւած ես,
 ասում եմ վոչ վորք, կախարդւած ես դու:
 Վոր աչքով անես, նըշան տաս— իսկույն
 ծըխի պես կընեն անուշ ղողանջներ,
 քեզ կը պաշարեն հընչող պատերի նըման յեւ
 յերբեք
 ներս չի թափանցի վոչ մարդկային կանչ,
 վոչ կոչնակի զանգ յեւ վոչ չար Լոկին¹ իր նենգ
 արվեստով:

¹ Լոկի— չար ու նենգ սկզբունքի մարմնացումն ե գերման դիցա-
 բանության մեջ: Լոկին եր, վոր վատաբար սպանեց պայծառ Թալերին.
 Ծան. Թարգ.

Ձեռքով մի թեթեւ նըշան արա ինձ — կամար կը
կապի

բարձրը յեւ արծակ լեռնային դահլիճ:
Յերկրային մանրիկ վոգիններն իսկույն շարեշաբ
կը գան,

յեւ բազմաշըշուկ կը խռնվին չորս դին,
սեղան կը բանան յեւ կը զարդարեն հատակ ու
պատեր...

Յեթե մերշուրջը չար վոգինների խումբը բազմանա —
մենք եւ յերկրի խոր ներսը կը փախչենք
վորտեղ յեւ վոչ մի հրսկայի պաղ շունչ եւ չի
հասնի մեզ:

Յեւ հազարավոր մոմեր թող վառվեն այդ դահ-
լիճի մեջ...

ՀԱՅՏՆՐԻԻ

Թող մանկիկ, — ի՞նչ տոն կարող ե լինել հիմա, —
բանի վոր

գործըս — անուրախ, ավերակի պես
լուռ ըսպասում ե ա՛յն ժամին, երբ վոր
բուռն բերկրությամբ ինքը կավետի տոներին՝ տոնը:
Յես պիտի գը՛րամ — տեսնեմ ա՛յն շենքը,
վորին սերտ կերպով շրջթայված եմ յես:

Մի ջահ վերցրո՛ւ, առաջ ընկիր յեւ լուսավորի՛ր,
շո՛ւտ:

Քանի անանուն թըշնամիներս գործի յեն անցել, —
այդ ըզգում եմ յես — բանի փորում են իմ շենքը
հիմքից —

վարպետը պիտի գործի յեւ վոչ թե տարվի քե-
ֆերով:

Ծըպայալ հրրաշքը յեթե պըղինձի, ակների, վոսկու

յեւ փըղոսկրի մեջ յես հայտնագործեմ յեւ ձայնը
հընչի —

ապա առհավետ կանգուն կը մընա:
Անավարտ բանին տեսե՞ք կը թառի,
յեթե անեծքը թույլ լինի — ապա ծաղրը կը դառ-
նա —

յեւ պիտի դառնա:

Ուզում ե գնա — դրան մոտ կանգ ե առնում:

Եւ ի՞նչ ես կանգնել:
Մի՛ կանգնիր, մանկիկ: Յեկ, գիտեմ, յես քեզ վիշտ
պատահուցի:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վո՛չ:

ՀԱՅՏՆՐԻԻ

Ի՞նչ եղավ քեզ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վոչի՛նչ:

ՀԱՅՏՆՐԻԻ

Խեղճ մանկիկ,
յես գիտեմ ի՞նչն ե քեզ ցավ պատահում:
Յերբ վոր յերվներանգ թիթեռնիկներին յերեխաները
ձեռքով բըռնում են — բընքո՛ւյ՜ջ սիրելով հանդերձ՝
խընդալով
մեռցնում են նրբանց: Յես հո թիթեռից մի բան
ավե՛լ եմ:

ՌԱՍՏԱՆԴԵՆԻԱՅՆ

Իսկ յե՞ս: Այդ տեսակ յերեխաներից մի՞թե ավել չեմ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Արդարացի յես: Ինչպե՞ս մոռանամ յեվ ուրա-
նամ վոր

դու իմ գոյության իմաստն ես, փայլը
յե՛կ, քո աչքերը շողում են, ինչպես ցողը լույսի
տակ

յեվ մատնում, վոր քեզ ցավ եմ պատճառել:
Քեզ վըշտացնողը վո՛չ թե յես եյի, այլ շըրթունք-
ներըս:

Յեվ իմ ներսույթում—միմիայն սեր ե:
Յեկ, մի՛ մորմոքիր: Դու ինձ զինեցիր
նոր խաղի համար, դու պարապ բուռըս
փռակով լըցրեցիր յեվ քո շընորհիվ
պայքար եմ մըտել Աստվածների հետ:
Յեվ հիմա, դարձյալ քո խորհրդավոր
գեղեցկության դեմ յես ըզգո՛ւմ եմ ինձ անսահ-
մանորեն

պարգևատրըված: Յերբ վոր զարմանքըս
ծըգտում ե մի կերպ գեղեցկությունըդ մեկնել-
ըմբռնել—
գուշակում ե վոր դա տառապանքին հարազատ ու
կից

յերջանկություն ե: Հառա՛ջ, լո՛ւյս արա:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Դուրսը աղաղակում ե.

Յալլա՛, դեպի վե՛ր, հե՛յ-հա՛յ, դեպի վե՛ր:
Ի՞նչ եք վարանում. պիտի Բահալի

տաճարը մոխիր դառնա, դեպի վե՛ր:
Դե՛հ, պարոն Պաստոր, փըրփուրի վարպետ,
Հառա՛ջ, այստեղ կա ծըղոտ, կուպր ու ցախ:
Վարպետ Հայնրիխը հիմա մեղկորեն—անխոհ մեկ-
նըվել
անկողնու վըրա հա՛ պաչպրչում ե իր ելֆ. բալիկին:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Դու այսոր ի՞նչ ես կերել, անպիտան,
գիշեր ե, մըշուշ—ի՞նչ ես գողգողում,
ըզգուշացի՛ր, հա՛:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Քեզնի՛ց:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Կարծո՛ւմ եմ:

Միրքիդ մագերը մեկ մեկ կը պոկեմ, փուչ այծոտանի
Ջեզպեսների հետ յես գիտեմ վարվել,
յես քեզ ցույց կը տամ—վարպետը ո՞վ ե:
Կաշիդ քերթելով՝ խելքի կը բերեմ,
յեվ կը դառնաս այն—ինչ վոր չես յեղել՝
հաստափոր այծը—աշկերտ կը դառնա.
Հըռհըռում ես, հա՞: Կըռանը—այստեղ,
կուռ մուրճը—այնտեղ, հոգիդ կը հանեմ

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Մեջքը դեմ անելով.

Այս այծեղջյուրը վրկա—բերել տուր
յեվ զարկ: Հավատի նախանձախընդիր
քանի՛ թըրեր են խուտուտ ածել ինձ յեվ վերջը—
ջարդվել:

Քո այդ կրօնանի վերա յերկաթը կամ ե դառնալու
յեզ փրշուր-փրշուր լինելու մուրհից:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Տեսնե՛նք, անիծված, հաստ-գլուխ կորուղ՝¹
բերանիդ չափ մեծ ույժ ել ունենաս,
Վեստերվալդի՞ չափ ծեր լինես, դարձյալ
դու շղթայակապ ջուր պիտի կրես,
իմ ճուլարանը ավելես, մեծ-մեծ
քարեր զըլորես յեզ կուշտ ծեծ ուտես, հենց վոր
ծուլանաս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Նախագգուշացնում ե նա բեզ, Հայնրիխ:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Ձե՛զ տեսնեմ, առա՛ջ: Յես հո կամ ու կամ:
Ի՛նչ խաղ կը լինի, յերբ վոր հորթի պես
քեզ քաշ տան քըցեն խարույկի մեջը:
Յես ել կուպր ու յուղ, ծրծումբ կը բերեմ տա-
կառների մեջ,
վոր հրդեհն քըցեմ յեզ պայծառ որը մըխից սե-
վանա:

Պնում ե: Խորքում հնչում ե բազմության աղմուկն ու բացական-
կանչութիւնները:

¹ Կորուղը—լեռնային վոգի յե, ելֆի մի տեսակը: Արտաբուստ—կո-
բողը կարճահասակ ե յեզ անճոռնի մեծ գլխանի: Ծան. Թարգ.

² Վեստերվալդը—բարձրավանդակ ե ներքին Հոլանդի արևմեջան
կողմում: Ունի առանձին լեռնագագաթներ: Ծան. Թարգ.

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մարդկային ծայնե՛ր—լըսո՛ւմ ես, Հայնրիխ:
Սոսկալի՛ աղմուկ յեզ քո մասին ե
բոլորը:

Ներս ե ընկնում մի քար յեզ դիպչում Ռաուտենդայնին

Տառի՛, հասի՛ր ոգնությեան:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ահա՞ թե ինչպե՛ս: Յերագիս տեսա՛
մի վորսի շուն եր ինձ հետապընդում:
Ահա յեզ վորսի շները, սակայն չեն հետապընդի:
Վորքա՛ն պատեն ե նրրանց հաջոցը:
Յեթե յերկընքից մի հրեշտակ իջներ
յեզ շուշաններով ինձ նըշան աներ,
անո՛ւշ թախանծեր անհողողդ մընալ—
չեր կարող այնպես համոզեցուցից ցույց տալ իմ
զործի
ույժն ու արժեքը, ինչպես այս զազիր գոռում-
գոյցունը:
Յեկե՛ք: Յես ձերը—ձեզ ել կը թողնեմ:
Ձեզ կը պաշտպանեմ ձե՛ր դեմ: Ահա՛ իմ նըշա-
նաբանը:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մենակ, ջերմ.

Հասիր ոգնության, Թըրիերի Տառի՛: Նի՛կեւման,
ոգնի՛ր:

Նիկեւմանը դուրս ե գալիս:

Ախ, իմ սիրելի Նիկեւման, խընդրեմ,
ջուր բաց թող ժայռից, հորդ ու հործանուտ:

Թափփի, Թափալի: Դու այս շրներին
հալածիր: Կանե՞ս: Ինչ կըլինի վոր:
Դե՛հ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բռե՛կեկեկե՛քս: Ի՞նչ պիտի անեմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ջըրով մըտրակիր, յիվ անդունդ նետիր նըրանց
ջըրի հետ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Այդ յես չեմ կարող:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Արա՛, Նիկելման, կարող ես,
գիտեմ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Լա՛վ, դիցուք անեմ — ոգուտըս ի՞նչ ե:
Վարպետը, ըստ իս, ձեռքնտու մարդ չի,
ուզում ե իշխի Աստըծու վըրա յիվ մարդկանց
վըրա:

Հիմա ամբոխը նըրան կըսպանի —
ե՛ թող գըլխատի — իրավացի յե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Գընա յիվ ոգնի՛ր, թե չե կուշանաս:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ինձ ի՞նչ կըտաս վոր:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ կըտամ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Այո՛:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ասա՛, ի՞նչ կուզես:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Քե՛զ, բռե՛կեկեկե՛քս:

Կարմիր կոշիկ, սեղմիրան ու շըրջագգեստ —
հանի՛ր, յեղիր — ինչպես վոր կաս — Թո՛ւխ, համեստ,
իջի՛ր ինձ մոտ — մոռանանք հոգս ու Թախիժ,
հազար մըղոն հեռու գընանք այստեղից:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ճի՛շտ: Սըրա՛ն տեսեր: Լավ ես մըտածել:
Մի անգամ ընդ միշտ այդ ցընորքները
քո ջըրակալած գըլխիցըդ հանի՛ր:
Անգամ Թըփերի Տատից լինեյիր
յեռապատիկ ծեր — յիվ ինձ վոստրեյի
խեցիկում ընդմիշտ փակած պահեյիր —
դու դարձյալ գըսպել չեյիր կարող ինձ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Յեթե այդպես ե — Թո՛ղ նա կործանվի՛:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Սըտում ես, սըտում: Այդ ըզգում եմ յես:

Ականջդ դիր կանչին, նրա հին ծայնը վերադարձել ե:
Ահից դողո՞ւմ ես, յեւ կարծում ես թե յես չե՞մ
նըկատում:

Նիկեմանը չքանում ե, Հայնրիխը վերադառնում ե պայքարից
բոբբոված՝ յեւ ծիծաղում ե վայրագ ու հաղթական ծիծաղով:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Շընների նրման թափվեցին վրաս,—
յես խանձողներով յետ տըվի նրանց— իբրեւ շը-
ներ:

Քարի բեկորներ գըլորեցի ցած,
ովքեր չը մեռան— փախուստ տըվեցին:
Մի բան տուր խըմեմ: Պայքարը մարդու
սիրտն ե թարմացնում, իսկ հաղթանակը —
ամրապընդում ե: Արյունըս արագ
շըրջան ե առնում յեւ զարկերակըս
զըվարթ վստոստում: Պայքարը բընավ
չի հոգնեցընում: Պայքարը — ույժըդ
տասնապատկում ե, վերանորոգում
սե՛ր, ատելությո՞ւն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ա՛ռ, Հայնրիխ, խըմի՛ր:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Տո՛ւր, մանկիկ: Կըրկին գինու յեւ սիրո
յեւ քո ծարավը տոչորում ե ինձ:

Խմում ե,

Քամու պես թեթեւ ելփային վոգի — անգի՛ն կե-
նացրդ:
Թող սերտ յեւ ուժգին կապով մենք կըրկին մարդ-
ու կին լինենք:

Ստեղծագործողը քեզնից վոր զատվի—
ծարավ կը մեռնի: Անբաժան կենաս—
իմ հոգու թեւեր, յերբեք, մանկիկըս,
չանջատվես ինձնից:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յեթե միայն դո՛ւ չանջատվես
ինձնից...

ՀԱՅՆՐԻԽ

Աստվա՛ծ չանի այդ: Յերաժըշտությո՞ւն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Իմ կարճահասակ ժողովուրդ, արի՛:
ծակ ու հեղբորից, կիրճերից հասնք,
մենք հաղթանակի տուն ենք կատարում:
Փոքրիկ գործիքներդ առեք յեւ ածեք:
Սըրինգ ու ջութակ:

Յերաժըշտություն,

Պարե՛լ եմ ուզում,

Պըտո՛ւյտ գալ, հըկվի՛լ: Չեզ, կայծոռիկներ,
կըղընեմ խոպուպ մազերիս վրա—
Ֆուեյյայի մանյակն ել ի՛նչ եմ անում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Սո՛ւս կաց... թըվում ե...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ կա...

ՀԱՅՆՐԻԻ

Չե՞ս լրտում...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ կա — Ի՞նչ լրտում:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Վոչինչ...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ եղավ, իմ սիր-
ոյս սիրած:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ինչ վոր հրնչյուն ե քո այդ նըվազի
չըվոթին ձուլվում... Ինչ վոր ձայն...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ ձայն:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Աղետա՛րշ հրնչյուն... վաղո՛ւց թաղված ձայն...
Թողնենք այդ... վոչինչ... մոտ արի յեվ տուր
քո շըրթունքների պուրպուր-բաժակը —
խըմե՛մ ու խըմե՛մ, մինչեվ վոր պարպի:
Քո արբեցումի բաժակը բաշխիր — թո՛ղ յես կոր-
ծանվեմ:

Նրանք համբուրվում են: Ձերմ գրկախառնություն մեջ տեղական

լուծթյուն: Ապա՛ իրար սերտ կպած՝ մոտենում են դրան —
փոքր առ փոքր նրանց հայացքը կաշկանդում ե լեռնա-
յին վեհ տեսարանը:

Տե՛ս՝ խոր յեվ անհուն տարածություն ե
փրկվում յեվ այնտեղ մարդիկ են ապրում:
Յես ել մի մարդ եմ, հասկացա՞ր, մանկիկ:
Խորթ ու հարազատ այստեղ, վերելում,
խորթ ու հարազատ այնտեղ, ներքելում:
Դու այդ կարո՞ղ ես ըմբռնել:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այո՛:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ի՞նչ տարրորինակ կերպով ես նայում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յես վախենում եմ:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ինչի՞ց:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Չըգիտեմ:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Բան չըկա: Գընանք յեվ հանգըստանանք:
Հայնրիսը Ռաուտենդելայնի հետ ժայի միջի դրանը մոտենալով
հանկարծ կանգ ե առնում յեվ շուռ գալիս:
Լուսինն իր հերմակ կավիճի դեմքով
յերկընքից կախված թող ամենուրեք

խաղաղ լույս սրբութիւն—միայն հովիտը,
 վորտեղից յեւա, իր պայծառ լույսի մեջ չը ծափալվի,
 վորովհետեւ յիս չըպիտի տեսնեմ
 այն, ինչ գորշ ամպի ծածկոցի տակ ե:
 Ականջ դիր:—Վոչինչ, չե՞ս լըսում, մանկիկ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վոչինչ: Ասածըդ չեմ ել հասկանում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Հիմա՛, հիմա՞ ել վոչինչ չեմ լըսում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ պիտի լըսեմ: Աշնան քամին ե
 խոտերի միջով անցնում ու սուլում,
 ցինն ե ծըղորտում, յեւ դու մեկի հետ
 խուլ ու խորթ ձայնով մի տարօրինակ բանից ես
 խոսում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Իսկ այնտեղ—ներքեւ, լուսնի արշունոտ ցոյքը չե՞ս
 տեսնում,
 վորտեղ ջրերում նա ցոլցըլում ե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վոչինչ չեմ տեսնում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Դու քո բազեյի
 աչքով չե՞ս տեսնում: Այն ո՞վ ե այնտեղ
 դանդաղ ու դժվար շարժվում դեպի մեզ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ուրու յե, պատրանք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ի՞նչ ուրու, հանգիստ,
 հանգիստ կաց, տեսնեմ: Սա պատրանք չե, վո՛չ:
 Սա նույնքան ճիշտ ե, ինչպես այն վոր իմ
 մեղքերին Աստված թողութուն կը տա,
 տես՝ մագըցում են այն քարի վըրա,
 ճամփին ընկած այն լայն քարի վըրա:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մի նայիր ներքեւ, թե չե յես դուռը
 կը փակեմ յեւ քեզ ուժով կը փըրկեմ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Թո՛ղ, ասում եմ, թո՛ղ: Յես պիտի նայեմ, տեսնել
 եմ ուզում:
 Տե՛ս՝ ինչպես ճերմակ ամպի մշուշը
 քարե կաթսայում, հորձանուտի մեջ պըտույտ ե
 գալիս:
 Նըրա շըրջանը չըմըտնես—թույլ նա:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յես թույլ չեմ: Վոչինչ: Ամեն ինչ անցավ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Լա՛վ. դարձյալ դու մեր տերն ու վարպետն ես:
 Ույժըդ այդ թըշվառ ուրո՞ւն կը ցորի
 Առ ձեռքդ մուրճը—զա՛րկ, փըշրի՛ր նըրան յեւ
 նստիր ներքեւ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Չե՞ս տեսնում ինչպես նըրանք շարունակ վեր են
 մագըցում:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վորտե՞ղ են:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Այնտե՛ղ, ժայռերի միջեւ,
ա՛յն նեղ շավիղով շապկանց գալիս են:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ովքե՛ր են:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Փոքրիկ, բոպիկ մանկիկներ:
Մի փոքրիկ կուժ են բաշ տալիս նրանք,
բայց կուժը ծանր և փոքրերի համար:
Մերթ մեկն է, իր մերկ ու փոքրիկ ծունկով,
մերթ մյուսն է՝ հրրում, վոր առաջ մղեն:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Սիրելի՛ մայրիկ, յե՛կ, խեղճին ոգնիր:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Տես՝ գլխիկների շուրջը—շողում են
լույսի պրսակներ...

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Բեզ մոլոր բոցն և
խաբում:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Վո՛ւ: Ապա՝ ձեռները ծալի՛ր,
հիմա տես... տեսա՞ր... այնտեղ են...
Հայնրիխը չորում է. ներս են մտնում յերկու տեսիլ-մանուկներ,
դժվարությամբ ներս բերիլով մի կուժ: Յերեսիւանների հագին՝
մերմակ շապիկ:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԿ

Մարվող ծայնով,

Հայրի՛կ:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Ի՞նչ կա, մանկիկըս:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԿ

Մայրիկը քեզ շատ բարեւ և
անում:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Շընորհակալ եմ, սիրելի տղաս, քե՛քը ինչպե՞ս ե:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԿ

Դանդաղ ու դարդոտ, յուրաքանչյուր բառը շեշտելով:
Լա՛վ ե:

Խորքից հազիվ լսելի զանգի ղողանջ:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Այդ ի՞նչ եք բերել:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՆՈՒԿ

Փոքրիկ կուժ:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Ի՞նձ համար:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՆՈՒԿ

Այո՛, սիրելի հայրիկ:

ՀԱՅՆՐԻԺ

Իսկ այդ կըժի մեջ ի՞նչ կա:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՆՈՒԿ

Աղի բան:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԿ

Դառը...

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՆՈՒԿ

Մայրիկի արցունքը:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Տե՛ր իմ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այդ ո՛ւր ես նայում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Նրբանց:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ո՞ւմ նրբանց

ՀԱՅՆՐԻԽ

Դու աչքեր չունե՞ս: Նրբա՛նց: Վորտե՞ղ ե
հիմա մայրիկը:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԿ

Մայրի՞կը:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այո, վորտե՞ղ ե հիմա:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՆՈՒԿ

Նունուֆարների մոտ ե զընացել...

Խորքում—զանգի ուժգին զարկ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Իմ զանգը... զանգը...

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ի՞նչ զանգ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այն հինը,

այն ընկրդավածը... հընչում ե կրկին:

Այն ո՞վ ե տալիս: Չեմ ուզում... ոգնի՛ր,
չեմ ուզում լրսել:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ուշքի յեկ, Հայնրիկս

Հայնրիկս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Հընչում ե. Աստված ոգնի ինձ:

Այս ո՞վ ե տալիս: Լքսո՞ւմ ես ինչպես
ջրրի տակ թաղված ձայնը թընդում ե:
Նեղվածքում ուռչում յեվ դուրս ե թըռչում,
նըվաղում—ապա՛ կրկնակի թափով ուժգին դո-
ղանջում:

Ռատտենդիլին՝

Յես քեզ ատո՞ւմ եմ: Թըքա՛ծ քո վրբա:
Կորի՛ր—կը խըփե՛մ, ելիային կախա՛րդ:

Անիծված վոզի—դո՛ւրս: Անիծվի՛ս դու,
յեվ յես, յեվ գործըս—ամեն ինչ... այստե՛ղ...
Շես դեռ այստե՛ղ եմ... գալի՛ս եմ, գալիս:

Ուզում ե գուրս գա—վոսները ծալվում են: Նորից վեր ե կենում
յեվ քարշ գալիս դուրս:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ուշքի՛ յեկ, Հայնրիխ: Նա գընա՛ց—կորավ...

Վերջ չորրորդ արարի

ԱՐԱՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վիտախենի տնակը լեռնադաշտում, ինչպես առաջին արարում:
Կեսգիշերներն անց ե:

Ջրհորի շուրջը նստատեղ են յերեք ելֆ:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Հուրը բորբոքվեց:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Յեվ զոհի կարմիր

բամին փրչում ե բոլոր լեռներից

հովիտի վրա:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Մուխը կուտակվել—

սեվ ամպի նրման յեղեմիների

կատարին քրտում— սողում ե ներքեվ:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Հովիտը հերմակ ամպ ե պարուրել,

մինչև պարանոց քնքույշ մըշուշի

ծովի մեջ սուզված՝ տալարը կանգնել

յեվ բառացում ե, կանչում, աղաչում,

վոր իրեն տանեն— ախոռներն անեն:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Նըշդարենուտում սոխակ եր յերգում—

ո՛ւշ եր— այնպե՛ս եր յերգում, հեկեկում,

վոր յես ցավացունց՝ նետվեցի խոնավ՝

սաղարթի վրա յեվ յերկար լացի:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Տարորինա՛կ բան: Սարդի վոստայնի

ցանցի վրա յես պառկեցի— քնեմ:

հյուսված խոտերի ցողունների մեջ՝
նուրբ, ծիրանագույն թելերից—ասես
թագուհու քընքուշ անկողին լինելը:
Հոգիս պարուրեց մի անուշ հանգիստ:
Մայրմուտի հուրով վառված ցողերը
ինձ վրա պայծառ ցոլք ելին նետում:
կոպերըս այնքա՛ն ծանրացել էին.

աչքերըս կրպան յեմ յերանավետ նիրհը ինձ պա-
տեց:
Յերբ վոր արթնացա՛ լույսը հեռավոր տարածու-
թյան մեջ
մեռել եր արդեն յեմ անկողինս դառել մոխ-
րագույն:

Իսկ արեվելքում լույսի մի աղոտ
նըշույլ առկայծեց: Աստիճանաբար
վառվեց, բորբոքվեց, մինչեմ վոր լերան
քարքարոտ մեջքին բազմեց լուսինը,
ինչպես հրրաշեկ մետաղի կրտոր:
Արնագոյն լույսի շեղ շողերի տակ
դաշտը տարորեն տարուբերվում եր:
Լքսվում եր ինչ վոր շրշունջ, հառաչանք,
մեղմ ու նուրբ ծայներ . . . բոլորը լալիս
ու վողբում ելին... սարսափելի յեր...
Տեսնեմ՝ մի բրզեզ վառ-կանաչագույն
լապտեր ե տանում: Կանչեցի—չեկավ:
Յեմ յես անտեղյակ՝ ահ ու դողի մեջ, մընացի
պառկած,
մինչեմ ամենից սիրած ճիպուռի թեփերով ելֆրս
թը՛ռ թառեց կողքիս—ա՛խ, հեռվից արդեն
տըղիս թեփերի ծայնն ասել ելի:—
Յերբ վոր մենք իրար տըրվելով՝ իրար

գուրգուրում ելինք—նա ինձ համբուրում
յեմ արտասովում եր: Վերջը փրղձրկաց,
ինձ ամուր սրղմած իր կըրծքին՝ լացեց...
յեմ արցունքներով իմ կուրծքը թըրջեց...
Բալդերը—ասաց—Բալդերը մեռավ...

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Տեղից վեր կենալով:

Հուրը բորբոքվե՛ց...

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՖ

Նույնպես վեր կենալով:

Յեմ դա Բալդերի

խարույկի հուրն ե:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԵԼՖ

Համր քայլերով դիմում ե դեպի անտառը:

Բալդերը մեռա՛վ...

յես սարսըռում եմ:

Անհետանում ե:

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՖ

Բալդերի դիպկն այրող խարույկի
ծըխի պես աշխարհն անեծք կը պատի:

Էճանազատի վրա մշուշ ե իջնում: Յերբ մառախուղը ցովում ե
—ելֆերն արդեն չքացած են լինում:

Ռատեմն դե լայնը՝ դժգույն ու վշտահար իջնում ե լեռնից:
Հոգնածությունից վայր իջնելով ու յիլնելով՝ մոտենում ե ջրհորին:
Չայնը՝ թույլ ու դողող:

ՌԱՌՈՒՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ո՞ւր... ո՞ւր գընամ... հարսանիքի դահլիճում
յերկրի մանրիկ վոգիններն են շառաչում...
նրբանք տըվին ինձ մի բաժակ,— զուտ բյուրեղ—
բայց արյունն եր վառվում մեջը գինու տեղ:

Հարսանիքի խըմիչքը վոր խըմեցի—
կուրծքըս այնպես ճընշ լնց յեվ իմ կանացի
սիրտը— յերկոտ, սիրագո՛ւրկ—
բըռնեց, այրեց յերկաթակուռ մի բազուկ:
սիրտըս պատեց սեվ ու սուգ...

Հարսանիքի ճոխ սեղանի մեջտեղում
մարջանաշար թագ կար, վըրան արծաթի ծուկ
շողշողուն:
Յես վերցըրի փոքրիկ թագը, դըրի գըլխիս յեվ հիմա
ջըրամարդի հարսնացուն եմ ակամա:
Սիրտըս ինչպե՞ս հովանա...

Գողթս յերեք խընծոր ընկավ՝ ճերմակ, վոսկի, վար-
դագո՛ւ լն:
Հարսանեկան նըվե՛ր: Կերա ճերմակը յեվ յես իսկույն
դարձա դալուկ: Ապա կերա վոսկեգոյնը վոր ընծա
բերեց անթիվ հարըստություն: Վերջը կերա վար-
դագոյնը յեվ պըրծա:

Մի աղջիկ ե նըստած— ճերմա՛կ, դալկադեմ—
փոքրիկ աղջիկ, վոր մահացել ե արդեն:
Յե՛լ ջըրամարդ դըռները բա՛ց, քեզ համար
հարս եմ բերել— մարա՛ծ, մեռա՛ծ, դալկահա՛ր...
ջըրհորի մեջ սուգվիր, սիրտ իմ, հըրավառ—
այնտեղ զով ե՛ արծաթ ձըկներ, գորտեր, քարեր,
խոր-խավա՛ր...

Ռատոնեղեղայնը սուգվում ե ջրհորի մեջ:
Անտառից գալիս ե Ֆավնը, մոտենում ջրհորին յեվ նրա ներ-
սից կանչում:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Յա՛լլա-ո-հո, գորտի արբա, վե՛ր արի:
Յալլա-ո-հո, ա՛յ անիծված ջուր ծեծող,
չե՞ս լըսում, ի՛նչ: Կանաչափոր, քընա՞ծ ես:
Յե՛կ ասում եմ, անգամ պառկած քո կողքին
ծովասեզի անկողնի մեջ գեղազու յն
ջըրահարսը քորում լինի միրուքը—
թո՛ղ յեվ արի: Դու չե՛ս զըղջա: Ձիյու գըլուխն ե
վըկա—
այն ինչ վոր յես հիմա գիտեմ յեվ կարող եմ քեզ
պատմել—
արժե տասը սիրո գիշեր ջըրհորում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Աներեվույթ, ջրհորից:

Բռե՛կեկեկե՛քս:

ՏՆԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Յե՛կ, ել լի՛նչ ես ուշանում:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Աներեվույթ

Յես ժամանակ չունեմ: Չայնդ կըտրիր յեվ ինձ
հանգիստ թո՛ղ:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Ի՛նչ, ժամանակ չունե՞ս: Ա՛յ դու հաստագըլուխ,
վոր յետո

գորտի փորիդ մասին հոգաս չի՞ լինի:
 Յես քեզ բա՛ն եմ ուզում պատմել, չե՞ս լըսում:
 Ինչ վոր յես քեզ ասում եյի — կատարվեց՝
 Նա ելքիկին թողե՛ց: Հիմա ժիր լինես —
 ձեռք կը քըցես այդ հազվագյուտ թիթեռին:
 Ճիշտ ե՛ մի քիչ տըրորվել ե, փըչացել,
 սակայն Ֆամիլ ու Ջըրամարդին ձեռք կըտա՛:
 Դեռ նըրա մեջ, ծերուկ, շա՛տ բան կը գըտնես,
 Բա՛ն եմ ասում՝ ալիկի՛ն բան պետք ե քեզ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Դուրս ե գալիս, նրա աչքերը նենգորեն պսպղում են,
 Ինչ ե ասո՛ւմ: Թո՞ղել ե, հա՞: Այ քեզ բա՛ն:
 Խելքըդ ի՞նչ ե կըտըում, վազեմ-ընկնեմ նըրա յե-
 տեվի՞ց:
 Դըլուխ չունե՛մ:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Դու նըրան ել չե՞ս ուզում:
 Այ թե տեղը իմանայի՛:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Վորոնի՛ր, Ֆամիլ, վորոնի՛ր:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Չե՛մ վորոնել: Մըշուշի մեջ, գիշերով
 քի՞չ եմ վազել: Չե՛մ մագըրցել ծերպերում
 ուր այժեամն ել սիրտ չի անի բարձրանալ:
 Ել արջամուկ, ցին, սերինոս, բազե, ոճ, —
 հարց ու փորձ եմ արել — ո՛ւր ե — չըգիտեն:

Տեսնեմ՝ նըստած խարույկի մոտ մի փայտահատ
 նիրհում ե:
 Թըռքըրի մի վառվող խանձող ու յա՛լլա,
 վորոնելով՝ հասա մինչեւ՝ այրվող դատարկ դարբ-
 նոցը:
 Մինչեւ՝ հիմա կըրակը դեռ չի անցել:
 Գերանները հըրաճարակ՝ ճարճատում են ու փըլ-
 չում —
 այլյիվըս վե՛րջ այդ մարդուկի վարպետութ՛յան.
 առ հավե՛տ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Գիտեմ, գիտեմ, ինձ ամեն ինչ հայտնի յե.
 Իզուր տեղը անհանգիստ ես անում, հանում ջըր-
 հորից:
 Յես ալիկին գիտեմ: Դիտեմ — ինչպե՛ս զանգը դո-
 դանջեց,
 գիտեմ թե ու՛ տեղից շարժեց զանգի մեռած լեզ-
 վակը:
 Ա՛յն, ինչ վոր յե՛ս վարը տեսա, թե դո՛ւ տեսած լի-
 նեյի՛ր . . .
 լըճի խորքում մի չեղած բան պատահեց:
 Մի մեռած կին, անշարժ ձեռքով, այնտեղ զանգ
 եր վորոնում . . .
 Դըտա՛վ: Հազի՛վ ձեռքը դիպավ զանգին — զանգը
 դողանջե՛ց,
 ամպագորգոռ ձայնը յելավ դեպի յերկինք, անընդ-
 հատ,
 առյուծի պես մըռընչալով՝ լեռնաստանում կան-
 չում եր
 իրեն թափող վարպետին:

Մի ջրբահեղծ կին տեսա յես: Նահատակի նըման եր.
լայն ու լուսեղ ալիքներով դեմքի շուրջը թափվել
եյին վարսերը:

Հենց վոր նըրա վոսկորները դիպչում եյին մե-
տադին—
ահեղ ձայնը կըրկնապատիկ թափ եր առնում ու
թընդում:

Ծե՛ր մարդ եմ յես—ինչե՛ր ասես չեմ տեսել,
բայց մազերըս գըլխիս բիզ-բիզ կանգնեցին:
Մենք բոլորըս փախուստ տըվինք այնտեղից:
Այն, ինչ վոր յե՛ս տեսա վարը, թե դո՛ւ տեսած լի-
նայիր—

մի ելփիկի մասին չեյիր մըտածի:
Թող թըռչկոտի ծաղկե-ծաղիկ վորտեղ ինքը կա-
մենա—

վոչինչ բան ե, յես սիրելուց հագեցա:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

Այծեղջյուրը վըկա—յես վո՛չ: Հասկացիր՝
ում ինչ դուր ե գալիս—այն ել անում ե:
Միայն թե իմ գըրկում լինի անո՛ւշ մարմին, դող-
դողո՛ւն,

ինչ իմ բանն ե մեռած կինը լըճի մեջ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Բռե՛կեկեկե՛քս, կվո՛ւաքս, ահա՛ թե ինչպես:
Դե իմացած յեղիր՝ յեթե քեզ կըծողը մի լու յե—
ապա՛՝ ճըզմի՛ր: Հիմա նըրան ինչքան կուզես վորոնի՛ր,
տասը տարի վորոնելու լինես—դարձյալ չես գըտնի:
Ի՛նձ ե սիրում—այժի դեմքիդ չի յել ուզում մըտիկ տա:
Մընա՛ս բարով, պիտի իջնեմ—հասկացա՛մ:

Ազատ մարդ ես—շարունակիր քո ուղին,
իսկ յես, վորպես մի նահատակ-ջրամարդ
իմ քըմահաճ ջահիլ կընոջ ծառան եմ:

ԱՆՏԱՌԻ ՖԱՎՆԸ

ձջալով Նիկելմանի յետեվից:

Յեթե ճիշտ ե, վոր յերկինքը աստղազարդ ե յեվ
լուսեղ,

վոր յես ամուր ազդեր ունեմ, պոչ ունեմ,
վոր ձըկները լող են տալիս, թըռչունները թըռ-
չում են—
այն ել ե ճիշտ, վոր դու մի որ պիտի մարդու
փոքրիկ մանուկ որորես:

Բարի գիշե՛ր, յա՛լա, բարի վայելո՛ւմ:
Վոտի տակ տուր փուշն ու թուփը: Կորչի՛ լուն:

Ցավնը աշխույժ փոստյուններ գործելով՝ անհետանում ե:
Վիտտիսները դուրս ե գալիս խրճիթից յեվ բաց անում լու-
սամուտների փեղկերը:

ՎԻՏՏԻԻՆԵՆ

Վեր կենա՛լու վա՛խտ ա հըմի, ես ա լի՛սը կը
բա՛ցվի:

Ա՛մա շա՛տ զոռ դալմա՛դալ կար ես գի՛շեր:

Աքաղաղ ե կանչում

Ե՛տ ա, կա՛նչի՛ ծուղուրո՛ւղու... քընա՛տար,
դու ինձ հըմար իսկի՛ չա՛փա չը բա՛շես:
Ա՛քլորը վոր չը կա՛նչի ել—յես գի՛տեմ
վոր ես վա՛խտը ո՛սկի ծու յա ա՛ծըմ հալը մեզ
հըմար,

ետ ծուն ել դուս կը գա յե՛րկինք, վոր լիս տա:
Սերինո՛ս ջան, յե՛րգըդ ասա, ծե՛գը ե՛ս ա կը
բա՛ցվի

հա՛ստատ բան ա, ուր վոր ա նոր որը կը գա—
ծե՛ն ածա:

Մո՛լար լի՛սից, բա՛նից կա՞ վոչ — ե՛ս յան, ե՛ն յան
մըտիկ տա՞մ:
ճըրա՛գըս ել մըտըհա՛ն եմ ա՛րել տա՛նը, թա՛րսի
պես:

կարմիր քա՛րը, միտըս ընկալ—հո կոգտի՛:

Վորանում ե գրպաններում յեվ հանում մի լուսավոր կարմիր քար,
Ե՛ղավ, հա՛րվեց:

ՀԱՅՏՐԻԽԻ ՁԱՅՏԸ

Ռաուտենդելա՛յն: Ռաուտենդելա՛յն:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Հը՞: Վա՛քքի:

Վո՞նց չե, ե՛ս ա կը գա, կա՛նչի, դու կա՛նչի:

ՀԱՅՏՐԻԽԻ

Ռաուտենդելա՛յն, յեկա, մի՞թե չես լըսում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ի՛լլան ունի լըսի՛: Դըժա՛ր թե լըսի:

ՀԱՅՏՐԻԽԻ

Տանջահար, գունատ, պատառոտած շորերով յերեվան ե գալիս
խրճիթի գլխին ժայռի վրա: Աջ ձեռքով նա մի քար ե ճոճում յեվ
պատրաստ ե նրան նետելու—խորքի անդունդը:

Ապա տեսնեմ կը հանդըգնե՞ք: Պաստոր լինի, վար-
ժապետ,

վարսավիրա, խանութպան թե տիրացու—

վողջը մեկ ե. ով սիրտ անի մի քալ առաջ բար-
ձրանալ,

ավագով լի տոպրակի պես կը գըլորվի անդունդը:
Յե՛ս չեմ—դո՛ւք եք իմ կընոջը նետել ցած,
դո՛ւք—չափխուններ, փուչ ընկույզներ, մուրացկան-
ներ, գյաղաներ:

Դուք՝ յերեսուն գիշեր կորած քոռ-գըրոշի համար
«Հայր մեր» եք ասում,
չեք ամաչում հավերժական Աստծու սերը դահե-
կանի վերածել,

սըտախոսներ, կեղծավորներ—ծեր հովիտի դըժողը
քարե ամուր պատնեշով եք պաշտպանել,
յեվ ինչի՞ դեմ—Աստծու ծովի, յեղեմական հեղեղի
յերանավետ յործանքի դեմ:

Յե՞րը պիտի գա ձեր պատնեշը խորտակելու՝ բահը
ծեռքին մըշակը:

Յես չե . . . հաստա՛տ, ուրիշը . . .

Հայրիկսը քարը մի կողմ ե քցում յեվ դիմում առաջ:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ո՞ւր ես գընում—ճա՛մփա չըկա՛, կա՛ց, յա՛վաշ:

ՀԱՅՏՐԻԽԻ

Պառավ, ի՞նչ ե վառվում այնտեղ, վերելում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Յես ի՞մ: Հա՛լբաթ շենքը շի՛նողն իմա՛նա:
Թագավո՛րի բե՛րդ եր, ժա՛մ եր, ինչ վոր իսա—
վա՛րպետը

թո՛ղեց-գընաց, շենքն ել հըմի վա՛ռվում ա:

Հայրիկսը հուսակտուր փորձում ե վեր յելնել:

Քեզ ա՛սի վոր մի գիրդ պատ կա ետ յանը:

Անց կացողը պըտի թե՛ վեր ունենա—
ա՛յ մարդ, քոնը ջա՛րդված ա:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Թող թեվերըս ջարդված լինեն—դարձյալ պիտի
բարձրանամ:

Ի՛մ, ի՛մ գործն ե ա՛յն, ինչ այնտեղ այրվում ե,
հասկանո՞ւմ ես: Կառուցողը յե՛ս եմ, յե՛ս.
յեվ իմ բոլոր ունեցածը, եյությունըս պարփակված
ե նըրա մեջ . . .

Յես այլեվըս . . . չե՛մ կարող . . .

Լուսթյուն.

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Քիչ դընջա՛ցի, մութ են հըմի հա՛մբեքը
իշա՛վոտ կա ընդի—նստի:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յե՞ս, նըստե՞մ:

Անկողինը նըրբափետուր, կերպասե
գըրավիչ ե հիմա խեցու կոյտի չափ:
Վաղուց հետե մեռած մորըս համբույրը
տենդով բըռնված պաղ հակատիս՝ կարող եր
հանգիստ բերել յեվ որհնություն մի պիծակի խայ-
թի չափ:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ղո՞րթ ես ասըմ: Հըլա մի քիչ համբերի—
մառա՛նըմըս մի կուժ գինի կը հա՛րվի:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յես ըսպասել անկարող եմ—մի քիչ ջո՛ւր . . .

Հայնրիխը արագ մոտենում ե ջրհորին յեվ նրա ափին նստում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Հըրե՛ն քա՛շի ու խըմի:

Հայնրիխը ջրհորի ափին նստած՝ ջուր ե քաշում ու խըմում:
Մի մեղմ, անուշ ծայն ջրհորից աղերսագին յերգում ե:

ՉԱՅՆԸ

Հա՛յնրիխ, սեր իմ կաթոգին,
ի՞նչ ես նըստել իմ ջըրհորի յեզերքին,
վե՛ր կաց—գընա՛, թե չե դու իմ հեգ հոգում
մի հին վերք ես նորոգում . . .
մընա՛ս բարով . . . Սի՛րտ իմ, ի՞նչ ես մորմորում:

Լուսթյուն:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Այն ի՞նչ բան եր, պառավ, տուր ինձ պատասխան.
իմ անունը ո՞վ եր տալիս, ո՞վ եր կանչում վըշ-
տագին:

«Հա՛յնրիխ» հընչեց—ծայնը խորքից եր գալիս,
ապա՝ ասաց «մընա՛ս բարով»—կամացո՞ւկ . . .
թըվում ե թե զարթնել եմ յես: Ահա ժայուր, խըր-
հիթը,

յեվ դու ինքըդ—ինձ ամեն ինչ յեվ ծանոթ ե, յեվ
ոտար:

Այն ամենը, պառավ, ինչ վոր ապրեցի—
մի՞թե մի շունչ, մի վաղանցուկ հընչյուն եր,
վորը հազիվ ծագած՝ յեվ կա, յեվ չըկա:
Դու ո՞վ ես:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Յե՛ս: Դո՛ւ ով ես:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Հարց ես տալիս: Այո՛, պառավ, ո՞վ յեմ յես,
ինքս ել յահախ նույնն եմ հարցրել յերկրնքից—
ո՞վ եմ յես, ո՞վ—բայց պատասխան չի յեղել:
Ով ել լինեմ՝ հըսկա, թըղուկ, կիսաստված թե
անասուն—

մի բան անշուշտ հաստատ ե՛
յես արեվի խեղճ, ընկեցիկ մանուկն եմ,
անհար, անոգ, ցավերի ծո՛վ, տենչում եմ տո՛ւն,
մորբա մո՛տ:

Վառ կարոտով նա իր փոսկի թեփերը
դեպի ինձ ե տարածում, բայց չի հասնում:
Ի՞նչ ես շինում:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Վա՛խտը կըզա — կիմա՛նաս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Վեր կենալով:

Բարի: Հիմա քո արնալույս լապտերով
ցույց տուր ուղին, վոր տանում ե դեպի վեր:
Հենց վոր հասնեմ աշտեղ, վորտեղ յերբեմնն յես
իշխել եմ—

կապրեմ մենա՛կ, նորաբընակ մարդու պես,
փոչ տեր լինեմ, փոչ ծառա:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Հավա՛տալըս չի՛ գալի,
փորա՛ցավդ ընդիյո՛րոնք ո՛ւրիշ ա:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ա՛յդ ինչ գիտես:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ե՛տ ել գի՛տեմ, հըլա մի բան ել
ա՛վել:

Ընկել եյին յետե՛վիցըդ, դրո՞ւստ չի՛:
Կյա՛նքի լիսը դուս անե՛լուց գել ա կըտրեմ ի՛սանը—
մահը վըրա հա՛սավ թե չե—ա՛սես ա՛նհար գա՛ռն
ըլի:

Խա՛նիքը վոնց որ սո՛ւրու, չորա՛ններն ել—վա՛յ
նըրանց:

Հայ- հա՛վար են քըցըմ, ճըվըմ, քը՛ս են տալի շընե՛րին:
Ամա գե՛լին հո չեն խըռկըմ—հենց իրենց
գառնե ըին են քըշըմ-անըմ գելե՛րի բաց բո՛ղազը:
Դու յել նըրանց թա՛յը—մըթամ ի՞սան չե՛ս—
նըրանց դա՛յդի վըռընդե՛ցիր կյա՛նքը. լիս,
պըլո՛ճիկ ել չուես մահը ընդունես:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ա՛խ, պառավ, սես՝ ինչպե՛ս յեղավ—չըգիտեմ—
վոր լույս կյանքը յետ մըղեցի, վոր յես վարպետ
լինելով՝
աշակերտի նըման փախա իմ գործից,
վոր իմ ծուլած զանգի ծայնից ճընշվեցի—
ա՛յն ծայնից վոր ինքըս եյի իմ զանգի մեջ պար-
փակել:

Նա մետաղե կրծքով հուժկու ղողանջեց,
 արծազանգը թընդաց հեռու լեռներում
 յեւ չորս կողմից ծայնը ահեց, հասավ ինձ...
 բայց չե՞ վոր յե՛ս վարպետ եյի.—նույն ձեռքով,
 վորով նըրան թափել եյի, յես պիտի—
 քանի նա ինձ չեր ընկընել—նըրան փըշրած լինեյի:

ՎԻՏՏԻՔԵՆ

Ա՛նցածն—ա՛նցավ, յե՛տ չի գա:
 Բա՛նձըր տե՛ղը սա՛րըմ ել յետ չե՛ս բերի:
 Ղըվա՛թով ես, շի՛տակ զարմ ես—դըրո՛ւստ ա,
 ամա ելի քու ղըվաթը չը պա՛տեց:
 Կո՛չված եյիր, բայց ընտըրյալ չե՛յիր դու:
 Ըստի՛ ա՛րի, նըստի:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Պառավ, մընաս բարով, յես
 գընամ:

ՎԻՏՏԻՔԵՆ

Ըստի՛ արի, նըստի—ո՛ւր ես վըռա՛զըմ:
 Ընչի՛ վոր դու մա՛ն ես գալի—դա՛ռել ա մի մոխ-
 րա՛կույտ:
 Շունչ-կենդանին—կեանքի շունչը կուզե՛նա.
 Ե՛նտեղ հըմի կյանք չես հարի, չը կա՛րժես:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Վոր այդպես ե, հենց այստեղ ել թող մեռնեմ:

ՎԻՏՏԻՔԵՆ

Ետ ել կըլի: Ով վոր մի հետ յեւավ վեր,
 ով վոր լիսը տե՛սավ, յե՛ղնա վե՛ր ընկավ,
 ե՛նա պըտի ջըլիզ ջարդ ու բո՛ւրդ ըլի:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ըզգում եմ վոր հասա համբիս վախճանին:

ՎԻՏՏԻՔԵՆ

Ճա՛մփադ հա՛տավ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Վոր դու այդքան տարորեն
 իմաստությամբ ինձ ամեն ինչ ասում ես—
 ասա՛ արդյոք քանի յես դեռ չեմ մեռել
 տեսնելո՞ւ յեմ ա՛յն, ինչ պիտի վորոնեմ,
 թեկուզ արյուն գալու լինի իմ փոտների թաթերից:
 Պատասխանիր՝ խոր գիշերից—խորագույն
 գիշերի մեջ ընկըղմվելու պահուն արդյոք չը պիտի
 գեթ մի անգամ տեսնեմ մարող վերջալույսի նը-
 շույլը...

միթե՛ նըրան յիրեմ...

ՎԻՏՏԻՔԵՆ

Ո՛ւմ ես ուզըմ, վո՛ր:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Նըրա՛ն, ելի՛: Նըրա՛ն, ել ո՞ւմ, չըգիտե՛ս:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Քու կա՛մքը թող ըլի՛ — ա՛մա ինձնից ել բան չու-
զենա՛ս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Արագ՝

Այդպես լինի:

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Նըրան մի՛ն ել կը տե՛նաս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Կարո՞ղ ես, մայր, մի՞թե այդքան ուշժ ունեա:
Ինչո՞ւ յեմ քեզ այդպես կոչում — չըգիտեմ:
Մի անգամ ել եյի հասել վախճանիս
յեւ անհամբեր՝ ուզում եյի վոր շուտ գա:
Բայց նա յեկավ — գարնան անուշ հովի պես
հիվանդ մարմնիս առողջութիւն ներշնչեց...
Հիմա դարձյալ թեթեւացա յեւ կարծես
կարող լինեմ նորից յեկնել բարձունքը...

ՎԻՏՏԻԽԵՆ

Ե՛տ մինը — չե՛: Դըրա նե՛րքեւ քա՛շող բե՛ռը —
ծա՛նդըր ա:

Մեռելնե՛րիդ զո՛ւնն կա՛րաս դիմա՛նաս:
Մըտի՛կ արա՛ ես քեզ ի՛րեք ա՛ման դըրի սեղա՛նին:
Մընի մեջը — սի՛պտակ գի՛նի յեմ ածըմ,
մեկե՛լի մեջ — կա՛րմիր գի՛նի, վերջի՛նի մեջն ել —
դե՛ղին:
Առա՛ջինը խըմես — մի՛ն ել հին դըվա՛թըդ յետ կը գա:

Յե՛րկրորդը վոր խըմես — ել յետ վըրադ կի՛ջնի
հոգի՛ն-լի՛ս:
Ով վոր խըմեց ես ե՛րկուսը — են վե՛րջինն ել տի խըմի:

Խրճիթը ներս մըտնելուց առաջ պահ մի կանգ ե առնում յեւ
խորիմաստ ասում:

Տի խըմի հա՛, գըլխի՞ յես:

Ներս ե մտնում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Եքստագի մեջ՝ վոտի վրա յե. Պառավն ասում ե՝ «պրծա՛վ»:
Հայնրիխը գունաթափում ե. նա արթնացածի պես՝ նստում
ե նստարանի վրա յեւ թիկն տված՝ մնում:

Վե՛րջ, ամեն ինչ: Ասաց «պըրծավ»: Այլ յեւ վրա
հարցումի տեղ չի մընացել, սիրտ, ամեն ինչ հայտ-
նի յե:
Բախտ գուշակող, բո խոսքի հետ կացին իջավ վոր
կըտրի
կյանքիս թելը: Կատարվեց:
Սակայն միջոց կա տակավին, յեւ ինձ համար —
պիտանի:

Յուրաք իրջեց անդունդից...
ցած ամպերին դիպավ աղոտ լույսի ցուր,
ցայգալույսը ավետում ե նոր որ, բայց վոչ ինձ
համար:

Այնքա՛ն որեր ապրեցի —
յեւ ահա սա առաջինն ե, վոր ինձ համար չի բաց-
վում:

Վերցնում ե առաջին գավաթը,
Դեհ, առաջին գավաթ, մինչեւ մուլթն իջնի,

յեկ քեզ խըմեմ: Բո հատակում վառվում ե մի
պառա՛ւ, մի՞թե ել չունեիր սրրանից:

Խմում ե:

Հերթը քոնն ե, յերկրորդ գավաթ, յեկ տեսնեմ:

Վերցնում ե յերկրորդ քաժակը:

Քեզ համար յես առաջինը պարպեցի.
յեթե այստեղ չըլինեիր, թանկագին
արեցումըդ, անուշ բույրըդ չլիներ—
թըշվառական յեվ անարժան կը լիներ
խըրախճանքը, վոր տալիս ե այս աշխարհում մեզ
Աստված:

Շնորհակալ եմ:

Խմում ե:

Ըսքանչեկի՛ խըմիք եր:

Նրա խմելու պահուն երկայն¹ տավիղի մեզմ շունչն ե հնչում:
Ռ ա ու տ հ ն դ ե լ ա յ ն ը՝ հոգնած ու լուրջ—դուրս ե գալիս ջրհո-
րից, նըստում ե ափին յեվ սանրում իր յերկար, արձակ մազերը:
Լուսնի լույս: Նա զունատ ե յեվ ինքն իրեն յերգում ե:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Մեղմ ծայնով:

Յես մեն-մենակ ու վորք, այս խոր գիշերում,
սանրեմ-հյուսեմ վարսերըս թավ ու դեղձան:
Ռառտենդեւլա՛յն, ինչ սիրո՛ւն ես, ինչ սիրո՛ւն...
մըշուշն իջավ, թըռչնիկները հեռացան...
ի՛նչ կըրակ ե դաշտում անտե՛ր հուրհուրում...

¹ Երկ—ըստ հունական գիցաբանության քամիների աստվածն ե, վորի
տավիղը քամու շնչից քնքույշ ձայն ե հանում: Ծան. Ուարդ.

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Աներեւոյթ, ջրհորի միջից՝

Ռառտենդեւլա՛յն,

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դալի՛ս եմ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Յե՛կ, շո՛ւտ արա:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ջրհորի խե՛ղճ, անիծվա՛ծ հարս, քեզ ահեղ
ցավ ե խոցում. շորըդ՝ նեղ,
իսկ ջրհորը—մութ ու նեխ...

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Ռառտենդեւլա՛յն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դալի՛ս եմ:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Յե՛կ, շո՛ւտ արա:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Պայծառ լուսնի տակ սանրում եմ վարսերըս
յեվ վերհիշում իմ վաղեմի վառ սերըս...
Ջանգաժաղի՛կ, զանգըդ ի՛նչ ե գուշակում,
քո ծայնից ի՛նչ հասկանանք՝
յերջանկություն թե տանջանք—

Թըվում ե թե յերկուսն ել կա քո յերգում:
Պիտի իջնամ ներքեվ, ուզես թե չուզես,
ժամանակ ե՛ դարձյալ ջըրհոր—ջուր ու սեզ . . .

Ուզում ե սուզվել ջրհորի մեջ:

Ո՞վ ե կանչում ինձ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յես:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ո՞վ—դու:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Յես, ելի՛:

Արի մոտիկ—յեվ դու իսկույն կհանաչես, նազելի՛:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յես չեմ կարող: Չեմ հանաչում քեզ հիմա:
Գընա՛: Ով վոր հետըս խոսի—նըրան՝ մա՛հ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ինձ մի՛ տանջիր: Յե՛կ, շոշափիր ձեռքըս հեզ—
կը հանաչես:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Չեմ հանաչել քեզ յերբե՛ք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Չե՛ս հանաչել . . .

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վո՛ւ . . .

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ինձ քննավ չե՞ս տեսած:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այդ չեմ հիշում:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Թող կործանի՛ ինձ Աստված:
Չե՞մ համբուրել, չեմ հասցրել շուրթիդ վերք:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յերբե՛ք:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Շուրթըդ դեմ չե՞ս արել ինձ յերբեք:

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Աներեզույթ, ջրհորի միջից

Ռաուտենդելա՛յն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Դալի՛ս եմ,

ՆԻԿԵԼՄԱՆ

Յեկ, ներս մըտիլ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Քեզ ո՞վ կանչեց:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ամուսինըս նորընտիր:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Տեսնում ես ինձ՝ ջրղազար յեվ հուսաբեկ,
վորպես կյանքում չես տեսել ինձ դու յերբեք:
Կորած մարդ եմ՝ իմ բաժինը—մի բուռ հող,
արծակի՛ր ինձ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ինչպե՞ս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Մո՛տ եկ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Չեմ կարող:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Զե՞ս կարող:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վո՞չ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ինչո՞ւ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Պար կա ներքեվում:

Վոտըս ծանր ե, բայց պարելուց չի ցավում:
Մընա՛ս բարով:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ո՞ւր ես գընում, մի՛ գընա:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Հավերժական հեռուները:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Դե հիմա

տո՛ւր բաժակը . . . այնտեղ ե, տե՛ս . . . ո, Մա՛գդա,
ինչ գունա՛տ ես . . . տո՛ւր բաժակը . . . ով վոր տա—
կորհնե՛մ նըրան:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Բոլորովին մոտեցած Հայնրիխին՝

Յե՛ս:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Դո՞ւ—վերջի՛ն ազատող:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այո՛, կանամ: Մեռելներին հանգիստ թող:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Բզգո՞ւմ եմ քեզ, ով դու պատկեր յերկնային:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Յետ մղվելով՝

Մընա՛ս բարով: Անցա՛վ զընա՛ց սերը հին:

Կար ժամանակ՝ քո սէրն ելի—մայիսին՝ եր, մա-
յիսին . . .

Սակայն անցավ . . .

ՀԱՅՆՐԻԻ

Անցա՛վ . . .

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Գընա՛ց սերը սին:

Այն ո՞վ եր քեզ յերեկոյան անուշ ծայնով որորում,
այն ո՞վ եր քեզ արթնացընում յերգով դյուլթիւն
փոլորուն:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Եւ ո՞վ փոր—դո՛ւ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ո՞վ եմ յես:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ռաուտենդելայն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Այն ո՞վ քեզ

տըվեց իրա թարմ մարմինը, իր որը,
ո՞ւմ հըրեցիր ու նետեցիր ջըրհորը:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Եւ ո՞ւմ փոր—քե՛զ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Ո՞վ եմ յես:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ռաուտենդելայն:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Հարս եմ հեզ—

պիտի զընամ: Մընա՛ս բարով:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Ինձ մեղմորեն տարեք
վար—

շուտով կիջնի գիշերը, սեվ ու խավար . . .

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Վազում ե Հայ՝ բիխի մոտ յեվ գրկում նրա ծունկերը, Հրճվանքով՝

Արեւածա՛գ:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Արե՛ւ:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Կես-հեծկտալով, կես-հրճվանքով՝

Հա՛յնրիխ:

ՀԱՅՆՐԻԻ

Շա՛տ ապրես:

ՌԱՌԻՏԵՆԴԵԼԱՅՆ

Գրկում ե Հայնրիխին յեվ հպում իր շուրթերը նրա շուրթերին,
ապա՝ մեռնողին մեղմորեն վայր դնելով՝

Հայնրիխ:

ՀԱՅՆՐԻԽ

Ահա՛ արեգնական զանգի ղողանջ—վեր
ու վեր:

Սրեվածա՛գ . . . գիշերը-ծի՛գ, դժժներնս . . .

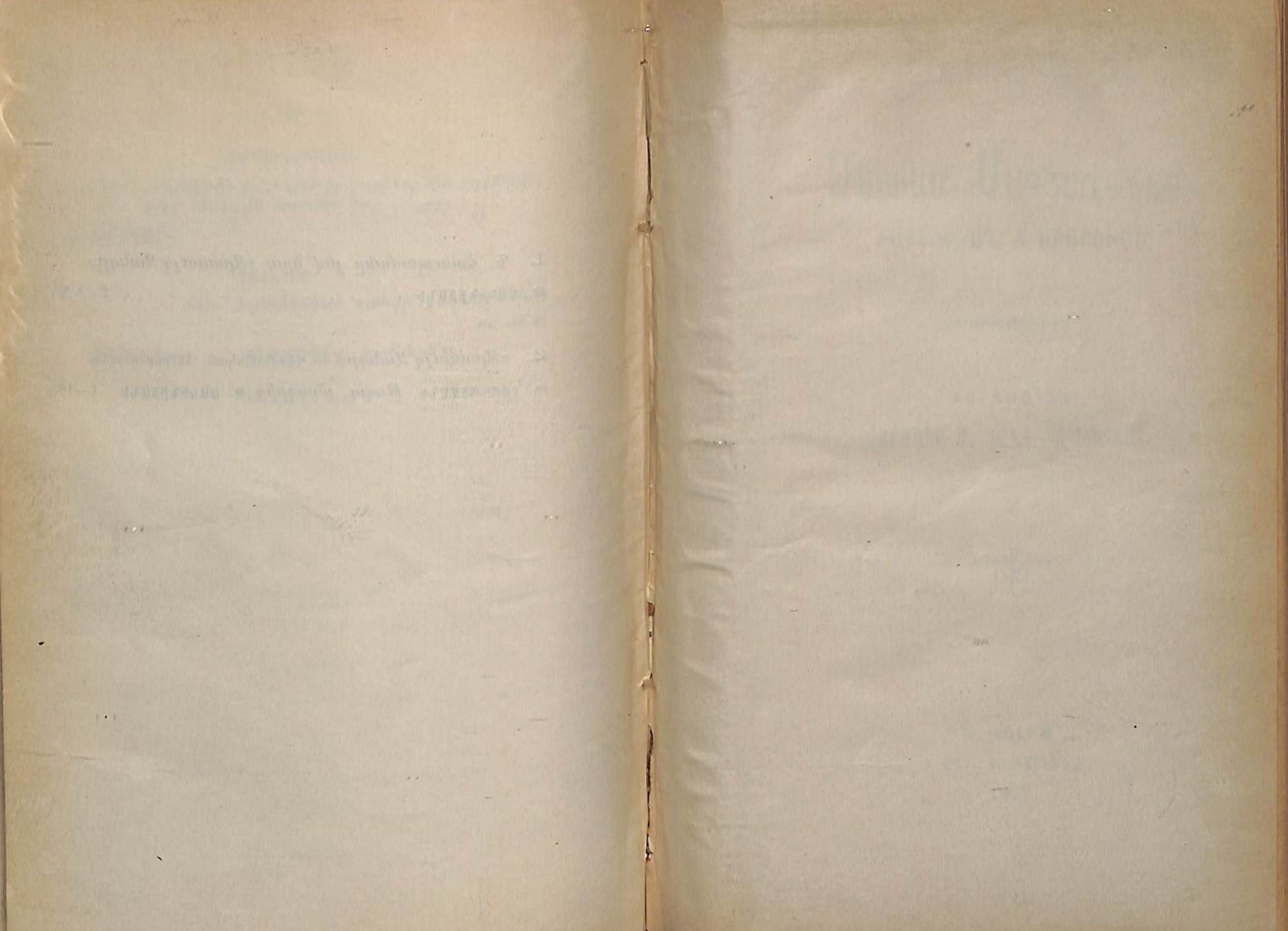
Ա. Բ. Շ. Ա. Լ. Ս.

1. Գ. Հաուպտմանը յեվ նրա «Ջրասույզ Զանգը»

Պ. ՄԱԿԻՆՑՅԱՆԻ I—XXV

2. «Ջրասույզ Զանգը» — Գերմանական հեկյաք-դրամա

Գ. ՀԱՌԻՊՏՄԱՆԻ, թարգ. բնագրից Պ. ՄԱԿԻՆՑՅԱՆԻ 1—180

10.840

10845

891.71

4-88